

סימן א' בדין חילול שבת ויו"ט להכין פלי-זיין בעת מלחמה ב"ה.

ד' טבת תש"ב - יום פטירת אדוני אבי ז"ל. שאלה: אחרי שהממשלה האמריקאית הכריזה מלחמה נגד מדינת יאפאן ושותפיה הרשעים, יצאה פקודה רשמית כי כל אלה העוסקים בהכנת פלי-זיין וצרכי המלחמה, מחויבים לעבוד כל ימי השבוע.

ונשאלתי מצעיר אחד שומר תורה ומצוות, אשר בהיותו מוכנאי מןמחה פיטרוהו מעבודת-הצבא בתנאי שיעבוד בבית-חרושת לכלי-זיין, אם מותר לו לחלל שבת ויו"ט בעבודה זו הפוטרת אותו מעבודת הצבא? תשובה:- הנה הנה ברמב"ם הלכות שבת פרק ב' הלכה כ"ג, פתב וזה לשונו: "ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא ולצאת ולעזור לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד העפונם בשבת, ואסור להן להתממה למוצאי-שבת".

- וכאשר המלחמה הנוראה הזאת נוגעת לכל ישראל בכל מקום שהם, כי אלה העריצים האכזרים אשר הביאו שואה על כל יושבי-תבל, שמו ביותר את עם ישראל כמטרה לחיצם והפקירו ממונם וחייהם של כל בית-ישראל, בנדאי מצוה על כל ישראל להמציא עזר ולהציל את הנתונים במצור ובמצוק ואף לחלל את השבת בשבילם בדין עפונם שצרו על עיירות ישראל כמפורש ברמב"ם הנ"ל ובשו"ע או"ח סימן שכ"ט סעיפים ו' וז', עיי"ש.

ואפילו אם רוב הנתונים במצור הם עפונם ורק מיעוט ישראל, אין הולכין בזה אחר רוב כמפורש בכתובות דף ט"ו ע"ב ובירושלמי בתובות פרק א' הלכה י': מבווי שפולה גויים וישאל אחד דר בתוכה ונפל בתוכו מפולת, מפקחין עליו בשביל ישראל ששם, עיי"ש.

וכן הלכתא. ולוא אפילו לא היתה מלחמה זו נגד ישראל אשר נולנו מחויבים להשתדל בה ושבת הותרה או דחויה לכולם, גם אז בנוגע לאלה העובדים תחת פקודת הממשלה בצרכי המלחמה, אשר אם יתפטרו מעבודתם יקחו אותם לעבודת הצבא רשאים הם לחלל שבת בעבודת צרכי המלחמה מפני ספק של סכנת נפשות, שאפשר כי פאשר יקחו אותם לעבודת הצבא יהיה גורלם לצאת לקרב ולעמוד במערכות המלחמה, וספק פקוץ דוחה שבת ללא נפקותא אם הסכנה קדמה לשבת או השבת קדמה להסכנה.

וראיה לזה, כי פאשר נשאלה שאלה זו: מניין לפקוץ-נפש שדוחה שבת? -- נענה רבי אלעזר ואמר: ומה מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם דוחה את השבת, קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת, (יומא דף פ"ה ע"ב).

ופירש שם רש"י: "ומה מילה שהיא תיקון מאיבריו של אדם דוחה את השבת לפי שחיבין עליה כרת לאחר זמן. כך שנויה בתוספתא דשבת" עכ"ל.

הרי מפורש שאפילו אם החילול שבת היום והסכנה הוא לאחר זמן, נדחה שבת מפני סכנת-נפשות. והנה אף-על-פי שרבינו חננאל פירש פירוש אחר בדברי ר' אלעזר, אבל בתוספתא דשבת, פרק ט"ז הלכה י"ג מפורש ברש"י ז"ל, ועיי"ש.

ועוד יותר מזה, שאפילו אם אלה העובדים בהכנת פלי-זיין וצרכי המלחמה היו פטורים מעבודת הצבא לגמרי, אפילו אם לא יתעסקו בעבודה זו בשביל הממשלה ואין פאן סכנת-נפשות להם, בכל זאת מותר להם לחלל שבת בעבודת צרכי המלחמה, כמבואר ברוקח ואגודה מובא במשנה-

ברורה סימן שכ"ט ס"ק י"ז: דהיכא דאיכא חשש שמא יכעסו עלינו יושבי הארץ, מחללין את השבת בשעת מלחמה עיי"ש.

ובהגהות מיימניות הלכות שבת פ"ק ב' הלכה כ"ג הוסיף על מה שכתב הרמב"ם "ובכל מקום אם באו על עסקי נפשות, או שערכו מלחמה, או שצרו סתם, יוצאין עליהם בכלי-זין ומחללין עליהם את השבת" וזה לשונו: "וכל שכן אנו שאנו שרויים עמהם שמותר", - ופשוט שהפוננה היא, אפילו באופן שהמלחמה נוגעת להעפוף יותר ממה שנוגעת לנו, מפל מקום נדחה חילול שבת מפני איבת יושבי הארץ, אשר גם זה סוף סוף ספק של סכנת-נפשות לישראל ואף-על-פי שהשבת קדמה להסכנה.

פללא הוא, שפקוח-נפש נפש דוחה שבת בכל מקום, ויפה המליץ האור-זרוע: אין מדקדקין בפקוח-נפשות! ומוכא במשנה ברורה הנ"ל. לזאת, על-אחת-כמה-וכמה פי עתה במלחמה האנומה הזאת, אשר ממשלת זדון בקשר רשעים עמדו בראשונה על ישראל לכלותם ד"ל, ואחרי כן על עמים רבים, טובים וישרים לבלוע אותם, מחוייבים אנו להיות סרים למשמעת הממשלה יר"ה ולצניית פקודותיה אף לחלל שבת כדי לעמוד נגד האויבים הזדונים שקראו מלחמה עלינו.

והשי"ת ירחם עלינו ויפרוש סוכת שלומו עלינו ועל כל העולם, ונזכה לשבת במנוחה על אדמת הקודש ולהתענג על טוב ה' בשמירת שבת-קודש וכל הקדוש לנו. סימן ב' בדין גניזת ספרים שפלו ב"ה.

יום ה' לס' "פי טוב הוא" תרצ"ב. שלמא נפישא וחי אריכא להוד כבוד ידי"נ אוהב דבוק מאח, הגאון כש"ת ר' ישראל הלוי ראזענבערג שליט"א, שלום: בהיותנו יחד בשבוע זה בלשכת אגודה"ר עלתה על שולחן מלכים - מאן מלכי רבנן - השאלה, אם ספרים שפלו צריכים להקבר בכלי-חרס כדין ספר-תורה, או שמותר לקוברם כמו שהם.

והנה בודאי זוכר מעכ"ג, שאני הבעתי את דעתי להקל. אף היות ואחד מחברינו פסק להחמיר, עינתי בהלכה זו בשובי לביתי וגם נוכחתי שצדקתי במשפטי.

איתא בגמרא מגילה דף כ"ו ע"ב: "אמר רבא ספר-תורה שפלה גונזין אותו כו", א"ר אחא ב"י ובבבלי חרס'. והנה כל הראשונים הביאו דין זה, וכן נפסק להלכה באו"ח סימן קנ"ד סעיף ה'.

וכתב על זה המג"א בס"ק ט': . והוא הדין ספרים ואסור לשורפן".

והבין הפמ"ג באשל אברהם, פי פנונת המג"א שגם שאר ספרים דינם כספר תורה להקבר בכלי-חרס, ותמה ואמר: שלא ראה מימיו נוהגין כן. ומסיים שאפשר שפנונת המג"א היא בספרים של גביאים וכתובים פשהם פתובים בעור ובגלילה ובדיו, ועיי"ש.

עכ"פ הנה לפנינו עמוד ההוראה בעל הפמ"ג שפוסק, שספרים אינם צריכים פלי-חרס, ורק בנ"ד הפתובים כס"ת אפשר שדינם כס"ת. ולי נראה, שגם המג"א בעצמו אינו מדמה דין ספרים לדין ס"ת במה שנוגע לכלי חרס, כי דין פלי-חרס נאמר בפירוש בגמרא ובפוסקים רק לגבי ס"ת, אלא פנונת המג"א בזה שכתב "והוא הדין ספרים ואסור לשורפן" - שגם ספרים אסור להשליך וטוענים גניזה ואסור לשורפן, ולכן ציינו את זה אצל .

ס"ת שפלה ולא אצל "פלי-חרס". וכן הבין גם הבאר-היטב את דברי המג"א.

אבל עכ"פ ברור דבר זה מפי הפמ"ג שספרים נגנזים ונקברים בלי פלי-קרס. והנה ה"שדי-חמד" מערכת הגימל סימן ע"ג הביא מספר פנסת-יחזקאל, אם רבים הם הספרים ואי אפשר לקבורם, מותר לשרוף אותם בכלי-קרס ולקבורם.

והרב "זרע-אמת" מתמה על הכנ"י, איך הורה לשרוף הספרים, והוסיף: שמה שמצריף הכנ"י פלי-קרס הדגיש הסאה להחמיר, דדין זה לא נאמר אלא לס"ת, אבל לכתבי-הקודש סגי להניחם בתוך שקים ולקבורם, ועי"ש.

ולדעתי, לא החמיר הכנ"י להצריף פלי-קרס אלא במקום זה שהקיל לשרוף במקום שאי אפשר לשורפם, למען שלא יתפזר האפר ויהיה אפר הספרים מוטל בבזיון, ורק באופן זה הורה שצריכים פלי-קרס ולקבור הפלי-קרס עם האפר, אבל אם הוא קובר הספרים עצמם בנדאי שאינו מצריף פלי-קרס.

ומדוניק זה בלשונו של הכנ"י שאמר "וישרוף אותם תוך פלי-קרס" - לא שישרוף על הקרקע ויקבץ אח"כ האפר בכלי-קרס, אלא ישרפם בכ"ח גופא כדי שלא יתפזר האפר ויהיה מוטל בבזיון, וכל הדין שמצריף כ"ח הוי רק בשביל שהתיר לשורפם.

וגם המלקט האחרון בעל משנה-ברורה, לא הביא דעה להחמיר וכתב גם הוא בפשיטות, שספרים צריכים גניזה ותו לא. ויה"ר שלא אפשר תמיד בדבר הלכה וכתבי שמוחי בי.

ברכה לביתו הרבנית החשובה ולכב"ב היקרים ופ"ש ביחוד באהבה טהורה לבנו המצויין פליל תפארת הי"ו. ידידו עוז אוהבו אהבת אחים נאמנה מוקירו ומכבדו, יוסף קאנוויץ סימן ג' בדין אם מותר לאכול פירות יבשים בפסח שאלה: גשאלתי מרב אחד שאלה אחת שהיא שמים, מה דינם של פירות יבשים בפסח? (א - א) אם יש לסמוך על בעלי בתי התרושת והסותרים המועידים שאין בפירות היבשים שום חשש חמץ.

ב) אפילו אם נניח שאין בפירות אלו חשש חמץ, אם מותר לאכול אותם בפסח, אחרי שאבותינו נאבות אבותינו נוהגים היו לא לאכול פירות יבשים בפסח, ומנהגם זה היה בידינו עד עכשיו. ע"כ תנכן השאלה. תשובה: ב"ה.

יא פסלו תרצ"ז. מקור הדין של פירות יבשים לפסח, הם דברי הרמ"א באו"ח סימן תס"ז שכתב: ולכן נהגו במדינות אלו להחמיר שלא לאכול שום פירות יבשים, אם לא שידוע שנתייבשו בדרך שאין לחוש לחמץ".

והנה הרמ"א סתם את דבריו כאן ולא פירש, מהו החשש של חמץ בפירות יבשים. אבל בדרך-משנה או"ח סימן תס"ז פירש מה שסתם כאן וכתב, כי טעם האיסור הוא מפני שמייבשין אותם בתנור אצל פת, ומפני חששא זו נהגו באלו הארצות שלא לאכול פירות יבשים שחוששין שנתייבשו בתנור.

ויש מקומות שאוכלים, מפני שבאותן הארצות שגדלים שם מייבשים אותם בשמש, ועיי"ש. ולפי דבריו אלו פשוט הדבר, שהמנהג של פירות יבשים תלוי באופן היבוש אם מייבשים אותם בתנור המנהג לאסור, ואם מייבשים אותם בשמש המנהג להתיר.

וא"כ פיון שדבר ידוע הוא שבמדינתנו מייבשים הפירות רק בשמש, הרי הם מותרים לפסח. ויותר מזה פסק הנודע-ביהודה חלק או"ח סימן כ"ג, שאפילו "צוקער" שחמור מפירות יבשים,

אם קונים את הצוקער מסותרים גדולים והם אומרים שאין בצוקער שלקם כל תערובות של חמץ, הרי הם נאמנים, מפני שאנמן לא מרע אומנתו, עיי"ש.

ומכל שכן גבי פירות יבשים, אם הסותרים הגדולים ובעלי בתי התרושת אשר שם מניבשין הפירות, יעידו בכתב-רשמי ומאן אשר שהפירות נתיבשו באופן המותר, בנדאי יש להתיר פירות אלה לפסח, כי פללא הוא: שאחזוקי איסורא לא מחזקינן.

ואפילו אלה שנהגו עד פה מנהג של איסור בפירות יבשים, אינם צריכים התרה ומותרים באכילתם, כי כן פסק הרמ"א ביור"ד סימן רי"ד: שהנהגין איסור בדברים המותרים מחמת שסוברים שהם אסורים ואח"כ נתברר להם שמהגם היה בטעות, לא הוי כאילו קבלום בנדר, ועיי"ש.

ועוד, שהמנהג שהביא הרמ"א אודות פירות יבשים, לא כתב ע"ז "והמנהג שלא לאכול" או "נוהגין שלא לאכול", או "והמנהג בין האשכנזים שלא לאכול", אשר פידוע הן הלשונות שמשמש בהן הרמ"א.

רק כתב "והמנהג במדינות אלו", ואין כל ספק שלא היתה בדעת הרמ"א לכלול אמריקה במדינות אלו, אחרי שבנימיו עוד לא היה כל ישוב יהודי באמריקה. ומיום אשר החלו היהודים לבוא לאמריקה, כבר היה לבעלי הפירות אז זה הסדר הנהוג עתה לניבש הפירות רק נגד השמש, וא"כ מעולם לא היתה האפשרות להטיל מנהג של איסור על פירות יבשים במדינה זו בחשש של ממש.

לכן אם בעלי בתי התרושת לפירות מנובשים או הסותרים הגדולים נותנים תעודה - רשמית, כי הפירות נתיבשו בשמש, ברור אצלי להתיר הפירות הללו לפסח בלי שום חשש ופקפוק.

יוסף קאנוויץ סימן

ד' ע"ד ב"מ למצות שאופים גם מצה של חמץ שאלה: פידוע ישנם במדינה זו בתי מאפיה למצות, אשר ברוב חדשי השנה אופים בהם מצה של חמץ ורק חדשים אחדים קודם חג-המצות מכשירים את המכונות עם הכלים והתנור ומתחילים לאפות מצה כשרה לפסח.

ונשאלתי - אם מותר לעשות כן גם בסירוגי-ימים, דהיינו: לאפות יום אחד מצה של פסח ויום אחד מצה של חמץ ואח"כ להכשיר הכל ולאפות שוב מצה של פסח וחוזר חלילה, יום של חמץ ויום של פסח? - תשובה: ב"ה.

יום א' לס' "אשירה לה" תרצ"ג. איתא בחולין דף ח' ע"ב "אר"י אמר רב הטבח צריך שני כלים של מים, אחד שמדיח בו בשר ואחד שמדיח בו חלבנים.

ונתקן ליה חזקא ונדיח בו בשר ונדר נדיח בו חלבנים? גזירה שפא נדיח חלבנים ואח"כ בשר. השתא נמי מחלפיה ליה? פינון דאצדכיניה תרתי אית ליה הויכרא" - הרי גמרא מפורשת לאיסור לנידון דידון.

ולאו דוקא גבי איסור חלב דאורייתא לבד אסרינן בכלי אחד, אלא אפילו באיסור דם בשעה שהוא דרבנן ג"כ דינא הכי, כי הב"ח ביור"ד סימן ס"ט מביא בשם האו"ה דאסור להשתמש בכלי ששורין בו בשר אפילו לא שקה בתוכו כי אם שעה אחת ואפילו להשתמש בו בדבר לח-צונן אין מקילין לכתחילה, דשפא לא ידחננו היטב קודם ועיי"ש.

ולאו דוקא גבי פלי של איסור, אלא אפילו גבי פלי של היתר מפני שבמג"א הלכות יו"ט סימן תק"ט, שאסור לו לאדם להחזיק פלי אחד בביתו להשתמש לעולם יום אחד בפל חלב ולהגעילו ולהשתמש בו בפל בשר, דלמא אתי למטעי, עיי"ש שמביא ראיה מחולין ח' ע"ב - הרי מבותר שדבר זה אסור מדין גזירה דרבנן.

והמג"א הביא שם מנהג העולם לאסור מטעם זה אפילו דרו עראי לגעול מחלב לבשר וכן להיפך - ומכש"כ גבי מצה אשר נצטוינו "ושמרתם את המצות, כלומר הזקרו במצה ושמרו אותה מכל צד חמוץ" (וכן הוא לשון הרמב"ם הלכות חו"מ פ"ה), א"כ בנידון דידן האיסור הוא לא רק מצד הגזירה דרבנן דלמא אתי למטעי, אלא גם לתא של איסור תורה, מפני שבמצה זו יוצאים רוב האוכלים המצות-עשה של אכילת פזית מצה ועלינו לשמרה מכל צד חמוץ, ואם נתיר לאפות בסדר פזה, אז במקום החיוב להוסיף שימור במצה אנו עושים גרעון בהשימור, ולכן אין להתיר זאת בשום אופן.

והנה ביור"ד סימן ס"ט כתב הרמ"א "ונהגו שלא להשתמש בדברים אחרים בכלי ששורין בו בשר" - הרי שדעת הרמ"א היא, שאין בזה איסור מדינא אלא רק מנהג בעלמא וזהו לכאורה נגד סוגית הגמרא בחולין ח' ע"ב? אף יש לומר שהרמ"א מחלק בין איסור חלב שהוא מהתורה לאיסור דם באופן זה שהוא מדרבנן.

ועוד יש לחלק, שהחלב הוא שמן ומתדבק כמו שפרש"י שם "שמא ידית חלבים תחילה ויהיה הפים מפותמות מן השמנונית ע"י שפשוף הידים ואע"ג שהוא צונן, ואח"כ ידבק בדפנות הבשר, ואע"ג שאין נבלע בו נדבק הוא מבחוץ" ולכן באמת אסור שם מדינא.

אבל איסור דם זה בטל בפנים והרי זה דומה למה שאמרו בחולין דף קי"ב ע"א "האי איתנא איסורא בעיניה, והאי ליתא איסורא בעיניה", ולכן לא נראה לו להרמ"א לאסור בזה מדינא, אלא האיסור הוא רק מנהג העולם, וחולק הוא על דעת האו"ה המוכא בב"ח שגם בזה יש לאסור מדינא.

אולם נראה לי לאמר דבר חדש, כי הרמב"ם בהלכות מ"א פ"ק ז' הי"ז כתב מולחין חלבים עם הבשר ולא מדיחין חלבים עם בשר, וספין שחתה בה חלבים לא יתחוו בה בשר, וכלי שהדיח בו חלבים לא ידית בו בשר, לפיכך צריך הטבח להתקין שלש ספינין אחת ששוחט בה ואחת שמתה בה בשר ואחת שמתה בה חלבים".

ושם בהלכה י"ח כתב "ואם דרו אותו מקום שידית הטבח הבשר בחנות, צריך להתקין לו שני כלים של מים, אחד שמדיח בו בשר ואחד שמדיח בו חלבים". - ולפלא מדוע האריך הרמב"ם והוסיף הדברים "ואם דרו אותו מקום שידית הטבח הבשר בחנות", ולא כתב פסדר פלשנא דגמרא שמתחילה מוכא דין הטבח בג' ספינין ואח"כ דין הטבח בשני כלים.

ואחר שכתב "לפיכך צריך הטבח להתקין ג' ספינין", הנה לו לסיים ולאמר "וכמו כן צריך להתקין שני כלים של מים?" לכן אפשר שדעת הרמב"ם היא, שגזירה זו "דלמא אתי למטעי" אינו שייך באדם העוסק בעד עצמו, כי בודאי יזהר בכל הענינים שלא יבוא לידי קלקול, ורק בטבח המוכר לאחרים אם הוא מתעסק בהדחה, נחויז לו שני כלים, מפני שע"י טרדתו אתי למטעי.

לזאת פתב הרמב"ם "ואם דרף אותו מקום שידים הטבח הבשר בחנות, צריך שיחקין לו שני פלים", אבל אם בעה"ב בעצמו מדיח, די לו פלי אחד, כי בודאי יזהר מלטעות. וכן פירש רש"י "חלבים למפור בשוק" עיי"ש, וה"ז כמו שפירשתי.

ובזה אפשר ליישב פליאה עצומה מדוע השמיט הב"י ביור"ד סימן ס"ד את הדין של ג' ספינין והדין של ב' פלים, רק פתב בסעיף ט"ז "אין מולחין חלבים עם הבשר, ולא מדיחין אותן עמו, וכלי שמדיחין בו חלבים אין מדיחין בו בשר, וספין שחותרין בו חלבים אין חותרין בו בשר", ומדוע לא סיים הב"י כמו שסיימו הרמב"ם והטור להצריך ג' ספינין וב' פלים? - אף באשר הב"י לא הביא על שולחנו הטהור פי-אם הדברים הנוהגים בזמן הזה, ובסעיף י"ז פתב "נהגו מנקרי הבשר לנקר בספין אחת, מפני שונתנים בגד על ירכים וכו'", א"כ ממילא אין מקום פבר להדין של ג' ספינין.

ובנוגע להדין של ב' פלים, פיון שדין זה הוא רק "אם דרף אותו מקום שידים הטבח הבשר בחנות" כמו שפתב הרמב"ם, ואחרי שמנהגנו להדיח כל אחד בביתו לכן אין צורך בשני פלים, כי לבעה"ב בעצמו די לו בכלי אחד אם ירחוץ בינתים את הפלי, כי כל עיקרו של דין שני פלים הוא מטעם דלמא אתי למטעי, ובבעה"ב לצורך עצמו אין החשש הזה, פיון שאינו טרוד ובודאי יזהר, ומינשב שפיר דברי הב"י וגם הרמ"א ס"ל פו, ולכן לא הגיה פלל בסימן ס"ד ורק בסימן ס"ט פתב "ונהגו שלא להשתמש בדברים בכלי ששורין בו בשר", אבל לא מן הדין הוא, כי ע"פ דינא דגמרא מצריכין שני פלים רק גבי מוכר לאחרים שמפני טרדותיו אפשר שיטעה, ולא לבעה"ב שיודע להזהר.

עכ"פ בבית-מאפיה אשר בו אופים מצות לאחרים, אסור לכ"ע ע"פ הדין. ובלא"ה עלינו להחמיר בדין מצה ביותר וחוב קדוש עלינו לצאת במחאה נגד אלה האופים העושים שלא פדין, לאפות בבתי המאפיות שלהם פעמים מצה של פסח ופעמים מצה של חמץ.

כי מלבד המכשול אשר רבים אינם נותנים לבם להבחין ולהבדיל בין מצה של פסח ומצה של חמץ וסומכים על השם "מצה" לאנכלם גם בימי הפסח, הנה אפילו אם היינו בטוחים שלא יטעו הקונים, גם אז אסור להאופה לעשות דבר זה ע"פ הדין.

ישאל קדושים הם והנלע"ד פתבתי.

יוסף קאנוויץ

ג.

ב.

- והנה אחרי שפתבתי את הנ"ל השיג על דברי ידי הרב הגאון ר"י סגל שליט"א ודחה את ראיתי לאיסור מדברי הגמרא בחולין דף ח' ע"ב, מפני שברש"י והרא"ש והר"ן מפורש שם שהחשש הוא רק בבהמה אחת, דכיוודטרוד בעבידתיה חיישינן שמא יטעה.

אבל בבהמה אחרת ובפרט מיום ליום, לא חיישינן פלל, וזה תוכן השגתו. ולפי דעתי לא צדק בהשגתו פלל וכלל.

כי זה שמחלקים הראשונים מבהמה זו לבהמה אחרת או מהיום למחר, זהו רק לפי סברת המקשה, דפריף "ונתקן ליה חדא ונדיח בו בשר ונדר נדיח בו חלבים". דהא לכאורה קשה, מה יועיל שפפעם הזאת ידים הבשר תחילה לפני החלבים, והלא אח"כ בבהמה אחרת או למחר, אף פשידיה

הבִּשּׁוּר תְּחִילָה יִהְיֶה זֶה אַחֲרֵי הַחֲלָבִים שֶׁל הַבְּהֵמָה הָרֵאשׁוֹנָה אוֹ אַחֲרֵי הַחֲלָבִים שֶׁל אֶתְמוּל? וְע"ז פָּתְבוּ דְלִבְהֵמָה אַחֲרֵת אוֹ לְמַחֵר אֵין לְחוּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁבִּתְחִילַת עֲבוּדָתוֹ הוּא מְשִׁים לְבוֹ לַעֲשׂוֹת פְּרָאוּי.

אָף לֹא כֹן הַדְּבָר לְפִי דְבָרֵי הַתְּרָצוֹן שֶׁחִידֵשׁ. גְּזִירָה שְׁמָא יָדִיחַ חֲלָבִים וְאִח"פּ בְּשֵׁר", כִּי אַז אֵין עוֹד נִפְקוּתָא מִבְּהֵמָה זֶה לְבְּהֵמָה אַחֲרֵת אוֹ מֵהַיּוֹם לְמַחֵר, אֲלָא לְעוֹלָם וְאֶפְּלוּ בִּתְחִילַת הָעֲבוּדָה אָנוּ חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא יִטְעָה.

וְהַסִּימָן לָזֶה, כִּי הַמְּקַשֵּׁן הוֹסִיף לְהַקְשׁוֹת "הַשְּׁמָא נְמִי מִיחֲלָפִי לִיָּה" - כִּינּוֹן שֶׁיֵּשׁ לָנוּ חֲשֵׁשׁ כְּזֶה, אֶפְּלוּ בְּשֵׁנֵי כָּלִים יֵשׁ לְהַתְחַשֵּׁב עִם הַגְּזִירָה, עַד שֶׁבָּא הַמְּתַרְץ וְאוֹמֵר "כִּינּוֹן דְּאַצְרַכְיָנִיָּה תִּרְתִּי אִית לִיָּה הַיְּפִירָא" וּפְרַשׁ"י: עוֹשָׂה בָּהּ סִימָן.

נִמְצָא לְפִי הַמְּסַקְנָא, דְּלְעוֹלָם אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לְגְזִירָה זֶה. וְרֵאזִיה לְדְבָרֵי, שֶׁהַמַּג"א בְּשֵׁם הַגְּאוּנִים שֶׁהֵבִיא אָסֵר בְּכָלִי אֶחָד לְאוּ-דְּוָקָא לְהַגְעִיל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִבְּשֵׁר לְחֶלֶב וּמִחֶלֶב לְבִשּׁוּר, אֲלָא אָסֵר סָתָם דְּמִשְׁמַע אֶפְּלוּ מֵהַיּוֹם לְמַחֵר.

וְאִם נֹאמֵר לְחַלֵּק בֵּין הַיּוֹם לְמַחֵר, יִהְיֶה חִידוּשׁ שְׁמֹנֶתֶר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי אֶחָד לְעוֹלָם, יוֹם אֶחָד בְּבִשּׁוּר וְאַחֲרֵי שֶׁיִּגְעִיל אֶת הַכָּלִי יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְמַחֵר בְּחֶלֶב וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ שׁוּב לְבִשּׁוּר אַחֲרֵי הַגְּעִלָּה, וְדָבָר כְּזֶה לֹא שְׁמַעְנוּ.

הַבְּ"ל סִימָן ה' בְּדִין
חֲזָקָה בְּשׁוֹחֵט וְשׁוֹחֵט שֶׁהַשִּׁיג גְּבוּל רַעְהוּ שְׁאֵלָה: - שׁוֹחֵט עוֹפוֹת שֶׁהִיָּתָה לוֹ חֲזָקָה בְּבֵית-מִטְבְּחִים לְעוֹפוֹת וְגַם עֲשָׂה שֶׁם עֲבוּדָתוֹ אֲאָמְנָה זֶה שְׁנַיִם רַבּוֹת אָף אַחֲרֵי שֶׁבֵּית הַמִּטְבְּחִים נִמְכָּר לְאִישׁ אַחֵר פִּיטֵר בְּעָלוֹ הַחֲדָשׁ אֶת הַשׁוֹחֵט הַקּוֹדֵם וְקִיבֵל שׁוֹחֵט אַחֲרַבְמְקוּמוּ.

וְהִנֵּה לְפָנַי שֶׁהַשִּׁיג אֶת גְּבוּל רַעְהוּ נִתְקַבֵּל זֶה הַשׁוֹחֵט לְחֶבֶר בְּ"וְעַד הַשׁוֹחֵטִים" שֶׁל הָעִיר וְאֵז קִיבֵל עַל עֲצָמוֹ לְשִׁמּוֹר אֶת כָּל הַתְּקֵנוֹת שֶׁל "וְעַד הַשׁוֹחֵטִים" וְגַם חֲתָם בְּפִנְקָס. נוֹסֵף לָזֶה אוֹמְרִים, שֶׁגַּם בְּעַל-פֶּה קִיבֵל עַל עֲצָמוֹ בְּאִיסוּר וּבְחֶרֶם שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עַל תְּקֵנוֹת "וְעַד הַשׁוֹחֵטִים", שֶׁלֹּא יִשְׁלַח גְּבוּל הַחֲבָרִים וְשֶׁלֹּא יִפְרוֹץ גְּדֵר נִגְדָם.

הַשׁוֹחֵט הַקּוֹדֵם הַגִּישׁ אֵז קוֹבֵלָנָא לְפָנַי בֵּית-דִין עַל הַשׁוֹחֵט אֲשֶׁר הַשִּׁיג גְּבוּלוֹ וְהַבִּי"ד שֶׁלַח אֵלָיו הַזְמָנָה לְדִין-תּוֹרָה, אָף הוּא סִירֵב וְלֹא בָּא וְאֵז הוֹצִיא הַבִּי"ד פְּסֵק-דִין שֶׁשְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה עַד שֶׁיַּעֲמֹד לְדִין-תּוֹרָה.

וְנִשְׁאַלְתִּי אִם יָפָה עֲשָׂה בִי"ד זֶה לְהַשׁוֹחֵט אֲשֶׁר סִירֵב לְעֲמֹד לְפָנַי הָאֱלֹקִים וְאִם בְּאֵמֶת שְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה מִדִּין-הַתּוֹרָה? תְּשׁוּבָה: - בְּסִפְרֵי דְבָרֵי-גְּאוּנִים פָּלַל כ"ו אוֹת ו' מוּבָא תְּשׁוּבַת הַמַּהְרִי"ט וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: דְּאֶפְּלוּ מִתּוֹ הַבְּעָלִים אוֹ מְכָרוּהָ לְאַחֲרִים שֶׁפָּנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לְכָאן, לֹא אֲבָדָה חֲזָקָתוֹ שֶׁל הַמְּחִזִּיק לְעוֹלָם.

וּבְאוֹת כ"ז מוּבָא תְּשׁוּבַת הַב"ח: שֶׁאִף אִם מֵת הַשֵּׁר הַמְּשַׁכִּיר וְנִשְׁאַר לְיִוְרָשׁוֹ, אוֹ מְכָר הַשֵּׁר אֶת הַכֶּפֶר עִם הָאוֹרְדָנָא לְאַחֵר, מ"מ שֶׁיִּיָּד הַחֲזָקָה לְהַשׁוֹכֵר. וְהַשׁו"ת הַרַמ"ץ פָּתַח שֶׁכֵּן נוֹהֲגִין בְּכָל בְּתֵי-דִינֵין בְּמַדִּינַתְנוּ, וְעֵי"ש.

וּבְכָלִל ק"י אוֹת י"ב מוּבָא מְסַפֵּר מִשְׁפָּנוֹת-הָרוּעִים חֲסֵד לְאַבְרָהָם: בְּשׁוֹחֵט שֶׁחֲזָקָתוֹ בְּשְׁחִיטָה וּבָא אִישׁ אַחֵר וְשִׁכַּח הַמִּטְבְּחִים וְהֵבִיא שׁוֹחֵט אַחֵר לְקַפֵּחַ פְּרָנְסַת הָרֵאשׁוֹן, שֶׁהָעָלוּ לְהִלְכָה שְׁאֵף אִם הָרֵאשׁוֹן לֹא נִתְקַבֵּל לְשׁוֹחֵט רַק מִעֲצָמוֹ תִּקַּע אֶהְלוֹ שָׁם, מ"מ אֵין בְּיַד הַשֵּׁנִי לְקַפֵּחַ פְּרָנְסַתוֹ עֵי"ש.

והגאון בעל הקונטרס תיקון עולם, מביא שמצא ברידב"ז סימן רי"ג בפשיטות, דגם אם נתחלפו
הבעלים התזקה של המחזיק הראשון. ומביא מהרשד"ם שאפילו הנה המקום חרב פמה שנים,
לא נתבטלה חזקת המחזיק.

ובדרכי-תשובה יור"ד סימן א' ס"ק ר"ז, הביא משו"ת בית-שמואל- אחרון בשו"ב שקיבל על
עצמו בשבועה ועבר על שבועתו, הו"ל חשוד ואיננו רשאי להיות שו"ב בעיר ההיא. ובס"ק רי"א
הביא משו"ת הרב שפסוף שו"ע שלו, שהשוחט במקום שחבירו מוחזק בו ומסיג גבולו, נקרא
רשע ואסור לאכול משחיטתו.

והשו"ת בית-שלמה מחזק דבריו, שפן עיקר להלכה למעשה. וכ"כ בשו"ת מאמר מרדכי ובשו"ת
שואל-ומשיב: דשו"ב שעובר על השגת גבול-רעהו נקרא גזלן.

ואם שנה ושלש הרי הוא מומר לאותו דבר. והגאון דברי חיים פתב שהאוכל משחיטתו של משיג-
גבול הרי הוא כאוכל גבילה.

ובס"ק ר"י מביא מהספר צמח-צדק: בשו"ב שעובר על שבועתו, שגזעו העולם בשעה שאמר
הקב"ה לא תשא, בודאי אינו נקרא ירא ה' מרבים. בפרט אחר שהבי"ד גזרו על השוחט שלא
ישחוט והוא עבר על זה, מבואר בדרכי-תשובה סימן י"ח ס"ק קנ"ט בשם שאילת יעב"ץ דשו"ב
שעבר על גזירת הרב ושחט נגד אזהרתו, הרי זה רשע ועבריין ובשחיטתו הכשיל את הרבים,
עיי"ש.

ובס"ק קס"ח מביא שו"ת ב"ח הישנות: דיש פח ביד הרב לאסור שחיטת שו"ב שפא לשחוט
שלא ברשותו אף שאין לו טעם מן הדין לאוסרו, דכינן דהרב נבחר וקבלוהו עליהם, בידו לאסור
שחיטת השו"ב אף למגדר מילתא.

וכן פתב הנוב"י בשו"ב שהעזי לשחוט בלי רשות הרב, שהרב יכול לאסור שחיטתו, עיי"ש.
ובדרכי-תשובה פתב בסימן ב' ס"ק צ"ב משו"ת בית יצחק, בדבר שו"ב שהזמינוהו לדין-תורה
ולא רצה לבוא ונתן עליו סרוב, שנה השו"ב עבר על מצות-עשה "ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו
לה וגם עובר בלאו "דלא תסור" ובודאי שיכולים להעבירו עיי"ש.

גם ברור, שאפילו אם נחוש לאלה הפוסקים שסבירא להו, שאחרי שנתחלפו הבעלים אין מקום
לטענת חזקה, הנה זה רק אם אנו באים מטעם חזקה להדין של משיג-גבול, אף לא כן הדבר אם
אנו באים עליו מטעם קבלתו, בודאי שיש עליו דין של משיג-גבול לכולא עלמא.

כי אם להשגת-גבול ממש, הרי קבלתו למוחר, פינן שבלאו הכי הוא מושבע ועומד. אלא על מה
קיבל שלא ישיג גבול-רעהו? - בודאי רק באופן כזה שבלא קבלתו הנה יכול להפטר וקבלתו
מחייבתו.

ובנידון דין אשר לכל השוחטים ישנה אגודה וספר של תקנות, הנה גם בלעדי השבועה שחיטתו
אסורה מפתח התקנה שלהם, כמוכא בדרכי-תשובה סימן א' ס"ק רי"ח מספר דעת-תורה, עיי"ש.

ואם-כן על-כל-פנים מטעם שעבר על תקנות "ועד-השוחטים" גם עבר על שבועה ונדר, איסור
וחרם שקיבל על עצמו בפה ובכתב: מטעם שהשיג גבול-רעהו, ובאחרונה שלא שם לבו להתראת
הבית-דין וגם עבר על אזהרת הבי"ד, אין כל ספק שאיש כזה אינו ראוי להיות שוחט ולכן יפה
הורה הבי"ד שלא ישחוט ואם ישחוט ישחוט שחיטתו אסורה.

ומפל-שפן שפח בית-דין זה יפה, אחרי שאיסרוהו רק עד שיעמוד לדין-תורה יוסף קאנוויץ סימן ו' בדין אם מותר לעשות אבק-מעמיד מעצמות יבשות של נו"ט שאלה: כימאי אחד המציא מין חדש של אבק מעמיד שעושים אותו מעצמות יבשות של נו"ט.

מקודם שורין את העצמות בעסיד ממולח, מנקין אותן ושוב שורין אותם במים עם חמר. אחרי-כן רוחצין את העצמות במים קרים ושוב שורין אותן בפוספור עם מים קרים.

אחרי זה מבשלין את העצמות ומנקין אותם עוד פעם ואחרי שהן מתייבשות טוחנים אותן כמו קמח-סופר והוא נעשה לאבק-מעמיד ונשאלתי הלכה למעשה מה דינו של אבק-מעמיד זה ואם אפשר להכשירו אפילו לכתחילה.

תשובה: ב"ה. ה' איר, כ' למב"י, תרצ"ו.

יסוד ההיתר בנוי ועומד על דברי הרמ"א ביור"ד סימן פ"ז סעיף י' שכתב: "עור הקיבה לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו ונעשה כעץ וממלאים אותו חלב מותר, דמאחר שנתייבש הוי כעץ בעלמא ואין בו לחלוחית בשר".

וכתב הש"ך: והוא הדין שאר בני-מעיים כשמייבשים אותן עד שנעשו כעץ". והרבה מהאחרונים התירו גם בשר אסור, דם ותולעים אם נתייבשו כעץ.

- ולפי זה כל-שפן עצמות שאין עליהן איסור לאו של גבלה וטרפה (רמב"ם פ"ק ד' מהלכות מ"א), אם נתייבשו ונטחנו כקמח בודאי הרי זה מותר. והנה פסק הרמב"ם בהלכות טומאת-מת פ"ק ג' הלכה י': "בשר המת שגפרו ונעשה כקמח טהור".

ודין זה הוא מיסוד הגמרא בנדה דף נ"ה, אעפ"י שבשר מת מן הנקברים הוא. והרדב"ז הוסיף שפמו שאפרו טהור.

כן גם מותר באכילה. והפתחי-תשובה ביור"ד סימן שמ"ט הביא דין זה בשם באר-היטב של הרב מהרי"ט ובפמ"ג סימן פ"ד כתב, אפר הנשרפין מותר באכילה, והנקברין אף שאפרן אסור, הוא רק בהנאה אבל לא באכילה, ע"ש.

וטעם הדבר לדעתי הוא, מפני שבנוגע לאיסור אכילה, הלא חיה אנוכל יטעם, וכיון שאין באפר שום טעם לחיה מהאיסור שהיה בו, הרי מותר לאכילה, אבל לאיסור הנאה מפני הרחוק-עבירה השאירו חז"ל איסור הנאה שהיה עליו טרם שנעשה אפר.

- ואעפ"י שהרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פ"ק י"ד הלכה י"א כתב: "או שאכל אנוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור", הרי דרק פטור אבל אסור, - זהו דנקא אם עוד לא נשתנה צורתו לגמרי, אבל אם גפרו ונעשה כקמח, הנה פנים חדשות באו לכאן והרי הוא מותר.

והנה כתב הרמב"ם בהלכות פלי-המקדש פ"ק א' הלכה ב': "המור הוא הדים הצרור בחיה שבהנדו הידוע לפל שמתבשמין בה בני-אדם בכל מקום". והראב"ד חולק עליו ואומר: "אין דעתי מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שום חיה בעולם, כל-שפן דם חיה טמאה.

אבל המור הוא האמור בְּשִׁיר-הַשִּׁירִים: בְּאֵתִי לַגִּנֵּי אַחֲוֹתַי כְּלָה אֲרִיתִי מוֹרֵי עִם בְּשָׂמִי, וְהוּא מִמִּין עֵשֶׂב אוּ מִמִּין אֵילָן וְרִיחוֹ נוֹדֵף" עכ"ל. - לְדַעֲתִי גַם הֶרְאָב"ד כְּמוֹ הֶרְמֵב"ם דְּעָה אַחַת לָהֶם בְּזֶה, שְׂאֵחַר שְׂנֵשְׁתַּנָּה הָאִסוּר וְנִהְפָּה לְמִין אַחֵר, הֵרִי הוּא כְּשֵׁר.

וְהַמּוֹר אַעֲפ"י שְׂבֵא מְדָם חֲזֵה טְמֵאָה כְּשֵׁר הוּא לְכָל הָעוֹלָם, רַק לְהַכְנִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה-הַקֹּדֶשׁ עַל זֶה חוֹלֵק הֶרְאָב"ד בְּגֵדָר מִי יִתֵּן מִטְמֵא טְהוֹר לְשִׁמּוֹן מִשְׁחַת הַקֹּדֶשׁ וּמִטְעַם רִגֵּשׁ הַכְּבוֹד שֶׁל "הַקְּרִיבָהוּ נָא לְפָחֲתֵךְ".

וְאַדְרָבָה, מִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁל הֶרְאָב"ד יֵשׁ לָנוּ רְאִיָּה מְפֹרָשֶׁת לְהִתֵּר בְּכָל-מְקוֹם כְּמוֹ מֵהֶרְמֵב"ם. וַיֵּשׁ לִי גַם לְהֵבִיא רְאִיָּה מֵהִירוּשָׁלַיִם מִסְכַּת עֶרְלָה פָּרָק ג': "אַבְנִים מְנוֹגְעוֹת שְׂעִשְׂאָן סִיד, אֵית תְּנִי תְּנִי עָלוּ מִטּוֹמְאָתוֹן וְאֵית תְּנִי תְּנִי לֹא עָלוּ מִיַּדֵי טוֹמְאָתוֹן.

מֵאֵן דְּאָמַר עָלוּ מִיַּדֵי טוֹמְאָתוֹן הֵרִי אֵלוּ מְוִתְרוֹת, וּמֵאֵן דְּאָמַר לֹא עָלוּ מִיַּדֵי טוֹמְאָתוֹן הֵרִי אֵלוּ אֲסוּרוֹת. - אֲפִילוּ כְּמֵאֵן דְּאָמַר עָלוּ מִיַּדֵי טוֹמְאָתוֹן הֵרִי אֵלוּ אֲסוּרוֹת, דְּכַתִּיב צָרַעַת מִמְאָרְתָּ תֵּן בּוֹ מְאִירָה וְאֵל יִהְיֶה מִמֶּנָּה".

וְהֶרְמֵב"ם בְּהַלְכוֹת טוֹמְאָת-צָרַעַת פָּרָק ט"ז הִלְכָה א' כְּתִב: "וְאִם שָׂרְפָן וְעָשָׂה מֵהֵן סִיד, הֵרִי זֶה אֲסוּר בְּהִנְאָה, שְׂנֵאָמַר צָרַעַת מִמְאָרְתָּ תֵּן בּוֹ מְאִירָה וְאֵל תִּהְיֶה בּוֹ" עכ"ל. - הֵרִי מְפֹרָשׁ שְׂעֵל-יְדֵי זֶה שְׂנֵשְׁתַּנָּה מְאָבֵן לְסִיד, אִם לֹא מְפִי גִזְרֵת-הַכְּתוּב שֶׁל "צָרַעַת-מִמְאָרְתָּ" הֵיָה מוֹתֵר, וְאִם-כֵּן בְּכָל אִסוּר שֶׁל תּוֹרָה שְׂנֵשְׁתַּנָּה לְגַמְרִי, שְׂנֵהְפָה מְאָבֵן לְסִיד אוּ מְבִשֵׁר לְקַמַח, אֲזַל מֵהֶם אִסוּרֵם וְהֵרִי הֵם מְוִתְרִים.

וּכְנוֹגַע לְדִין שְׂאִין מְבִטְלִין אִסוּר לְכַתְחִילָה, הֵיָה רַבּוּ מְאֹד הַפּוֹסְקִים שְׂסוּבְרִים שְׂבֵאֲוֹן כְּזֶה לֹא שְׂיִיף כָּלֵל הַדִּין שֶׁל אֵין מְבִטְלִים אִסוּר, מְפִי שְׂהָאִסוּר הוּא רַק אִם הַבִּטּוּל נַעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ תַּעֲרוּבוֹת אֲבָל לֹא בְּאֲוֹן שְׂהָאִסוּר בְּעֶצְמוֹ נִתְבַּטַּל וְעֵבֶר מִמֶּנּוּ.

וּמְכַל - שְׂפֵן שְׂהַבִּטּוּל נַעֲשֶׂה ע"י עֲפוּ"ם וְהַקְּנִיָּה מִהַעֲפוּ"ם חָשׁוּב בְּעֵינֵי רַבּוּ הַפּוֹסְקִים כְּדֵי עֵבֶד. דִּי. וְכִבֵּר הוֹרָה גְּבֵר רַב- רַבְּנָן מְרֵן רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגְר, שְׂאִם יֵשׁ שְׂשִׁים לְבַטְלוֹ מוֹתֵר לְהַעֲמִיד אַח"כּ בְּהָאִסוּר שְׂנֵתִיבֵשׁ אַף לְכַתְחִילָה. אֲבָל לְפָלֵא בְּעֵינֵי דְבָרֵי הֶרְמ"א בְּסִימָן קנ"ה סְעִיף ג' שְׂכַתְב: "מוֹתֵר לְשְׂרוּף שְׂרֵץ אוּ שְׂאָר דְּבֵר אִסוּר וּלְאֲכָלוֹ לְרְפוּאָה אֲפִילוּ חוֹלָה שְׂאִין בּוֹ סְפָנָה", - הֵרִי שְׂלֹא הִתִּיר אִסוּר שְׂרוּף רַק לְרְפוּאָה וְלֹא לְאֲכִילַת רְשׁוּת, וְאִם אִסוּר שְׂרוּף אֲסוּר כָּל-שְׂפֵן אִסוּר שְׂנֵתִיבֵשׁ.

אִף הָאֲמַת הִיא, שְׂזֶה שְׂהַחֲמִיר הֶרְמ"א שְׂאֲפִילוּ אִסוּר שְׂרוּף אֲסוּר אִם לֹא לְרְפוּאָה, הוּא דוֹקָא גְּבִי שְׂרֵץ אוּ שְׂאָר אִסוּר מְאוּס כְּזֶה, אֲשֶׁר אַף שְׂנִכּוֹנִים דְּבָרֵינוּ שְׂכָל אִסוּר תּוֹרָה אַחֵר שְׂנֵשְׂרָף אֵין עוֹד עָלָיו אִסוּרוֹ, אֲבָל שְׂרֵץ יֵשׁ בּוֹ עַל-כָּל-פְּנִים מְשׁוּם שְׂיָקוּץ אֲפִילוּ אַחֵר שְׂנֵשְׂרָף, דְּלֹא עֲדִיף מֵהֵאֵי מֵאֵן דְּשִׁתִּי בְּקִרְבָּא דְּאֻמְנָא קָא עֵבֶר מְשׁוּם לֹא תְּשַׁקְצוּ (מְכוֹת ט"ז) וְכֵן פָּסַק הֶרְמֵב"ם וְהִשׁוּ"ע לְהַלְכָה, וְלָכֵן יָפָה פָּסַק הֶרְמ"א שְׂהַשְׂרֵץ אַחֵר שְׂנֵשְׂרָף אֲסוּר, אִם לֹא לְחוֹלָה, וְכֵן הוּא בִּיּוֹר"ד סִימָן פ"ד.

אֲבָל כָּל אִסוּר שְׂאִין בּוֹ מְשׁוּם שְׂיָקוּץ, דַּעַת הֶרְמ"א הִיא לְהַקֵּל בְּיוֹתֵר, שְׂמוֹתֵר אֲפִילוּ אִם לֹא נִשְׁתַּנָּה לְגַמְרִי בְּשִׂרְפָה אוּ בְּפָרִיקָה, אֲלֵא אִם רַק נִתְיָבֵשׁ כְּעֵץ הֵרִי זֶה כְּשֵׁר. - וּמְכַל-שְׂפֵן בְּאִסוּר שְׂל עֲצָמוֹת אִם נְטַחְנוּ כְּקַמַח וְאֵין כָּל סִימָן שְׂאֲבָק זֶה תּוֹלְדָתוֹ מְעֶצְמוֹת, הֵרִי הוּא כְּשֵׁר לְגַמְרִי.

לכן דעתי מסכמת להתיר את האבק הנעשה מעצמות, מטעם שהאיסור שהיה בו מקודם כבר חלף והלך ממנו על-ידי השרייה היבוש והחום הגדול שהפך את העצמות לאבק דק ויבש כמראה הקמח, ופנים חדשות באו לכאן ביתרון הכשר ואין עוד מה לחשוב אודות דין של מעמיד, פיון שישעשה שהוא מעמיד בו מין כשר הוא.

פן נראה לי בעזהי"ת הלכה למעשה יוסף קאנוויץ את השאלה בדבר האבק-המעמיד יחד עם תשובתו הלכה למעשה שלח הגאון המחבר ז"ל, להגאון האדיר מרן ר' חיים עיזר גראדזענסקי ז"ל מוויילנא, וזה אשר השיב לו: בעזה"י יום ג' ז"ך אייר תרצ"ו ווילנא.

הוד פבוד ידידי הרב הגאון המפורסם חו"ב סוע"ה עסקן נרב פעלים, כש"ת מו"ה יוסף קאנוויץ שליט"א, נשיא אגודת הרבנים באמריקה וקאנאדא ברכה ושלום עד העולם. אחדשת"ה. לפני שבוע ימים הגיעני יקרת מכתבו מיום כ' למב"י. המצב אצלנו עודנו מעציב ואכתוב בזה ביחוד.

בדבר השאלה אם באפשר להכשיר מין אבק חדש אשר מוצאו מעצמות יבשות אשר מערכים אותו בהרבה מיני מאכל, גם מעמידם על ידו מינים שונים, וביאר אופן עשייתו בפרטיות, שלוקחים עצמות יבשות ושורין אותן בעסיד מלח (לא ידעתי מה זה ע ס י ד), אח"כ שמים העצמות במים עם חמר (לא נתבאר באיזה חמר) וגם שמים העצמות בפוספור, ומבשלים ומנקים ומיבשין והעצמות מתייבשות אח"כ במשך 48 שעה וטוחנים אותן כמו קמח-סוכר, ומבאר כת"ר הכל בדיוק אופן העשייה.

והנה כת"ר העלה להתיר בדברים נכונים, עפמש"כ הרמ"א ביור"ד פ"ז ס' י', בעור הקיבה דלפעמים מולחים אותו ומייבשין ונעשה פעץ וממלאים אותו חלב מותר, דמאחר שנתייבש הוי פעץ בעלמא ואין בו לחלוחית בשר.

והש"ך כתב דה"ה בשאר בני מעיים, והרבה אחרונים מתירים גם בבשר אסור ודם ותולעים אם נתיבשו פעץ וכש"כ עצמות שאין עליהם איסור לאו בנבילה וטרפה כמש"כ הרמב"ם בפ"ד מהלכות מאכ"א.

ופלפל בזה ונסתייע מדברי הרמב"ם מבשר המת שגפרו ומדברי הירושלמי בערלה פ"ג ומדברי הרמ"א ב"ו"ד קנ"ה גבי שרץ שרוף, זהו תו"ד. ולכאורה בעצמות יבשות אין שום חשש דהא עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר ובטל האיסור כמבואר ב"ו"ד סימן צ"ט.

ואפילו בעצמות הרפין שהחמיר הש"ך כתבו הפוסקים דאם הרידו הבשר ונתייבשו דינם כשאר פלי-עצם וכלי מתכות ועץ. (ומש"כ הרמב"ם בפ"ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"ח: "מן העור והעצמות והגדין וכו' אע"פ שהוא אסור הרי זה פטור, היינו בעצמות הרפין או שיש בהן מוח, אבל בעצמות הקשות והיבשות בנדאי גם איסורא ליכא.

וכ"ה במשנה ר"פ העור והרנטב, ופרש"י שיש בהן מוח ואינו מצטרפין לכזית להשלים שיעור נבילה לטמא, דזה ילפינו מדרשא דנבלתה), וא"כ פשוט דעצמות שנתייבשו אין בהם חשש איסור כלל.

נענין בתוספות ע"ז דף ס"ט ע"א ד"ה ההוא, דנדאי רגלי הדבורים פנין דעצמות בעלמא ניהו
מותרים, דהא עצמות התמור טהורות ורגלי הדבורים כעצמות התמור וכו' ולענין אכילה שפיר
דמי.

ומה שיש לחוש בזה, מהעצמות שנתניבשו ובלעו מבשר נבילה, כמבואר בסימן צ"ט ס"ב, ובזה
הא בעינן הגעלה כמו בשאר כלי עצם. (ויש להעיר ע"ז מפסחים דף פ"ג ע"א דמקשה הני עצמות
היכי דמי, אם לית בהו מוח נשדינהו ולמה בשריפה.

וצ"ע הא העצמות בלעו מן הפסח בשעת צליה ונעשה הבלוע נותר ולהכי צריך שריפה משום
הבלוע של העצמות. ואולי פוננת הש"ס דהא אפשר בהגעלה, וצע"ג) אלא דבאינו בן-יומו הא
נוטל"פ מותר.

מ"מ הא לכתחילה אסור קדירה שאינו ב"י כמבואר בע"ז דף ע"ה וביו"ד סימן קכ"ב, דגזרינן
קדירה שאב"י אטו ב"י. והא הבלוע תמיד אי"ר לאכילה, א"כ מה בכך שנתניבשו, מ"מ אפשר
שהבלוע יוצא ע"י בישול, וה"ג יש לחוש מצד הבלוע.

אולם נראה באופן זה שנספד לגמרי ע"י הריד של מלח והפאספאר השורף ומכלה ואינו ראוי
עוד לפליטה. ויענין בשו"ת הרשב"א הובא בב"י או"ח סוס"י תמ"ז בנוטל"פ בפסח דאסור ובלבד
שלא יהיה נפסד לגמרי, דכל שנספד כ"כ אין בו איסור כלל, ולא עדיף הבלוע מגוף האיסור
דהיכי דהוי עפר נתבטל מתורת איסור, וכמבואר בתמורה דף ל"א ע"א דלכי גדיל הוי עפרא
בעלמא וכמש"כ הר"ן בע"ז דף ל"ט בטעם ההיתר מהמוסק בנבילה שנתהפכה לדבש לפי
שנעשית מתחלה פגום.

(והארבתי בזה באחייעזר חיו"ד סימן י"א להתיר בכדומה יעיי"ש. וגם למש"כ הש"ך בסימן פ"ז
ס"ק דה"ה בשאר בני מעיים, כשמניבשים אותן עד שנעשו כעץ דלכתחילה אין לעשות כן, נראה
דכל זה בבני מעיים, אבל לא בעצמות אפילו לדעת החולקים וש"י הרמ"א שם דר"ל דאין עצמות
מעלין, משום דס"ל דיש בהם לחלוחית, מ"מ נראה דהיכא שנתניבשו ואין בהם עוד שום
לחלוחית, הוי עצמות יבשות ובכה"ג כו"ע מודים ולא דמי לשאר בני מעיים.

ועוד נראה לפמש"כ הגרעק"א בתשובה סימן ר"ז הובא בפתחי - תשובה שם, דכל היכא דאיכא
ס' דלא יבוא לידי איסור דאורייתא לא חיישינן לכתחילה, וא"כ ה"נ בנ"ד לא יבוא לידי
איסור דאורייתא, דהא דבר המעמיד לא בטל אאסד"ר כמש"כ הש"ך בסימן צ"ט, וכמו שהרגיש
בזה גם רומעכת"ר.

ומה שתמה רומעכת"ת במכתבו, ע"ד הרמ"א בסימן קנ"ה שכתב דמותר לשרוף שרץ או שאר
דבר איסור ולאכלו לרפואה ולא לאכילת רשות, דאיזה איסור יש בדבר, וכבר תמה על זה בס'
מנחת יעקב.

ומש"כ לתרץ דדוקא גבי שרץ או שאר איסור מאוס דיש בו משום שקוץ אפילו אחר שנשרף,
משא"כ בשאר איסורים, עכ"ד, אין זה מספיק למש"כ רש"י במעילה דף י"ז דחייב משום בל
תשקצו על נבילה.

ועיין פרמב"ן בסה"מ בשורש תשיעי שכתב דהוי לאו שבפוללות ועיין בט"ז סוס"י קט"ז, וא"כ גם בבבליה יתחייב משום כל תשקצו, והא עיקר דין שאינו ראוי לגר אינו נקרא בבבליה בבבליה פתיב.

אולם ביד-אברהם שם פתב דהעיקר משום אחשביה, כמו בחרכו קודם זמנו מנו דאפילו בנפסל מאכילת פלבים אסור לאוכלו. ועיין בשאג"א סימן ע"ה שכ"כ, וכל זה באוכלו בעיני די"ל דאחשביה, אבל שעושה מזה אבק-דק לצורך העמדה ומעמיד בזה, אין בזה אחשביה.

ובעיקר ההוראה הנני מסכים עם רומעכ"ת להקל בזה, כמו שנתבאר באחיצור שם. והנני חותם בברכה מרובה לרומעכ"ת ולכל הגלויים אליו פנפשו היקרה וכנפשו ידידו מוקירו ומכבדו הדו"ש חיים עוזר גראדזענסקי סימן ז' בדין תולעים הנמצאים בנפש (*שאלה: אודות התולעים הנמצאים בהושטים אשר בידוע כי הם מחיים, ומיבשים הושטים וכל התולעים מתים וגופם עם רשומם נשאר ניפר בהושטים, - מה דינם של הושטים, אם הם מותרים או לא? תשובה: הנה מקור דין זה בחולין דף ס"ז ע"ב, אר"ש בדר"א קוקיאני אסירי, מאי טעמא מעלמא אותו.

מתקיר לה רב אשי, אי מעלמא אתו לישתכחו דרף בית הרעי? ל איכא דאמרי ר"ש בדר"א קוקיאני שרי, מאי טעמא מיניה גבלי. ופירש"י קוקיאני שבכבד ושפריאה, וע"ז הקשה ר"ת דלא ידף לישנא דשרי תקשי ליה מברייתא דבסמוך, "ונאת נבלתם תשקצו לרבות דרנים שבבהמה" אע"ג דמינה קא גדלי, עיי"ש בתוספות והיא קושיא עצומה על פירש"י.

והנראה לי ליישב פירש"י, דהנה על דרני פירש"י תולעים הנמצאים בין עור לבשר ואלו שגדלו בתוכה עד שלא נשחטה באו מאיסור אבמה"ח ושחיטת הבהמה לא אהניא לדידהו שיהי יש להם חיות לעצמן, ואע"ג דשלייל מותר בשחיטת אמו, מכל בבהמה תאכלו נפקא לן לקמן, אבל הני באיסורייהו קיימי, עכ"ל.

והנה עדיין לא ביאר לנו רש"י, מדוע לא נלמוד "מכל בבהמה תאכלו" להתיר קדרנים כמו שמותר שליל? ל אבל פוננתו משום דאמרינו לקמן דף ס"ט דלא שרי כ"א היכא דאיכא פרסה או פרסות ולכן הדרנים אסורים.

אבל קשה מה שהקשו בתוספות דף ס"ז ע"ב בד"ה "לרבות", ל"ל לרבות הדרנים לאיסור מקרא ואת נבלתם, ת"ל משום דליתא לא בפרסה ולא בפרסות, ותירצו דשאני עובר מדרנים משום שהדרנים נבראים מן הבשר עצמה והוי אמרינו דחשיבי כבשר, עיי"ש.

ולכן אפשר שדעת רש"י כי התולעים הנבראים בתוך חלל הבהמה מן הבשר עצמה הרי הוא באמת כבשר ושרי לכו"ע. כמו שהיתה הסברא מתחלה לדעת התוספות להתיר אפילו הדרנים, לילא באה הברייתא לרבות ולאסור.

אלא הדרנים מפני שהם בין העור לבשר ס"ל לרש"י שנוכל לאסור מקרא דנאת נבלתם, מפני שהעור אין בה לאו של נבילה ואיננה בכלל בשר כמפורש בחולין דף קי"ז דהעור אינו מצטרף לטמא טומאת נבילות עיי"ש, ודי לנו למעט מכלל בשר ולאסור התולעים הנבראים בין העור והבשר, אבל מהיכא תיתי לן לאסור גם התולעים הנבראים בבשר גופא אשר הסברא נותנת שהם כבשר ממש ואין לנו עוד רבוי שני לאסור אף אלו.

ובכן נראה נכון שיטת רש"י שהתולעים המתהווים בתוך הבהמה מותרים לכו"ע, ואלו הנבראים בין העור והבשר הם אסורים מפני הרבוי של "ואת נבלתם" וזה נכון לפי ענ"ד בישוב דברי רש"י.

והנה התולעים שפושט לכו"ע אסירי מפני שרוב הנבלעים דרוך ונשטהם ותלינו שמעלמא אתו שבלעתו הבהמה עם האוכלין ותחילתו שרצו על הארץ, והאוכל תולע פנה אעפ"י שאין בו פזות ואפילו סרחה ונשתנית צורתה חייב כמבואר ברמב"ם הלכות מ"א פ"ק ב' הלכה י"א עיי"ש.

בכ"ז יש להתיר הנושטים עם התולעים שבהם, מפני שמבואר ברמ"א יור"ד סימן פ"ז סעיף ו' "עור הקיבה לפעמים מולחין אותו ומניבשין אותו ונעשה כעץ וממלאים אותו חלב מותר, דמאחר שנתניבש הוי כעץ בעלמא".

והש"ך הוסיף דה"ה לשאר בני מעיים כמביישין אותו עד שנעשו כעץ שהם מותרים, רק לכתחילה אין לעשות כן, ועיי"ש. ומובא בפ"ת דעת הגרע"א דזה דוקא היכא דליכא ששים אכל בדאיכא ששים מותר אף לכתחילה, והכא הרי ממלאים הנושטים בבשר ויש ששים נגד התולעים היבשים.

ומובא בפ"ת משו"ת תפארת-צבי שגם בתולעים אם מניבשים אותם הדין כן עיי"ש. ולכן בנדאי יש להורות היתר בהנושטים הנ"ל.

אבל לכאורה דברי הרמ"א צריכים עיון, והוא פי ביור"ד סימן פ"ד סעי"ז פסק "שרץ שרוף מותר לאכלו משום רפואה דעפרא בעלמא", משמע דבלא רפואה אסור, וכן הוא בבבאור הגר"א ובפמ"ג שם והרמ"א לא הגייה ע"ז מאומה, א"כ דעתו מספקת כי לבריא אסור ואיך כתב בסימן פ"ז דמאחר שנתניבש הוי כעץ ומותר, אם הנשרפין שעפרן מותר אסור לבריא ק"ו לאיסור שנתניבש שבנדאי אסור לבריא? ולולא דברי הפ"ת משם תפארת-צבי היינו יכולים לחלק בין איסור ברירה לשאר איסורים, דאיסור ברירה חמיר טפי, אבל לפי דבריהם שהחזיקו בהיתר הרמ"א הנ"ל גם בברירה, היא קושיא עצומה על הרמ"א, דאף שהש"ך כתב בס"ק ל"ג שם, ומ"מ נראה דלכתחילה אין לעשות כן" אבל לא כתב לאסור, והרמ"א כתב היתר מפני שכלם, ואיך אפשר שאפר של איסור יתיה אסור ואיסור שנתניבש יתיה מותר, כלפי לניא? - ומדברי הרמ"א גופא בס' קנ"ה סעיף ג' שכתב "מותר לשרוף שרץ או שאר דבר איסור ולאכלו לרפואה" עיי"ש, דמשמע מזה מפני דלבריא אסור, אין מה להקשות על דבריו שבסימן פ"ז סעי"ז הנ"ל, דאפשר לאמר שבסימן קנ"ה משמיענו שמותר לכתחילה לשרוף השרץ ולבטל האיסור אף שאסור בכ"מ לבטל איסור לכתחילה, ורק משום חולה מותר וכמוכן שנה דוקא לחולה מותר, אבל בשביל בריא אסור לבטל האיסור לכתחילה, ולכן בסימן קנ"ה שכתב בזה"ל "מותר לשרוף שרץ או שאר דבר איסור ולאכל לרפואה" דאירימדין ביטול איסור, בנדאי רק לרפואה שרי, ובסימן פ"ז דאירי מדין בשר בחלב ואין כל ביטול איסור במה שמניבשים עור הקיבה מבהמה כשרה, ואפילו אם נאמר דעור הקיבה הוא אפילו מבהמה טמאה, אבל הרמ"א לא כתב היתר על מעשה היבוש לכתחילה רק כתב כבלשון בדיעבד.

וז"ל "עור הקיבה לפעמים מוצאין אותו ומניבשין אותו ונעשה כעץ וממלאים אותו חלב מותר, דמאחר שנתניבש הוי כעץ בעלמא", ואחרי שלא הנה בזה ביטול טול איסור לכתחילה, בנדאי מותר גם לבריא, ואתיא שפיר שני פסקיו על נכון - אבל מסימן פ"ד אשר שם כתב גם השו"ע

לשון דיעבד ונ"ל "שרץ שרוף מותר לאכול משום רפואה" וְהֵרַם"א לָא פְּלִיג ע"ז וּבִנְדָאֵי מְסָפִים לְדִינוּ שֶׁל הַשּׁו"ע כִּי רַק לְחֻלָּה מִתּוֹרַת וּלְבְרִיאָה אָסוּר, יֵשׁ מִזֶּה פְּלִיאָה עֲצוּמָה עַל דְּבָרָיו שֶׁבְּסִימָן פ"ז אֲשֶׁר הִכְשִׁיר גַּם לְבְרִיאָה אֲפִילוֹ אִסוּר יָבֵשׁ לִפ"ד הַת"צ, וּמִכ"ש אִסוּר שֶׁנֶּשְׂרָף? ל וְהַנִּלְע"ד דְּהַגָּה טַעְמָא בְּעֵי מַדוּעַ יִהְיֶה שֶׁרֶץ שָׂרוּף אָסוּר לְבְרִיאָה, הֲלֹא קִי"ל דְּכָל הַנֶּשְׂרָפִין אֲפֶרֶן מִתּוֹרַת וְאֲפִילוֹ בְּאֲכִילָה כְּמוּבָא בְּהַגְרָ"א בְּשֵׁם הַמְרָדְכִי, וְכֵן הִקְשָׁה זֹאת הַמְנַחֵת-יַעֲקֹב מוּבָא בִּיד-אֲבָרָהָם בְּגִלְיוֹן יוֹר"ד סִימָן פ"ד וְעִי"ש.

- לְכֹן אֲמִינָא בְּזֶה מִלְתָּא חֲדָתָא דְּבִאָמַת כָּל הַנֶּשְׂרָפִין אֲפֶרֶן מִתּוֹרַת אֶף לְכַתְחִילָה אֲפִילוֹ לְבְרִיאָה, דְּכִינּוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶפְרַיִם עוֹד ע"ז שׁוּם אִסוּר כָּלָל, וּמָה שֶׁשֶׂרֶץ שָׂרוּף אָסוּר לְבְרִיאָה הוּא אֶף מִפְּנֵי אִסוּר בַּל-תִּשְׁקֹצוּ לְבַד, דְּלֹא עֲדִיף אֶפְרַיִם שֶׁרֶץ מִמָּאֵן דְּשִׁמִּי בְּקִרְנָא דְּאִנְוָנָא (מִכּוֹת ט"ז ע"ב), וּמִפְּנֵי שֶׁבְּרַמְבַּ"ם וּבִשּׁו"ע יוֹר"ד קט"ז בּוּזָה"ל "אָסוּר לְאָכֹל מֵאֲכָלִים וּמִשְׁקִים שֶׁנֶּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָּהֶם, כְּגוֹן מִשְׁקִים וְאוֹכְלִים שֶׁנֶּתְעַרְבוּ בָּהֶם קִיא אוֹ צוּאָה וְלִיחָה סְרוּחָה וְכוּ"ב וְכוּ"ו שֶׁכָּל אֵלּוּ בְּכָלֵל אֵל תִּשְׁקֹצוּ אֵת נִפְשׁוֹתֵיכֶם", לְזֹאת דּוֹקָא גַּבֵּי שֶׁרֶץ שֶׁאֲפִילוֹ אַחַר שֶׁנֶּשְׂרָף בְּכ"ז נִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בְּזֶה וְלְכֹן אָסוּר לְבְרִיאָה מִשּׁוּם בַּל-תִּשְׁקֹצוּ, אֲבָל שְׂאָר אִסוּרִים שֶׁאֵין אָדָם קָץ בְּאֲכִילָתָם אִם נֶשְׂרָפוּ אוֹ נִתְיַבְּשׁוּ מִתּוֹרַת בְּאֲכִילָה לְכָל אָדָם, וְדָבָר זֶה אֲמַת וְנִכּוֹן לְפִי דַעֲתִי בַעֲזָה"י.

וְכֵן הֵכָא גַבֵּי הַנְּשֻׁטִים, כִּינּוֹן שֶׁנֶּתְיַבְּשׁוּ הַתּוֹלְעִים וְנַעֲשׂוּ כַּעֲזָ בְּעֵלְמָא וְדָרָף בְּנֵי אָדָם לְאָכֹל תּוֹלְעִים כְּאֵלָה, לְכֹן הָרִי הֵם מִתּוֹרַת בְּאֲכִילָה לְכָל אָדָם כִּי אֵין עֲלֵיהֶם חֲשֵׁשׁ בַּל-תִּשְׁקֹצוּ, עֵינּוֹן בְּסִימָן פ"ד סְעִיף ט"ז גַּם מִתּוֹרַת לְכַתְחִילָה לִיְיַבֵּשׁ הַנְּשֻׁטִים וְאֵין לְחֻוֹשׁ מִשּׁוּם מְבַטֵּל אִסוּר, מִיּוֹר"ד סִימָן פ"ד סְעִיף י"ג וְנ"ל "דְּבִשׁ שֶׁנֶּפְלוּ בּוֹ נְמָלִים יִחַמְּמוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה נִיתָף וִיסְנָנוּ" וְהַטַּעַם בְּזֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵין כּוֹנֵנֵנוּ לְבַטֵּל הָאִסוּר אֲלָא לְתַמְנָן הַדְּבִשׁ, כ"כ הַב"י בְּשֵׁם א"ח עִי"ש, וְכֵן הֵכָא אֵין כּוֹנֵנֵנוּ לְבַטֵּל הָאִסוּר מִתּוֹלְעִים אֲלָא לְתַמְנָן הַנְּשֻׁטִים וְהָאִסוּר מִמִּילָא מִתְבַּטֵּל.

וְהַגָּה כָּל דְּבָרֵינוּ אֵלָה הֵם עַל הִסּוּד הָאִמּוּר שֶׁכָּל אִסוּרֵי תוֹרָה אֲפִילוֹ בְּרִיָּה בְּכָלָל, מִתּוֹרַת בְּאֲכִילָה אִם נֶשְׂרָפוּ אוֹ נִתְיַבְּשׁוּ וְנִפְסְדוּ לְאֲכִילָה. אֲבָל רְאִיתִי בְּמְנַחֵת-חִינּוּף בְּמִצְוַת קס"ג שֶׁמוֹכִיחַ שְׂדַעַת הַרְמַב"ם דְּבִבְרִיָּה שֶׁחֵיבִין עֲלֶיהָ בְּכָל שְׂהוּא חֵיבִין עֲלֶיהָ אֶף שְׁלֹכַד"א, שֶׁלֹּא פְדַעַת הַה"מ רַק שֶׁמְסִיִּים כִּי בְּטָלָה דַעֲתוֹ נֶגֶד דַעֲת הַה"מ.

וְהִיד-אֲבָרָהָם בְּגִלְיוֹן יוֹר"ד פ"ד מְבִיא גַם דַעֲת הַפּוֹר"ח שֶׁבְּכָל דְּבָר שֶׁל אִסוּר שֶׁהִיָּה עֲלָיו שֵׁם אִסוּר וְנִפְסַד מֵאֲנֹכֵל אָדָם הַר"ז אָסוּר, מִשּׁוּם דְּאִמְרֵינוּן מִדְּאֲכִילָה אֲחֻשְׁבִּיהָ עִי"ש, אַעפ"י דְּלֹא קִי"ל כְּנִתְיָה בְּכ"ז אֲפִילוֹ אִם נֶחֱוֹשׁ לְהַחְמִיר כְּסִבְרַת הַמַּנ"ח וְהִי"א הַנ"ל, יֵשׁ לָנוּ הִיתָר בְּהַנְּשֻׁטִים הַלְלוּ.

וְהוּא מִיּוֹר"ד סִימָן פ"ד סְעִיף י"ד "חֲטִיִּים מִתּוֹלְעִים מִתּוֹרַת לְטַחֲנָן" וְכַתּוּב בְּש"ף סק"מ שְׂאָף אִם יִטַחְנוּ הַתּוֹלְעִים יִתְבַּטְּלוּ בְּנִשְׁטִים, וְכִינּוֹן דְּסַפֵּק הוּא אִם יִתְעַרְבַּ שֵׁם אִסוּר וְגַם אֵינוֹ מְכַוֵּן לְבַטֵּל לְכֹן מִתּוֹרַת, עִי"ש.

וְא"כ ה"נ בְּהַנְּשֻׁטִים קְרוּב לְנִדָּאֵי שֶׁבְּהַנְּשֻׁטִים מִהַבְּשָׂר הַמְּמֹלָא בָּהֶם יִשְׂאָרוּ הַתּוֹלְעִים סְבוּכִים וְדְבוּקִים בְּעוֹר הַנְּשֻׁט וְלֹא יִדְבַק כָּל אִסוּר בְּהַבְּשָׂר הַנְּאָכֵל, וְאִם יִשְׂאָרוּ בְּהַבְּשָׂר הַמְּמֹלָא הֲלֹא יִתְבַּטְּלוּ בְּנִשְׁטִים.

ומפניך בשו"ע יור"ד סימן ק"ד סעי"ג "דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם וכו' אפילו אם נתערבו בתבשיל ונמקה גופן לתוכו אם ההיתר רבה עליו מותרים", והביא הפמ"ג שם ובעוד מקומות בשם המנחת-פהו דכל הנהו שפטור אבל אסור הוא בלא תערובות, אבל בתערובות רוב היתר, מותר לגמרי.

וא"כ מפל הנהו טעמי פשרים ומותרים הנשטים לכל ישראל, ויאכלו ענוים וישבעו.
יוסף קאנוויץ
רב ואב"ד בנוארק, נ.

דזש.

סימן ח' אם מותר לשלוח עופות שחוטים ע"י נכרי? ב"ה. יום ה' לסדר
"ואזכר את בריתי" תרצ"ד.

שו"ר לידי"נ אוהב דבוק מאח חמדת רוחי ונפשי היושב בסתר לבבי, הרב הגאון ר' יצחק סגל שליט"א, שלום עד העולם. הנה בהיותנו יחד בבידעלי-ביטש נשאלנו, אם מותר להטבחים לשלוח ללקוחותיהם עופות שחוטים ע"י משרת נכרי, ומע"כ הביע את דעתו לאיסור אפילו בדיעבד מפני בשר שנתעלם מן העין.

ולי נראה שמטעם בשר שנתעלם מן העין אין לנו לחשוש כלל וכלל, יען כי רבותינו הראשונים: רש"י, ר"ת וכל רבני צרפת, פולם מתירים בשר שנתעלם מן העין, כי הם פסקו פלוי ולא כרב.

ולדעת הרשב"ם, אם מצא במקום שהניח בשר. ואפילו לדעת הרי"ף והרמב"ם, שבשר שנתעלם אפילו אם הניחו בביתו אסור אלא א"כ הנה לו בו סימן או טביעת-עין, הנה כבר פרושו הפוסקים שזה דוקא אם הניח במקום שעופות או שרצים יכולים להביא אחרת במקומה, אבל תלאו במסמר שא"א לשרץ ליטול ולהניח בכיוצא בזה מותר.

וכן הוא להלכה למעשה, כמבואר ביור"ד סימן ס"ג ס"ב. והנה לכאורה יש לאסור בגידן דידן, מהאי דינא דרב בע"ז דף ל"ט ע"א וכן גפסקה ההלכה ביור"ד סימן קי"ח, שבשר הנפקד או הנשלח ביד עכו"ם צריף שני חותמות דחיישינן לאחלופי.

ואין להקל על סמך דברי הרמ"א שם בסעיף ב' "שזה דוקא אם הוא דבר שיש לחוש שהחליפו ונהנה ממנו" - כי זהו דוקא אם לכתחילה עשה פדין וחתם בשני חותמות ואח"כ חזר על חותמו ולא הפיר, אבל אם לכתחילה לא חתם, אין להקל מטעם זה שאין העכו"ם נהנה בחלופין, וזה ברור בכוננת הרמ"א.

ברם אחרי העיון מצאתי סמך להתיר לכל הפחות בדיעבד, והוא ממה שכתוב שם בסעיף י' "המניח עכו"ם בביתו וכו' ואם אינו נהנה בחלופין מותר בכל ענין, דלא חיישינן שמא החליף להכשילו כיון שאין לו הנאה בדבר".

והטעם שפסק פאן להתיר אם אין לו הנאה, נראה לדעתי שזהו מפני שאחרי שהעכו"ם יודע שהישראל יחזור לכאן, הוא מתנרא להחליף אם אין לו הנאה, מה שאין פן בכל עניני שליחות ופקדון שלא ברור להעכו"ם שהישראל יבוא לכאן ויברר, ולכן אפשר שהעכו"ם יחליף אפילו אם אין לו הנאה מהחלופין.

ולפ"ז בנידון דיין שאין ספק להעפוףם שהלוקח היהודי יבוא להטבח ויברר איזה עופות שלח לו, לכן אין לחוש שייחליף פינון שאין לו הנאה מהחליפין- גם יש לצרף דעת רש"י בשם רבותיו הלכה למעשה, שהתירו בסימן של שחיטה, אף שהזהיר שמכאן ואילך אל ינהגו כן.

וכ"כ אפשר לצרף הסימן של ניקור הנרידין שיש בעופות. - ומכש"כ שיש טעם להתיר אם הטבח גם מולח את העוף בשביל הלוקח, ממה שהובא בב"י בסוף סימן קי"ח מתשובת הר"ן ונ"ל: "פינון שהוחזק פאן שבאו טלאים מלוחים פשרים ממיורקא ואין דרף הנכרי למלוח אותם בכל הארצות האלה ולא נשמע מעולם שבאו טלאים מלוחים מקושטילא, אית לן למימר שחזקתן מן הפשרים ממיורקא הם" עכ"ל.

- ולכן נראה לי ברור, שאין לפקפק בזה מלהתיר לכל-הפחות בדיעבד. אבל יש לעיין, פינון שהפוסקים ובראשם בעלי-התוספות בע"ז דף י"ב ע"א בד"ה "ושדי", סמכו להתיר במקום שהעפוףם אינו מרויח מהגמרא ע"ז דף ל"ד ע"ב מההוא ארבא דמורינא ועיי"ש, א"כ מדוע לא נתיר בכל מקום בלא חותמות, אם אף ידוע שהעפוףם לא ירויח מהחליפין? ונאנחנו רואים שרק בסעיף ב' ובסעיף י' אנו סומכים על סברא זו ולא באופנים אחרים.

ר גם הרמב"ם הביא להלכה סברא זו רק אצל מורינא ולא הנפיר אותה בחבי"ת, אלא פסק סתם שחבי"ת צריכים שני חותמות ולא חילוק אם העפוףם ירויח או לא, ולכאורה היא פליאה עצומה. ונראה לדעתי, כי הנה ראיתי שהב"י בסימן קי"ד הביא בשם הר"ן ונ"ל: "שלא השוו חכמים מדותיהם באיסור המורינא לאסרו בכ"מ ובכל זמן, הלכך מסתברא שלא נאסר אלא בזמן שרגילין לתת לתוכו יין, אבל בזמן שאין רגילין לתת לתוכו יין מותר" ועיי"ש.

- ולעומת זה מביא הב"י בסימן קי"ח בשם הסמ"ג בנוגע לחבי"ת ונ"ל: "יש הרבה טעמים שאין נוהגין עתה וכו' ומ"מ אין להקל שפכר נאסרה במנין" עיי"ש. נמצא שעצם הדין של חבי"ת שצריך שני חותמות לא נאמר בו שום חילוק, רק בשני האופנים של סעיף ב' וסעיף י', שאפשר עליהם לאמר שהם אינם מעצם הגזירה, שהגזירה לא נגזרה בפירוש על אופנים האלה, רק שיש לדמות להגזירה, לכן באלה אפשר ללמוד ממורינא שכמו שבמורינא מצאו להקל במקום שהעפוףם אינו מרויח בהחליפין, כן גם בחבי"ת יש להתיר.

אע"פ שחבי"ת חמור ממורינא, אבל הפרטים של הסעיפים הנ"ל אף שהם נכללים בדין של חבי"ת, אף מפיון שאינם מעיקר הדין והם רק סעיפים מהפלה של חבי"ת, לכן יש להקל בהם כמו שמקילין במורינא.

אולם לא כן בעיקר הדין של חבי"ת שנאסר במנין, שם אין ללמוד כלל ממורינא. כ"ז נראה לענ"ד בעזר החונן לאדם דעת, ידדו אהבו אהבת אחים נאמנה יוסף קאנוויץ סימן ט' בדין אם מותר לשרות כבדים בדם באספת ועד-הפועל של אגודת הרבנים ביום ט"ז סיון שנה זו (תרצ"ז), עלתה על שלחן-מלכים שאלת הכבדים שמשקיעים אותם בדם, אחר-כך משהין אותם עד שמתבשר הדם עליהם ומוכרים אותם לישראל.

בתחלה היתה שאלה זו אצלי ענין חדש לגמרי, כי עוד לא שמעתי ומכל-שכן שלא ראיתי הנהגה כזאת, ויהי הדבר לפלא בעיני. אף בזמן המשא ומתן בתחלה היתה שאלה זו שהיה בין הרבנים

שְׁהַשְׁתַּתְּפוּ בְּאֶסְפָּה זֶה, נוֹדַע לִי כִּי יְדִידֵי יַקִּירֵי הַגֵּר"י בְּנִימֵעַל שְׁלִיט"א פָּכַר כְּתֹב אוֹדוֹת זֶה בְּ"הַפְּרָדֵס" וּבְשׁוּבֵי לְבִיתִי עֵינֵינִתִּי בְּדַבְרֵי יְדִידֵי הַגָּ"ל.

בִּינְתִים הִגִּיעַ לִידֵי הַ"פְּרָדֵס" מִחֻדָּשׁ סִינּוֹ וְבוֹ מִצְאָתִי כִּי אֶהוּב-נִפְשֵׁי וְרַב חֲבִיבִי, הַגֵּרִי"ל זָעַלְצָעַר שְׁלִיט"א, גַּם הוּא מְטַפֵּל בְּשֵׂאלָה זֹה. מִסְקִנְתָּם שֶׁל שְׁנֵי גְדוּלֵי-יִשְׂרָאֵל וְחֲכָמֵי-תּוֹרָה אֵלֶּה, הִיא בְּהֶחֱלֵט לְאִסּוּר וְאֲנֹכִי הִנְנִי נִטְפֵּל עִמָּהֶם בְּזֶה, בְּתוֹסְפוֹת חֲנוּמֵר וְאִסּוּר פֶּאֶשֶׁר אֲבָאָר בַּעֲזֵה"י.

שְׁנֵינוּ בְּדַמַּי פָּרַק ג' מִשְׁנֵה ב' הַרוּצָה לְחִזּוֹם עָלֵי-יָרֵק לְהַקֵּל מִמִּשְׂאוֹ, לֹא יִשְׁלִיךְ עַד שְׁיַעֲשֹׂר". וְכֵן פָּסַק הַרְמַב"ם בְּפָרָק י"א מֵהַלְכוֹת מַעֲשֵׂר הַלֶּכֶה ז', וּמִפְרָשׁ הַטַּעַם כְּדִי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תַקְלָה לַע"ה שְׂאוּכְלִין אוֹתָן בְּדַמַּי, עכ"ל.

וּבְהַלְכָה א' פֶּתַב, אִסּוּר לְמַכּוֹר אֶת הַדַּמַּי לַע"ה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסִייעַ לָזֶה לְאַכּוֹל דְּבַר הָאִסּוּר, עכ"ל.

וּבִירוּשְׁלַמִּי דַּמַּי פָּרַק ג': הַרוּפָא לֹא יִתֵּן לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל ע"ה דַּמַּי. וּפְסַק הַרְמַב"ם ז"ל בְּפָרָק י' מֵהַלְכוֹת מַעֲשֵׂר הַלֶּכֶה י"ג: אִם הָיָה הַדַּמַּי שֶׁל רוּפָא, אֶפְיָלוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ לֹא יִתֵּן, וְכֵן אִם יָדַע שֶׁהוּא טָבֵל-נֹדַי אֶפְיָלוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ - וּמִבְּנֵי בִירוּשְׁלַמִּי דַּמַּי פָּרַק ה' הַלֶּכֶה ח', שְׂאֶפְיָלוֹ לְצוּרָה וּמוֹדִיעִים לוֹ שְׁנֵה טָבֵל, אִסּוּר לְמַכּוֹר לוֹ לַע"ה בְּלִי הַפְּרָשֶׁת מַעֲשֹׂר.

וְהִנֵּה בְּנוֹגַע לְתַקְלָה זֶה שֶׁל ע"ה, הֲלֹא רֹבַע ע"ה מַעֲשִׂרִין הֵם וְלָהֶם לֹא תִּהְיֶה כָּל תַּקְלָה. הַחֲשָׁשׁ שֶׁל תַּקְלָה לַע"ה הוּא אִף לְהַמְיָעוּט מֵהֶם, שֶׁהֵם אֵינְשֵׁי דָלָא מְעַלִּי וּבַעֲלֵי-עֲבִירָה הַרְגִּילִים בְּאַכִּילַת אִסּוּר, וּבְכָל-זֹאת מְוַזְהָרִים אֲנִי שֶׁלֹּא יִבְנֹא עַל יְדֵינוּ לִיָּדָם כָּל מַכְשׁוֹל שֶׁל אִסּוּר.

וּבְכֵן גַּבִּי כְּבָדִים אֶפְיָלוֹ אִם נִגִּיחַ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לְהַקּוֹנִים הַנּוֹהֲגִים כְּשׁוֹרָה לְהַדִּיחַ קוֹדֵם צְלִי, אֲבָל מֵה נַעֲשֶׂה עִם אֵלֶּה שְׂאִינָם מִדִּיחִים כָּלֵל לֹא בְּשֹׂר וְלֹא כְּבֹד וְאִף אֶת הַצְּלִיָּה אֵינָם עוֹשִׂים כְּדִין - וְהֵם בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּמִדִּינָתָנוּ מִיָּעוּט הַמְּצוּי - הֲלֹא לֵאמֹר יִתְּנוּ אִסּוּר חֻדָּשׁ, אֲשֶׁר הַמּוֹכְרִים הֵם הַמְּכַשִּׁילִים אוֹתָם בְּזֶה.

שְׁנִית, בְּמַסְכַּת מִכּוֹת דָּף ט"ז ע"ב אֲמַרְיָנוּ: "הֵאֵי מֵאֵן דְּשִׁתִּי בְּקִרְנָא דְּאִנְמָנָא קָא עֲבַר מִשּׁוּם לֹא תִשְׁקִצּוּ" וְכֵן הַלֶּכֶה. וְכֵתֵב הַב"ח בְּטוֹר יוֹר"ד סִימָן קט"ז, שְׁקִרְנָא דְּאִנְמָנָא שֶׁל כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רַק פְּעַם אַחַת וְשׁוֹטֵף וְהוֹדַח הֵיטֵב, גַּם-כֵּן עוֹבְרִים עַל בַּל-תִּשְׁקִצּוּ.

- וּמִפְּוֹרָשׁ הוּא בְּמִשְׁנֵה מִכּוֹת דָּף כ"ג ע"ב, כִּי דָם נִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ. אִם-כֵּן גַּבִּי הַכְּבָדִים הֵאֵלֶּה, אֶפְיָלוֹ אִם הִיָּתָה הָאֶפְשָׁרוּת לְהוֹדִיעַ לְכָל הַקּוֹנִים שְׁיַעֲשׂוּ שְׁטִיפָה וְהִדְחָה מְדוּיָקָת קוֹדֵם הַצְּלִיָּה לְהַנְצִיל מֵאִסּוּר דָּם- בְּעֵין שֶׁל הַכְּבֹד, גַּם אִזּוּ יִתְּכֵן שֶׁלֹּא יִנְקוּ מֵאִסּוּר בַּל-תִּשְׁקִצּוּ, כִּי הַכְּבָדִים הִלְלוּ שְׁמִשְׁקִיעֵין אוֹתָם לְשַׁעוֹת אַחֲדוֹת בְּדָם מִמֶּשׁ שְׁקוֹנִים מִבְּתֵי-הַמְּטַבְּחִיִּים, הֲלֹא זֶהוּ שְׁקוּץ גָּמוֹר לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וְאֶפְשֶׁר שְׁגַם שְׁטִיפָה וְהִדְחָה שֶׁל קוֹדֵם הַצְּלִיָּה לֹא תוֹעִיל לְהַסִּיר מֵהֶם אִסּוּר בַּל-תִּשְׁקִצּוּ, וְלֹא דָמִי כָּלֵל לְדָם שְׁנִטְףָה עַל כְּלֵי אוֹ עַל בְּשָׂר שְׁמוֹתָר בְּנִקּוּן שְׂרִיָּה אוֹ שְׁפִשּׁוּף הֵיטֵב, מִפְּנֵי שְׂאִין זֶה דְּרָף שְׁקוּץ וְתַעוּב - וְאִסּוּר בַּל-תִּשְׁקִצּוּ תְלוּי בְּדַעַת בְּנֵי-אָדָם וְהֵם שְׁקִצּוּ וְגָעְלוּ דְרָף כְּזֹאת.

- גַּם יְדַעְתִּי שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק בֵּין קִרְנָא דְּאִנְמָנָא לְמַעֲשֵׂה הַדָּם שֶׁל הַכְּבָדִים, אִף-עַל-פִּי-כֵן הַסְּבָרָא פְּשׁוּטָה שְׁגַם בְּזֶה יֵשׁ שְׁקוּץ וְגָעוּל- נֶפֶשׁ לְכָל יִשְׂרָאֵל אִף אַחַר הַנְּקִיוֹן וְעוֹבְרִים בְּבַל-תִּשְׁקִצּוּ.

שלישית, אמרינו בחולין דף קי"ג ע"א השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה, הרי זה מכביד את הבשר וגזול את הבריות". ופירש רש"י: הדם נבלע באיברייה ומכביד הבשר ונמצא גזול את הבריות פשהואמוכרה במשקל והדם שוקל, עכ"ל.

- וכן הוא גבי הכבדים, שנתוסף משקלם על ידי הדם, ואין נפקותא אם הדם מכביד בתוך הבשר או על הבשר. את הכבדים מוכרים במשקל והדם שוקל, והעושה זאת הרי הוא גזול את הבריות.

אי לזאת, אנו מחויבים למחות בכל תנקה ולהזהיר את המוכרים הרמאים שימנעו לעשות כדבר הרע הזה עוד. והטוען שיש בלאו-הכי דם-בעין על הכבד, לא אמר כלום - כי זה הדם שעליהם בא מהכבדים ודם היתר הוא, שרא לן בפבדא! וההוכחה להיתר מדברי הר"ן בחולין דף ח' - בדיותא היא שזה החפש של ספין מלונכה בדם השחיטה אעפ"י שנקרא דם-בעין, אין זה אלא כמו דם-בעין שעל פני הבשר המונקר בדברי הראשונים לטעם הדחה קודם המליחה, ומדינא מועיל הצליה לדם- בעין כזה אף בלא הדחה (יור"ד סימן ע"ו סעיף ב'), ולכן לא הזכיר הר"ן פאו ענין הצליה.

אבל לא כן בדם-בעין ממש, בו לא אמרינו שהאש שואבו, ואין יתרון בזה לצלי על המליחה כלום. (*עמ"ק אקח לי העונג להכנס לטיול ב"הפרדס" עם חברי היקרים הנ"ל ולהעיר מעט על דבריהם.

- מה שחידש ידידי הגר"י בוימלע שליט"א, שאם אהד עבר על איסור חמור אפטר להכשילו באיסור קל ואם עבר על איסור קל אסור להכשילו באיסור חמור, והוכיח זאת מפירוש המשניות להרמב"ם במעשר-שני פרק ה' משנה א', שכתב על דברי רשב"ג שסובר שרק בשנת השמיטה צריך לציין אבל שלא בשנת השמיטה אין צריך לציין וז"ל: "לפי שאין רשות בני-אדם לשלוח דם ולאכול מה שאינו שלהם, ואם עבר אדם ואכל הרי זה גזול ואין לנו לעשות תקנה לגזול שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעון הגזלות יותר גדול, וכל זה דבר אמתי", ומדברי הרמב"ם אלה הרי מוכח, שאם העובר הוא בדבר גדול יש להכשילו בדבר קטן, ואם העבירה בדבר קטן אסור להכשילו בדבר גדול, - זהו תוכן דברי הגר"י שליט"א ב"הפרדס" מחודש שבט תרצ"ז.

ומאד אתפלא על חכם כמותו שלא עמד להבחין בין דין המשנה של רשב"ג, לשאר כל המשניות המפורשות שיש למנוע מכשול אף מבעלי עבירה ואשר הרמב"ם פסק כמותן שאסור להכשיל אפילו לאנשים שאינם מהוגנים.

והאמת היא, כי לעולם אסור לנו להכשיל בעבירה כל שהוא לכל מי שהוא ואפילו לכזה שעובר בלאו-הכי על עבירות חמורות, כי דרכיה דרכי נועם ולפני עור לא תתן מכשול פתיב. רק את החוטא בגזלות מוציא רשב"ג מפלל זה וסובר שאין לנו לחשוש לקולו ולתקנתו, והרמב"ם פוסק כמותו ומפרש טעמו: - מפני מה נשתנה משפט רשע דגזל ממשפט הרשעים של שאר עבירות, אשר בכלם אנו מוזהרים למונעם מחטא, ולזה אנו אומרים הלעיטהו וימות? ז - "לפי שעון הגזלות יותר גדול".

כלומר, בנוגע להסרת מכשול רשע-דגזל הוא יוצא מהפלל ואין לנו לדאוג לתקנתו, מפני שטוב לבער רשע כזה מהעולם, וכמו שאמרו חז"ל "לא נחתם גזר-דין אלא על הגזל" (סנהדרין ק"ח).

והרמב"ם בסוף דבריו אלה מסיים ואומר "וכל זה דבר אמתי" אשר לכאורה הם דברים מיותרים, ולפלא על הרמב"ם שאין דרכו להרבות דברים ולהשתמש במליצות, יוסיף דברים שלא לצורך?

אלא מפני שהרגיש שיש לחלק בין המשנה של רשב"ג בכרם-רבועי לשאר המשניות, ולומר, שכל מקום שאנו גורמים את ממשול העבירה על ידי נתינה, מכירה או השלכה, מודה רשב"ג שאסור, ורק בכרם-רבועי שהחוטא לוקח לו בעצמו את האסור, שם פליג רשב"ג וסובר שאין אנו מחויבים למנועו מעבירה שיעבור, אבל פנראה שהרמב"ם לא סבירא ליה חילוק זה ולכן המציא טעם אחר לשבח, לחלק בין גזלן לשאר בעלי-עבירה "לפי שעון הגזלנות יותר גדול", ועל זה הדגיש באמרו: "וכל זה דבר אמת" - פלומר, זה הטעם לשבח ולא טעם אחר.

גם חקר ידידי הנ"ל, אם הקונים את הכבדים האלו יכולים לתבוע מהמוכרים את דמי הכבדים בחזרה, כמו במוכר דבר האסור דמבואר בחו"מ סימן רל"ד דמחויב להחזיר? ופשט בפשיטות שהמוכרים פטורים מלשלם דמי-מקחם, מפני שיש פאן רק אסור דרבנן, דדם שאלאו הוא מדרבנן, וידוע פסק הרמב"ם שאסור דרבנן שאני מאסור-תורה לעגן החזרת דמים.

לדעתי, דין זה עוד צריך עיון. כיון שבשעה שמכרו את הכבדים היה עליהם אסור-דם דאורייתא, אפשר מאד, שאף-על-פי שבנד הלוקח נשמתה האסור דאורייתא לאסור דרבנן, מכל מקום אין השנוי הזה פוטר את המוכרים מלהחזיר הדמים, כיון שהם מכרו דם שאסור מהתורה.

- דוגמה לזה מצינו בחולין דף קי"א ע"א, דאמרין "כחלא עילוי בשור שרי, מאי טעמא? חלב שחוטא דרבנן. כבדא עילוי בשור אסור - דם דאורייתא".

והקשו בתוספות שם ד"ה "דם דאורייתא", והלא דם שבשלו אסור רק מדרבנן? ונתרצו, שמתחלה קודם הבישול היה הדם הזה אסור מדאורייתא. ועוד, כי הריב"ש - מובא בב"י בטור יור"ד סימן קי"ט - כתב, כי אין כל מקור וראיה לפסק דינו של הרמב"ם המחלק בזה בין אסור-תורה לאסור דרבנן.

ורק מפני שהבאים אחרי הרמב"ם אינם חולקים עליו בזה, הוי דינא הכי, ואם-כן די לנו חילוק הרמב"ם שבשעה שמכר היה רק אסור דרבנן, אבל לא באסור כזה, שבשעת מכירה היה דאורייתא ורק בנד הלוקח נשמתה לאסור דרבנן.

באופן כזה אפשר מאד, שזה נכלל בפסק הרמב"ם שכתב, שבכולם המוכר מחזיר את הדמים. צא ולמד, אם אחד מכר לחברו דבר האסור מדאורייתא ובנד הלוקח נתערב דבר האסור ברוב היתר, באופן שמדאורייתא נתבטל האסור ונשאר רק אסור דרבנן, והלוקח אכל אחר-כך את כל המערובות באסור דרבנן, האפשר לאמר באמת שבנדאי פטור המוכר מלהחזיר הדמים ללוקח? - הלא אם עירב הלוקח בששים לח בלח והותר האסור לגמרי, מספקא ליה להנתיבות בחו"מ סימן רל"ד, ומפל-שפן באופן זה שנשאר לפחות אסור דרבנן.

- לכן לדעתי, אין לפטור בפשיטות את המוכר מלהחזיר את הדמים ללוקח. והנה מע"כ ידיד-נפשי הארי שבחבורה, הגרי"ל זעלצער שליט"א, מביא ראיה מב"ק דף צ"ח ע"ב "דאמר רבה, גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושרכו במועד פטור, שהכל מצוים עליו לבערו" - והפירוש, משום שלא יעברו עליו בבל-יראה.

והנה הנגזל בנדאי לא עבר בב"י דאינו בידו, ועיין בנוב"י קמא או"ח סימן כ', דלהנגזל יהיה החמץ לאחר הפסח מותר בהנאה, משום דלא עבר על ב"י, ואם-כן החובה לבערו היא, כדי שהגזלן לא יעבור על ב"י, אלא דאנו אחראין גם לגזלן החמור.

אֵלָא שְׂפָאָמַת הֶרְמַב"ם לֹא הִבִּיא דִּין זֶה, וְצָרִיךְ לִזְמַר מְשׁוּם דְּפִסְקָא פְּרָשְׁב"ג דְּהִלְעִיטְהוּ לְרִשְׁעֵי, עַכ"ל בְּ"הַפְּרָדֵס" מְחֻנְדָּשׁ סִינּוֹן תְּרַצ"ז. וְלִפְלָא, אִידָּהּ עֲלֵתָהּ עַל דְּעֵתוֹ הַגְּדוּלָּה וְהַעֲמֻקָּה, לְחַיֵּיב אֶת רְאוּבוֹן עַל חֲמִצּוֹ שֶׁל שְׁמֵעוֹן, בְּכַדִּי לְהַצִּיל אֶת שְׁמֵעוֹן מֵעֲבִירַת ב"י.

- וְאִם הַגְּזֵלִין מְחֻיָּב בְּב"י כְּמִפְּוֹרֶשׁ שֶׁם בְּנוּב"י, לֹא יִתְכַּן לֵאמֹר שֶׁהִפְּלֵ מְצֻנּוּיִים עָלָיו לְבַעֲרוֹ, וְאִם הַנְּגִזָּל אֵינּוּ מְחֻיָּב, אַחֲרִים לֹא כָּל-שָׁפֵן. אֵילָם פְּנוּנְתוֹ שֶׁל רִבָּה, לֹא עַל הַחֹב שֶׁל ב"י, אֲלֵא לְמַצְוֹת בִּיעוּר, וְלֹא בְּשִׁבִיל טוֹבַת הַגְּזֵלִין - כִּי הִלְעִיטְהוּ לְרִשְׁעֵי וְיָמוּת - אֲלֵא בְּשִׁבִיל טוֹבַת הַכָּלָל, שֶׁלֹּא יִכְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בְּאַכִּילַת אִיסוּר-פְּרֵת, שֶׁהַחֲמִץ בְּמוֹעֵד סִפְנָה הוּא וְהָרִי הוּא כְּמוֹ בְּב"ק דָּף צ"א ע"ב "בְּשׁוֹר הָעוֹמֵד לְהַרְיָגָה וּבְאֵילָן הָעוֹמֵד לְקַצִּיצָה, אִי הָכִי מֵאִי קָא טְעִין לִיהָ? דְּאָמַר לִיהָ, אֲנָא בְּעִינָא לְמִיעְבַּד הָא מְצָנָה" עֵי"ש.

- הָרִי מְפֻוֹרֶשׁ, שֶׁבְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִפְנָה, מְצָנָה עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְבַעֲרוֹ מִהָעוֹלָם, אִם לֹא שְׁטוּעוֹן בַּעַל-הַדָּבָר, שֶׁהוּא חָפֵץ בְּמְצָנָה זֹה, וְאִזּוֹ יֵשׁ לוֹ תְּבִיעָה שֶׁל זְכוּת-מְצָנָה מִבִּיעוּר הַסִּפְנָה, וְתוֹ לֹא.

- בְּכֹן, גְּבִי חֲמִץ שֶׁל גְּזֵלִין, אִם בָּא אֶחָד וְשָׂרַף בְּמוֹעֵד שֶׁאִזּוֹ יֵשׁ סִפְנָה בְּחֲמִץ זֶה, הָרִי בַּעַר בְּשָׂרְפֵת-הַחֲמִץ סִפְנַת פְּרֵת מִיִּשְׂרָאֵל, לְכֹן הוּא פְּטוּר. וְזֵהוּ, "שֶׁהִפְּלֵ מְצֻנּוּיִים עָלָיו לְבַעֲרוֹ", כְּמוֹ בְּשׁוֹר הָעוֹמֵד לְהַרְיָגָה וְאֵילָן הָעוֹמֵד לְקַצִּיצָה.

וְהָכָא גְּבִי חֲמִץ, לֹא יוּכַל הַגְּזֵלִין לְטַעוֹן "אֲנָא בְּעִינָא לְמִיעְבַּד הָא מְצָנָה", כִּי מִדּוּעַ לֹא עָשָׂה הַמְצָנָה בְּזִמְנָה, לְכֹן בְּמוֹעֵד כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה. וְדִיִּיק רִבָּה לֵאמֹר, שֶׁהִפְּלֵ מְצֻנּוּיִים עָלָיו לְבַעֲרוֹ", מְצֻנּוּיִים וְלֹא מְחֻיָּבִים, הַמְצָנָה הִיא שֶׁל הַסֵּרֵת סִפְנַת-פְּרֵת מְרִבִּים.

וּבְזֵה נִיחָא מַה שְׁמַקְשִׁין, מִדּוּעַ הִשְׁמִיט הֶרְמַב"ם הַאִי דִּינָא דְּרִבָּה? - כִּי הֶרְמַב"ם כָּלָל דִּין זֶה דְּרִבָּה בְּדִין אַחֵר. וְהוּא בְּהֶרְמַב"ם הַלְכוֹת חוֹבֵל וּמִזִּיק פָּרָק ז' הַלְכָה י"ג "שׁוֹר שֶׁהִיָּה עוֹמֵד לְהַרְיָגָה מְפָנִי שֶׁהוּא מִזִּיק אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵילָן הָעוֹמֵד לְקַצִּיצָה מְפָנִי שֶׁהוּא מִזִּיק אֶת הַרְבִּיּוֹת, וְקָדָם אֶחָד וְשִׁחַט שׁוֹרֵזָה וְקָצַץ אֵילָן זֶה, שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעֵלִים, חַיִּיב לְשַׁלֵּם כְּמוֹ שִׁירָאוּ הַדִּינָיִים, שֶׁהָרִי הַפְּקִיעוֹן מְלַעֲשׂוֹת מְצָנָה" עַכ"ל.

וְדִינוֹ זֶה מְקוּרוֹ בְּב"ק דָּף צ"א הַגְּ"ל, וְסִפְנַת פְּרֵת מְחֻמֵּץ בְּפִסְחָה הָרִי הִיא כְּמוֹ סִפְנַת שׁוֹר וְאֵילָן הַגְּ"ל, וּבְכָל-מְקוֹם שֶׁלֹּא יוּכַל בַּעַל-הַסִּפְנָה לֵאמֹר "אֲנָא בְּעִינָא לְמִיעְבַּד הָא מְצָנָה", פְּטוּר זֶה שֶׁשָּׂרַף אוֹ שֶׁהָרַג אוֹ שֶׁקָּצַץ אֶת הַסִּפְנָה מִהָעוֹלָם.

וְלֹא רַק בְּחֲמִץ שֶׁל גְּזֵל, אֲלֵא בְּכָל חֲמִץ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו בְּעֵלִים גְּמוּרִים, אִם בַּעַל הַחֲמִץ לֹא בִּיעַר אֶת חֲמִצּוֹ וּבָא אַחֵר וְשָׂרַף אֶת הַחֲמִץ בְּמוֹעֵד, לֹא יוּכַל בַּעַל הַחֲמִץ לְטַעוֹן "אֲנָא בְּעִינָא לְמִיעְבַּד הָא מְצָנָה".

וְרִבָּה הָא קָא-מְשַׁמַּע-לָן. שֶׁאֲפִילוֹ בְּגִזְלִין שֶׁאִם הִחֲזִיר אֶת הַחֲמִץ לְהַנְּגִזָּל אַחֵר הַפִּסְחָה, הַחֲמִץ מוֹתֵר בְּהִנָּאָה לְהַנְּגִזָּל כְּמִבְּנוֹאֵר בְּנוּב"י הַגְּ"ל, בְּכָל זֹאת פְּטוּר זֶה שֶׁשָּׂרַף אֶת הַחֲמִץ, לֹא רַק מִהַחֲמִץ עֲצָמוֹ אֲלֵא גַם מִהַתְּבִיעָה שֶׁל מְצָנַת בִּיעוּר-חֲמִץ.

- וְכַמוֹכֵן שְׁדִין זֶה הוּא רַק בְּחֲמִץ וְלֹא בְּשָׂאֵר אִיסוּר-פְּרֵת, מְפָנִי שֶׁחֲמִץ לֹא בְּדִילִי מִיָּגִיָּה כּוֹלָא שְׂתָא, בְּכֹן הוּא תְּקֵלָה לְרַבִּים וְסִפְנָה בְּזִמְנֵי אִיסוּרוֹ, וּמְצָנָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְבַעֲרוֹ. גַּם בְּיִאֵרוֹ שֶׁל יִדִּי"ג הַגְּ"ל בְּפִירוּשׁ הַמְּשַׁנְיֹת שֶׁל הֶרְמַב"ם בְּדַבְרֵי רִשְׁב"ג, אֵינּוּ עוֹלָה יָפָה.

ומה יעשה בדברי רש"י בב"ק דף ס"ט ע"א בד"ה "אכל בשאר שני שבוע" ובדברי הרע"ב במשנה מע"ש פ"ה ושאר מפרשי המשנה, שכולם תפסו דברי רשב"ג בפשטות, שאחרי שהם באים אל הפרם, הרי הם גזלנים.

ומה שהעיר, הלא טרם שלקח הפירות אינו עוד גזלן, ומדוע נקרא רשע בפי רשב"ג? - פשוט הוא, שזה על שם סופו שיקח את הפירות. ומה שתמה, שאין בערלה דין גזל ואם-כן גם פשיקח את הפירות אין פאן גזל, ועל מחשבתו הרעה לא נתפס בגזלן? - הנה אחרי שעשה מעשה גזלן, אף שלא עלתה בידו פלום מפניו שאין בערלה משפט גזל, הרי זה כמו שאמרו בקידושין דף פ"א ע"ב "מי שנתפגין לאכול בשר-חזיר ועלה בידו בשר-טלה, אמרה תורה: צריכה כפרה וסליחה" ועיי"ש, ומפני שמעשיו מוכיחים שרוצה בגזל, גזלן הוא.

והנני מוסר מודעה שלא באתי פאן לפלפל חידושים אלא להורות הוראה פשוטה, על שאלה שנסאלה בבית-המדרש של אגודת הרבנים הלכה למעשה, בתקנה שאזכה להועיל למנוע מכשול גדול מישראל ואהיה גם אני ממציאי הרבים.

נד"ז, ונשיא אגודת הרבנים דארצות הברית וקנדה. תשובה זו נדפסה בהירחון "הפרדס" היו"ל בשיקאגא.

יוסף קאנוויץ האב"ד בנוארק, בעריכת הרב רש"א פרדס שליט"א, חוברת מנחם אב תרצ"ז סימן כ"ד. וב"הפרדס" חוברת אלו תרצ"ז.

סימן כ"ח. כתב הגאון רי"ל זעלצער שליט"א, וז"ל: ב"הפרדס" מחודש סיון בענינא דאחראין לרמאין, הבאתי ראיה מב"ק דף צ"ח ע"ב "אמר רבה גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושפרו במועד פטור, שהכל מצוונים עליו לבערו".

והנה הטעם שהכל מצוונים לבערו - אף שאמה רואה של אחרים - צריך לפרש, כדי שלא יעבור עליו חברו בב"י. והנה הנגזל בודאי דלא עבר על ב"י, דהא אינו בידו וכמבואר בנוב"י קמא או"ח סימן כ', דלהנגזל יהא החמץ אחר הפסח מותר בהנאה, משום דלא עבר על ב"י, וא"כ מה שמצוונים לבערו הוא על-פרק מפי הגזלן שלא יעבור בב"י, אלמא דאנו אחראין גם לגזלן החמור.

אלא שהרמב"ם לא הביא דין זה, וצ"ל משום דפסק רשב"ג דהלעיטהו לרשע, אכל מלישנא דרבה משמע שדין זה הוא אליבא דכו"ע, ויש ליישב. וב"הפרדס" מחודש מנחם-אב בא ידידי הגר"י קאנוויץ שליט"א, ואחר שהביא דברי הג"ל הוא אומר היתכן? ז וז"ל: "ילפלא איך עלתה על דעתו הגדולה והעמוקה לחייב את ראובן על חמצו של שמעון בכדי להציל את שמעון מעבירת ב"י".

- ואם הגזלן מחויב בב"י כמפורש שם בנוב"י, לא יתכן לאמר שהכל מצוונים עליו לבערו, ואם הנגזל אינו מחויב, אחרים לא כל-שפן. והנה מעכ"ג ידידי אומר כי לא יתכן, ולא פירש מדוע לא יתכן לומר, שמצוה על ראובן להציל את שמעון מעבירת ב"י.

וכנראה הוכחתו היא פמו שמסיק "ואם הגזל אינו מחויב אחרים לא כל-שפן". - אבל מארי דאברהם תלי תניא בדלא תניא, ואיפה מצא שהגזל אינו בכלל המצווים לבערו? ואדרבה, הגזל אם יש בידו לבער, אפשר שיצבור גם על ב"י אם לא יבער, ויש להאריך בדבר ואין פאן מקומו.

והנה ידידי הנ"ל רוצה לפרש באופן אחר, וז"ל: אולם פוננתו של רבה לא על החוב של ב"י, אלא למצות בעור. ולא בשביל טובת הגזלן - פי הלעיטהו לרשע וימות - אלא בשביל טובת הכלל, שלא יפשו ישראל באכילת איסור-פרת, שהחמץ במועד ספנה הוא נהרי הוא פמו בב"ק דף צ"א ע"ב "בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה, אי הכי מאי קא טעין ליה? דאמר ליה, אנא בעינא למיעבד הא מצנה" עיי"ש.

- הרי מפורש שבדבר שיש בו ספנה, מצנה על כל אחד מישראל לבערו מהעולם, אם לא שטוען בעל הדבר, שהוא חפץ במצנה זו, ואז יש לו תביעה של זכות-מצנה מביעור הספנה, ותו לא.

- בכו, גבי חמץ של גזלן, אם בא אחד ושרף במועד שאז יש ספנה בחמץ זה, הרי בער בשריפת החמץ ספנת פרת מישראל, לכן הוא פטור. וזהו "שהפל מצווים עליו לבערו", פמו בשור העומד להריגה וכו'.

והקא גבי חמץ, לא יוכל הגזלן לטעון "אנא בעינא למיעבד הא מצנה", פי מדוע לא עשה המצנה בזמנה, לכן במועד כל הקודם זכה. ודייק רבה לומר "שהפל מצווים עליו לבערו", מצווים ולא מחוייבים, המצנה היא על הסרת ספנת-פרת מרבים, עכ"ל.

והנה מה שכתב שהחמץ במועד ספנה הוא והשנה אותו לשור המזיק ולאילן הנוטה ליפול, והשורף את החמץ בער בשריפתו ספנת-פרת מישראל ולכן הוא פטור, וזהו "שהפל מצווים עליו לבערו" פמו בשור העומד להריגה וכו', - הנה דברים אלה אינם ראויים לחכם פמותו.

ואם יש לומר בזה, הנה לו לומר פשוט, משום תקלה דאיסור חמץ גרידא, דלא לייתי למיכל מיניה. והנה גם אי יהיבנא ליה דעתו, שיש בזה ספנת-מיתה, אפתי לא תיקון פלוס, דהא לגזלן גופיה אין חוששין - דהלעיטהו לרשע וכו' לדעתו, ולאחרים הלא החמץ אינו שלהם ומיבדל בדילי מיניה ולא אתו למיכל, וצריך לומר שיאכלו בגזל, אם-כן נעשו גזלנים ושוב "הלעיטהו לרשע וימות", ולמה מצווין לבערו? ואם-כן על-כרחו צריך לומר דמדרבה מוכח דאחראין אנו לרמאין גם בגזלן, אי משום דלא לייתי לידי תקלה למיכל מיניה, או משום לעבור עליו בב"י כאשר כתבתי ב"הפרדס" מחודש סיון.

והנה אם נימא הטעם מחמת דלא למיתי למיכל, יקשה למה השורף פטור? הא הגזלן יכול לומר פרי לי שלא הייתי נכשל בחמץ. ועוד דמשום זה הנה די במחיצה פדין חמץ של נכרי בבית ישראל, ולמה צריך בעור דנקא? י - אלא על-כרחו פדברי.

דהטעם הוא שלא יעבור הגזלן על ב"י, ונהרי דחוששין גם בתקנתו של גזלן החמור, פדברי לעיל. ועוד פתב: "גם ביאורו של ידי"נ הנ"ל בפירוש המשניות של הרמב"ם בדברי רשב"ג, אינו עולה יפה.

ומה יעשה בדברי רש"י בב"ק דף ס"ט ע"א, ודברי הרע"ב במשנה מע"ש פ"ה ושאר מפרשי המשנה, שפולם תפסו דברירשב"ג בפשטות, שאחרי שהם באים אל הפרס, הרי הם גזלנים. ומה

שְׁהֵעִיר, הֲלֹא טָרַם שְׁלֶקַח הַפִּירוֹת אֵינָנו עוֹד גְּזֹלָן, וּמִדּוּעַ נִקְרָא רִשָׁע בְּפִי רִשָׁב־ג? -פְּשׁוּט הוּא, שְׂזָה עַל שֵׁם סוֹפוֹ שְׁיִקַּח אֶת הַפִּירוֹת, עכ"ל.

הִנֵּה פִּנְרָאָה לֹא עֵינָן הֵיטֵב בְּדַבְרֵי. רֵאשִׁית לֹא הֵעִירוּתִי כָּלֵל מִדּוּעַ נִקְרָא רִשָׁע בְּפִי רִשָׁב־ג, הֲלֹא טָרַם שְׁלֶקַח הַפִּירוֹת אֵינָנו עוֹד גְּזֹלָן, וְאֵינָנִי יוֹדֵעַ אִיךָ בָּאוּ הַדְּבָרִים בְּפִיו, כִּי בּוֹדַי נִקְרָא רִשָׁע אַף רַק כִּשְׁהוּא רוֹצֵה לְגִזּוֹל.

וְכֵן לֹא קָשָׁה כָּלֵל לְרִשׁ"י וּדְעִימָיָה, דָּהֵם אֵינָם מוֹסִיפִים עַל דְּבָרֵי רִשָׁב־ג וּמְפָרְשִׁים דְּבָרָיו כְּפִשׁוּטֵם, דְּבִשְׂאָר שְׁנֵי שְׂבוּעַ פִּינּוֹן שְׂבָאִים לְגִזּוֹל הֵם רִשָׁעִים וְאֵין אָנוּ אַחֲרָאִים לָהֶם, רַק הִלְעִיטָהוּ לְרִשָׁע וְיָמוּת.

אָבֵל הַרְמַב"ם שְׁהֶאָרִיךְ בְּדַבְרֵים בְּפִירוֹשׁ הַמְשַׁנְיֹת וְכַתֵּב: "וְאֵין לָנוּ לַעֲשׂוֹת תַּקְנָה לְגִזּוֹל שְׁלֹא יָבוֹא לִידֵי מְכַשׁוֹל, שְׁעוֹן הַגְּזֻלָּנוֹת יוֹתֵר גְּדוֹל", קָשָׁה מְאֹד. דְּמַתְּנִיתִין דְּכָרִם-רַבְעִי, לֹא שְׁיִיךְ לִזְמַר בְּזָה, "שְׁעוֹן הַגְּזֻלָּנוֹת גְּדוֹל יוֹתֵר" וְלָכֵן אֵין חוֹשְׁשִׁין לַעֲשׂוֹת לוֹ תַּקְנָה.

חַדָּא, דְּבִאָמַת אֵין נַעֲשֶׂה גְזֻלָּן ע"י זָה. וְגַם הֲלֹא תַּקְנָה הִיא שְׁלֹא יָבוֹא כָּלֵל לִידֵי הַגְּזֻלָּנוֹת, אִמָּאִי אֵין עוֹשִׁין לוֹ תַּקְנָה? וְהִיא קוֹשְׁיָא עֲצוּמָה מְאֹד וּמְבִנְיָא שֵׁם בְּאַרְיִכוֹת, וְעַל-כֵּרְחָף מְוַכְרַח לִזְמַר כְּאַשְׁרֵי פִּירְשִׁתִּי.

יְהוּדָא לִיב זְעֻלְצֵר וּבְאוֹתָהּ חוֹבְרַת שֶׁל "הַפְּרָדֶס" סִימָן ל', כָּתֵב הַגֵּר"מ פִּינְיָנְשֵׁטִין שְׁלִיט"א. לְהַתִּיר כְּבָדִים בְּדָם.

וְנַעֲמִיק בְּזָה אֶת דְּבָרָיו הַנּוֹגְעִים לַעֲנִין. וז"ל.

הִנֵּה בְּדַבְרֵי הַכְּבָדִים שְׁמִשְׁקִיעִין בְּדָם כְּדִי שְׁיִתְרָאוּ יָפִים, בְּרוּר שְׂאֵין בְּזָה שׁוּם חֲשָׁשׁ, כִּינּוֹן שְׁדַרְכּוֹ בְּהַדְחָה וְכַמְפֹּרֶשׁ בְּר"ן חֲוָלִין דָּף ח'.

וּמָה שְׁכַתֵּב הַגֵּר"י קֵאנוּוִיץ שְׁהֵדָם שְׁעַל הַסַּכִּין הוּא רַק כְּמוֹ דָם-בְּעֵין שְׁעַל פְּנֵי הַבְּשָׂר שְׁכַפְשָׁר בְּדִיעֵבֵד בְּלִי הַדְחָה, הוּא טְעוּת. דְּוֹדַי הוּא דָם-בְּעֵין מְמָשׁ, דְּהָא דָם הַשְּׁחִיטָה הוּא וְהוּא דָם שְׁהִיָּה כְּשֶׁר גַּם לִזְרִיקָה בְּקַדְשִׁים אֵי לֹאוּ דְנִתְמַעַט מִקְרָא שְׁלֹא מִדָּם הַפֵּר וְדָבָר אַחֲרָה, וְהוּא דוֹמָה מְמָשׁ לְטַבֵּל הַסַּכִּין בְּדָם, שְׁוֹדַי לֹא יִתְעַקֵּשׁ שׁוּם אָדָם לִזְמַר.

דְּבָזָה שְׁהוּא עַל הַסַּכִּין אָבֵד שֵׁם דָם- בְּעֵין. .

--- --- אַף מָה שְׁיִשׁ קֶצֶת לְפַקְפֵּק, דְּאוּלֵי בְּזָמַן הִנֵּה בְּאַמְרִיקָא שְׂאֵנִי מִזְמַן חֲכַמֵּינוּ ו"ל הֵרֵאשׁוּנִים שְׂאִכְשֶׁר דְּרָא אָבֵל עֲכָשְׁיוֹ מְצוּי הָעוֹשׂוֹת שְׁלֹא כְּדִין, - אָבֵלֵאִינוּ כְּלוּם לְדִינָא. דְּהָא אִמְנִיקוּיָתָא יְדוּעַ שְׂבוּזָה"ז וּבְאַמְרִיקָה קָפְדִי עוֹד יוֹתֵר וּמִדִּיחִין כָּל דְּבַר-אִנְכֵל הַנִּקְנָה קוֹדֵם שְׁמִבְשָׁלִין וְכַל-שְׁכֵן בְּשָׂר וְכַבֵּד שְׁמִטוֹנְפִין מִדָּם שְׁעֵלֵיהֶם שְׁמָאוֹס וְשְׁקוּץ לְכָל אָדָם, כְּדֵאִיתָא בְּסוּף מַכּוֹת, שְׁוֹדַי מְדִיחִין, וְדָבָר שְׁדַרְכּוֹ לְהַדִּיחַ אַף בְּשִׁבִיל נְקִיּוֹת בְּעֵלְמָא נְמִי מְקַרִי דְרַכּוֹ בְּהַדְחָה, כְּמִפְרָשׁ בְּאו"ח סִימָן תמ"ז.

וראיה גדולה לזה שיש לסמוך שידחו הבשר גם מצד מנקיותא בעלמא, דהא הטור סובר פהרא"ש דבצלי אין צריה הדחה אף לכתחילה כדאימתא בש"ף סימן ע"ו סק"א וכן הוא דעת המחבר להש"ף, עיי"ש בפמ"ג, ומ"מ פסקו הטור והמחבר בסימן צ"א, דבשר חי הוא מידוי דאורחיה בהדחה ששרי לכתחילה להניח בקערה של איסור צונן ולא חששו שמה יצלה להבשר שאז א"צ להדיח לדידהו.

ובפרט שמקור ההיתר פתב הרשב"א מקרא ד'ונישימו' החלבים על החזות" שישם הוא מתנות פהונה שיותר מצוי בצלי, עיין בתוספות חולין דף קל"ב בד"ה "אין", ומ"מ לא חששו אף שמדינא א"צ הדחה, ומוכרחין לומר שהוא מטעם שמצד נקיותא ידחו שפגי להתיר להניח עליו איסור צונן מחמת שגם זה נחשב אורחיה בהדחה.

ועל מנקיותא נדאי קפדי אף בעלי-עבירה כמו העושים פדיון, דהא אינו שייך זה לאיסורין ויש לסמוך על זה בכל זמן וכל-שכן בזמננו שידוע שמקפידין אמנקיותא עוד יותר, שיכולין לסמוך על זה אף לכתחילה.

--- ומה שכתב הגר"י קאנוויץ, שמכשילין להקונים בלאו דבל-תשקצו שאיכא אף פשמדיחין היטב באופן שליכא שום דם, משום שגמאס בזה שהיה פעם אחת, כמו בקרנא דאומנא.

- הנה ברור, שלאו דבל-תשקצו שייך רק כשידוע להאכל שהוא פבר מאוס ומ"מ אוכל, אבל כשאין ידוע לו שהוא דבר מאוס, אין להאכל שום איסור אפילו בשוגג, ואם-כן מותר לכתחילה להאכיל לו דבר שאין ידוע לו למאוס.

ומפורש זה בתוספות כתובות דף ל' ע"ב בד"ה "לא צריכא", שמחמת שהתרומה שתחב לו בבית-הבליעה שגמאסו, חזיא לשלא בפניו שלא ידע שגמאסו, איכא חיוב ממון. והא תרומה אינו יכול למכור לעכו"ם אלא לכהן שיעבור בבל-תשקצו ואסור להכשילו, וא"כ לא הפסידו פלום, דאף אם היה מחזיר לא היה יכול למוכרו, ואיך שייך לחייבו על זה? אלא נדאי שפיון שלא ידע שהוא מאוס, אין שייך פלל האיסור דבל-תשקצו ולכן היה מותר למוכרו לכהן שלא היה בפניו אם היה מחזירו, והפסידו בזה שלא החזירו וסגיב.

--- ועתה אבאר בענין איסור אונאה. מה שכתב הגר"י קאנוויץ, שיש פאן איסור גזל מחמת שהדם מכביד, כמו בשובר מפרקתה, אינו מוכן פלל.

האמתם הדם נבלע באברים ואינו נראה להקונים, אבל הכא שהדם הוא על הבשר שצונן בצונן לא נבלע פלום, א"כ הוא דבר הנראה להקונה שמותר כמפורש בב"מ דף ס', שר' אחא מתיר בדבר הנטעם ובדבר הנראה ואיפסק כדבריו בכל הפוסקים.

ובאמת אף אבא - שאול לא פליג אלא התם שאינו כל-כך דבר הנראה שיש שאין יכולים לשער מראיתו.

אבל בדבר הנראה ממש, כגון אם יש שם דם-בעין, גם אבא-שאול מודה שמותר. וא"כ מצד משקל הדם שעל הכבד, אין פאן חשש גזל ומוותר לכ"ע, ומהתימא איה פתב שאין נפקותא אם הדם מכביד בתוף הכשור או על הכשור, שונדאי על הכשור שאני ומוותר, כמפורש בגמרא ובכל הפוסקים.

ובאמת מסופקני, אם יש בכאן אף איסור אונאה שכתב הגר"י בנ"מ על מהא דב"מ דף ס' דאין שורין הכשור במים שיהא נראה שמו, ויותר מסתבר, שאין בכאן איסור אונאה. דהא יש תימה גדולה, דבדין לא ליסחוף אינש כפלי עלוי בשרא, שבתולין דף ח' ע"ב, איתא ברמב"ם פ"ז ממ"א הלכה י"ט, שעושה הטבח זה כדי לנאותו, ומ"מ איננו אסור אלא מצד חשש איסור חלב ולא מצד איסור אונאה וגניבת-דעת, דהא לא הונזר לא בגמרא ולא ברמב"ם, שיש בזה עוד איסור אונאה וגניבת-דעת כמו שהונזר בדף צ"ב בבב"ק דלענין מכירת נו"ט לעכו"ם.

-- ולכן ודאי שאין יכולין למחות בידי המוכרים כבדא, אף לא מצד איסורי-ממון, כיון שיותר נוטה שאין בכאן איסור אונאה. והרבנים המשגיחים שחותמים על הכבדים עושים כדין וכדת שאין בה אף פקפוק כל שהו.

משה פיינשטיין. וב"הפרדס" מחודש חשון תרצ"ח סימן מ', כתב הגאון המספר זצ"ל להצדיק את דבריו ולדחות את דברי המשגיחים עליו, וז"ל: ב"הפרדס" חודש אלול תרצ"ז, בא מעכ"ג ידידי-עוז הגרי"ל זעלצער, בשאגת ארי על מה שכתבתי נגדו ב, ב"הפרדס" מחודש מנחם-אב תרצ"ז.

- והנה בנוגע לחידושי שחדשתי, שפוננתו של רבה במה שאמר "שהכל מצוונים עליו לבצרו", הוא על מצות ביעור, כמו בשור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה בב"ק דף צ"א - אע"פ לי עדים נאמנים אשר על פיהם יקום דבר.

והם: רש"י ז"ל בפירושו הראשון שכתב "אילן העומד לקציצה" - של אשירה, ועיי"ש. ובשיטה מקובצת, ב"ק דף צ"א, פירש הראב"ד ז"ל על אילן העומד לקציצה, שזה אילן של אשירה הוא, ולא הביא את הפירוש השני (שברש"י) שזה אילן המזיק.

ויפה פירושו, כי להמפרשים שאילן העומד לקציצה הוא אילן המזיק, אם-כן היינו הך, כמו שור העומד להריגה. אבל לפירוש הראב"ד ופירושו הראשון של רש"י, יש לפנינו שני דינים משתי מיני תקלות.

אחת משור העומד להריגה שהוא סכנה להגוף, והשניה, מאילן העומד לקציצה שהוא סכנה לנפש, ובשניהם מצוה על כל ישראל לבערם מן העולם. ופשוט שכן הוא בכל עבירה, אם היא תקלה מצוה לבערה.

נהרי זהו חידושי שאמרתי בדברי רבה "שהכל מצוים עליו לבערו", לא מפני שהגזלן לא יעבור על ב"י אלא בשביל תקנת העולם שלא יפשוטו באיסור חמץ. והשני בעל הנתיבות ז"ל.

דהנה הגיד לי מעכ"ג ידידי הג"ל בעצמו, אחרי שראו חידושי ב"הפרדס" שמצא בדברי בספר מקור-חיים להגאון בעל הנתיבות ונשתי על אמרתו כמוצא שלל רב. ועתה בחוהמ"ס השגתי ספר זה אצל אחד מ'ידידי הרבנים פה בנוארק ומצאתי שכן הוא, שקוטב מחדושי נמצא בו.

- לכן מה מאד אתפלא על ידידי הג"ל שלא זכר ב"הפרדס" את שר-המספים רבן של ישראל בעל הנתיבות, לחזקני ולאמצני, ועוד השתמש מחדושי נמצא בו. והנה מע"כ ידידי הג"ל שואל, בשביל מי המצוה לבער חמץ של הגזלן.

אם בשביל הגזלן, הלא הלעיטהו לרשע, ולאחרים שיאכלו בגזל, הרי גם הם נעשו גזלנים ושוב הלעיטהו? ז? - התשובה פשוטה, שבני ביתו ומשפחתו של הגזלן אינם גזלנים באכילתם, וכל מי שיאכל ברשותו ולא ידע שהחמץ גזול, אנו מחוייבים בתקנתם.

ועתה אין עוד כל ספק, שבדברי רבה, "שהכל מצוים עליו לבערו" הוא כמו שבארתי. וכמוכן שטרם ראיתי דברי הראב"ד ז"ל, הדגשתי כי בחמץ מלבד תקלת האיסור פרוה בו גם סכנת-פרת, כדמות שור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה, שהם מזיקים כמלאכי-מות.

אבל לפי פירוש הראב"ד, גם תקלת-איסור לבד, דיה להטיל מצוה על כל ישראל לבערה מהעולם. והנה ב"הפרדס" הג"ל יצא ידי הגר"מ פיינשטיין לחלוק על חב"ריו האוסרים השקעת וטבילת כבדים בדם, ואומר בזה הלשון: "ברור שאין בזה שום חשש פיון שדרפו בהדחה וכמפורש בר"ן חוליו דף ח' - ואני אומר, להד"ם! דבר זה לא די שאינו מפורש בהר"ן ז"ל, אלא אף רמז מזה אין בו, רק ידידי הג"ל רוצה להוכיח פן מהר"ן ז"ל הג"ל, והוכחתו אינה פלום כמו שבארתי ב"הפרדס" מחודש מנ"א.

ומה שאומר שטעיתי במה שכתבתי, במחילה מפורדו, אדרבה הוא הטועה. כי בודאי אם אנו רואים דם על הספין, דם-בעין ממש הוא.

כי אין חילוק בדין דם אם הוא בכלי או על הספין, בכל מקום שהוא דם הוא. אבל בענין הר"ן הג"ל, הוא רק חשש פן ואולי יהיה דם-שחיטה על הספין בשעה שירצה לחתוך בה בשר, והחשש לדם זה אעפ"י שנקרא דם-בעין, בכל זאת מועיל בו צלי אף בלא הדחה, כמו שמועיל בדם שנקרא גם-כן דם-בעין ובאמת איננו דם-בעין ממש, והוא הדם שעל פני הבשר המנוזר בדברי הראשונים לטעם הדחה קודם המליחה, ולכן לא הנכיר הר"ן ענין הצלי, כי בזה צליה בלא הדחה גם-כן טוב ויפה.

אבל בדם- בעין ממש על הבשר, יהיה דם מפלי או דם מספין, לא אמרינו בו שהאש שואבו. גם הראיה הגדולה שהביא להתיר לכתחילה איסור-דם על בשר על סמך שידיחו הבשר לנקיותא, אינה ראיה פלל וכלל.

דָּשָׁם בִּיּוֹר"ד סִימָן צ"א סְעִיף ב', אִינְרִי רַק בְּאִיסוֹר נְגִיעָה לְבַד אֲשֶׁר בְּדִיעֵבֶד אִם לֹא יָדִיחַ כָּלֵל גַּם כֵּן פֶּשֶׁר, לָכֵן גַּם לְכַתְּחִילָה מְוֹתֵר לְהַנִּיחַ הַבֶּשֶׁר בְּקַעֲרָה שֶׁל אִיסוֹר צוּנָן, מִפְּנֵי שְׁאוּרְחִיהָ בְּהִדְחָה.

אִף לֹא כֵן דִּינָא גַבֵּי הַכְּבָדִים שְׁמִשְׁמִימִים עֲלֵיהֶם דָּם-בְּעֵינַיִן גָּמוֹר, הֲלֹא אִם יִצְלוּ אַחֲרֵי-כֵן הַכְּבָדִים בְּלֹא הִדְחָה הָרִי גַם בְּדִיעֵבֶד הָרִי טְרַפָּה כַּמְבֹאָר בִּיּוֹר"ד סִימָן ע"ו סְעִיף א' וּבְהַשְׁ"ף ו"ל עי"ש, וְאִם כֵּן בְּנֻדָּאֵי שְׁאוּרְחִיהָ גָּמוֹר הוּא לְהִבְיָא אִיסוֹר דָּם-בְּעֵינַיִן עֲלֵיהֶם עַל סְמָךְ שֶׁל הִדְחָה אַחֲרֵי כֵן.

הָאִיסוֹר הוּא וְדָאֵי לְעֵינַיִנו, וְהִדְחָה לְכָל הַקְּשָׁבוֹנוֹת הוּא רַק סְפָק, וְאִין סְפָק הִיתֵר מוֹצִיא מִיַּדֵּי וְדָאֵי אִיסוֹר. וְאִפְּלִי סְפָק-הִיתֵר הֲרֵגִיל אִינוּ מוֹצִיא מִיַּדֵּי וְדָאֵי אִיסוֹר, כַּמְפֹּרָשׁ בְּתוֹסְפוֹת ע"ז דָּף מ"ב וְעֵי"ש.

וְאִפְּשָׁר כִּי לְהַסְוִתֵרִים וְהַמְכַשִּׁירִים שֶׁל הַכְּבָדִים הֲאֵלָה, יִהְיוּ הַכְּבָדִים אִיסוֹרִים עֲלֵיהֶם מִטַּעַם "אִין מְבַטְלִין אִיסוֹר לְכַתְּחִילָה", וְאִם עֶבֶר וּבִטְלוּ, אִם בְּמִזִּיד אִיסוֹר לְהַמְבַטֵּל בְּעֲצָמוֹ וְכֵן לְמִי שֶׁנִּתְבַטַּל בְּשִׁבְלוֹ, וְאִיסוֹרִים גַּם-כֵּן לְמִוְכָרִים לְיִשְׂרָאֵל אַחֲרַי, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיוּ מִמֶּה שֶׁבִטְלוּ, יוֹר"ד סִימָן צ"ט סְעִיף ה' עי"ש.

כִּי בְּאִיסוֹר קַל, בְּמֵה שֶׁהוֹלְכֵי דְרָכִים אוֹכְלִים בְּכָלֵי שֶׁל עֲפוֹ"ם דְּבָרִים מְלוּחִים בְּלֹא הִדְחָה, הֵעֲלָה בַּחוּ"ד סִימָן צ"א בְּכֹונֶת הַט"ז וּמוֹבָא בַּפ"ת, שְׁאוּר לְעוֹשֶׂה בְּמִזִּיד וְלְמִי שֶׁנִּעְשָׂה בְּשִׁבְלוֹ, מִטַּעַם אִין מְבַטְלִין אִיסוֹר לְכַתְּחִילָה, אִף-עַל-פִּי שֶׁהַמְתַּאֲכֵסֵן בְּבֵית עֲפוֹ"ם וְאִי-אִפְּשָׁר לְעֲשׂוֹת שְׁפָשוּף לְהַפְלִים כְּדִיעֵבֶד דְּמִי וּמְוֹתֵר, הָרִי שְׁאוּרְחִיהָ קַל הוּא, עַל-אַחַת כְּמֵה וְכֵמֵה בְּאִיסוֹר גָּמוֹר וְחִמּוֹר - בְּאִיסוֹר דָּם-בְּעֵינַיִן מִמֶּשׁ - בְּנֻדָּאֵי שֶׁהַמְבַטְלוּ בְּמִזִּיד אִיסוֹר לוֹ וְלְמִי שֶׁנִּתְבַטַּל בְּשִׁבְלוֹ.

וְאִף-עַל-פִּי שְׁאִין כָּאִין כְּוֹנָה לְבַטֵּל הָאִיסוֹר אֲלֵא לְתַקֵּן הַכְּבָדִים, וְהָרִי זֶה כְּמוֹ דְּבִשׁ שֶׁנִּפְלוּ בּוֹ גְּמָלִים יִחְמַמְנוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה נִתְמַר וְיִסְנָנוּ, כַּמְבֹאָר בִּיּוֹר"ד סִימָן פ"ד ס"ג, - אֲבָל הֲלֹא מְבֹאָר בְּנוֹב"י מוֹבָא בַּפ"ת, דְּזֶה לֹא שָׁרִי אֲלֵא הֵיכָא שְׁכָר הָיוּ הַגְּמָלִים מְעוֹרְבִים בְּדָבָר, אֲבָל לְעַרְב לְכַתְּחִילָה דְּבַר אִיסוֹר בְּדָבָר הִיתֵר אִף-עַל-פִּי שְׁאִין כְּוֹנָתוֹ לְבַטֵּל, הָרִי זֶה אִיסוֹר, וְעֵי"ש.

אוּלַּם רֵאִיתִי לְהַגָּאוֹן בְּעַל שׁו"ת הַרִ"מ ו"ל בְּחִידוּשָׁיו לְחַוְלִין, שֶׁחָקַר לְהַסְוִתֵרִים שֶׁמְהַתּוֹרָה אִיסוֹר לְבַטֵּל אִיסוֹר לְכַתְּחִילָה, הֵיכָן מְצִינּוּ בַּתּוֹרָה אִיסוֹר לְבַטֵּל אִיסוֹרִים? וְהַשִּׁיב שְׁאִפְּשָׁר שֶׁזֶה מִטַּעַם אִיסוֹר סְחוּרָה בְּדָבָר הָאִיסוֹר, שֶׁבְּמֵה שֶׁמְבַטֵּל הָאִיסוֹר הָרִי הוּא מְרוּיֵחַ, וְלְהַרְבֵּה פּוֹסְקִים אִיסוֹר מְהַתּוֹרָה לְעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּדָבָר הָאִיסוֹר, וְעֵי"ש.

וְאִם כֵּן הוּא, אִין כָּל אִיסוֹר לְבַטֵּל אִיסוֹר-דָּם. כִּי מוֹבָא בַּפ"ת יוֹר"ד סִימָן קי"ז בְּשֵׁם הַגָּאוֹנִים: פְּרִי-תַנְוָר, נוֹב"י וְהַחֲת"ם, שֶׁמְוֹתֵר לְעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּדָם, וְעֵי"ש.

וְכִינּוּ שֶׁמְוֹתֵר לְסְחוּרָה בְּדָם, מְוֹתֵר גַּם-כֵּן לְבַטֵּל אֶת הַדָּם, אַחֲרֵי שֶׁשְׁנִיחָם אִיסוֹר אֲחָד הוּא לְפִי דַעַת הַגָּאוֹן הַנֶּ"ל, וּבְפָרְט אִם נִצְרַף לְזֶה מֵה שֶׁהִבְיָא הַנְּחָלֶת-צְבִי, בִּיּוֹר"ד סִימָן פ"ד, דַּעַת פּוֹסְקִים הַחוּלְקִים עַל סְבֵרַת הַנוֹב"י, וְסְבִירָא לְהוּא, שְׁאִם אִין הַכְּוֹנָה לְבַטֵּל הָאִיסוֹר, גַּם לְכַתְּחִילָה מְוֹתֵר לְעַרְב, עֵי"ש.

עוֹד כָּתַב הַגַּר"מ פִּינְיָשְׁטִיץ, "הִנֵּה בְּרוּר שְׁלֹאוֹ דְּבַל-תְּשַׁקְצוּ שְׁיִיף רַק כְּשִׁדּוּעַ לְהַאֲכִיל שֶׁהוּא כְּבָר מְאוּס, וּמְפַל-מְקוֹם אוֹכֵל. אֲבָל כְּשִׁאִין יָדוּעַ לוֹ שֶׁהוּא דְּבָר מְאוּס, אִין לְהַאֲכִיל שׁוֹם אִיסוֹר אִפְּלִי לְשׁוּגָג, וְאִם-כֵּן מְוֹתֵר לְכַתְּחִילָה לְהַאֲכִיל לוֹ דְּבָר שְׁאִין יָדוּעַ לוֹ לְמֵאִס.

ומפני שזה בתוספות כתובות דף ל' ע"ב בד"ה "לא צריכא", שמחמת שהתרומה שכתב לו בבית-הבליעה שנמאסו חזיא לשלא בפניו שלא ידע שנמאסו, איכא חיוב ממון. והא תרומה אינו יכול למכור לעכו"ם אלא לכהן שיעבור בבל-תשקצו ואסור להכשילו, ואם-כן לא הפסידו כלום, דאף אם היה מתזיר לא היה יכול למכרו, ואיך שינה לחיבו על זה? אלא ודאי שפיון שלא ידעשהווא מאוס, אין שינה כלל האיסור דבל-תשקצו ולכן היה מותר למכרו לכהן שלא היה בפניו אם היה מתזירו, והפסידו בזה שלא התזירו וחיבו, עכ"ל.

- ודבריו תהומים. שאומר שמפני שכן בתוספות הנ"ל, ואינו מפני שואף אינו מרומז דין כזה בתוספות הנ"ל.

- דהנה עלינו להבין פשוטות הגמרא והמפרשים. דהגמרא מתרצת "לא צריכא דמצי לאהדורה ע"י הדחק", ופרש"י ז"ל, דאי נמי אהדרה ממאסה ולא חזיא לבועלים, וכן פירשו בתוספות ועיי"ש.

וקשה מה בכך שהבועלים לא יאכלו תרומה מאוסה, אבל הלא חזיא לבהמתם של הפהנים שיאכלו זאת, כי הדין הוא שהפהנים מאכילים תרומתם לבהמתם ואם-כן גם תרומה מאוסה ממון הוא לבועלים? - ואעפ"י שהמשנה-למלה הלכות תרומות פרק ו' הביא מהת"כ וכן פסק הר"ש, שמאכל אדם לא הותר לבהמה, עיי"ש, הנה אחרי שהמאכל כבר נפסל מאכילת אדם, בודאי הוא מותר לבהמה.

דטעם האיסור הוא אף מפני הפסד תרומה כמבואר בר"ש, וא"כ הכא שפבר נפסל מלהיות מאכל להכהן, בודאי שראוי הוא לבהמה? - ועל-כרחו עלינו לאמר, שפיון שדבר זה נמאס בעיני הבועלים לא יתעסקו בו אף לאכילת בהמה, ומדונייק לשון רש"י "ממאסה ולא חזיא לבועלים" ולא כתב "ולא חזיא לאכילה", אלא לא חזיא לבועלים משמע שאינו ראוי לבועלים כלל לשום דבר.

ועל-זה הקשו בתוספות, דנהי דבפניו לא חזיא, שלא בפניו מיחזא חזיא? ולא אמרו שראוי למאכל כהן, כי לכהן אפילו שלא בפניו אסור מטעם דבל-תשקצו, אלא שעכ"פ מיחזא חזיא לבהמתם, וכיון שכן ממון הוא? - דמה שמביא התוספות בגמרא דחולין דף ע"א, דנהי דבפניו לא חזיא שלא בפניו מיחזא חזיא, אינו נוגע כלל לאיסור בל-תשקצו, דהתם איירי בגר שמוותר באכילת גבלה וטרפה ואין עליו איסור בל-תשקצו כלל, אלא שבפניו לא חזיא פשוט מפני המאוס לבד, ושלא בפניו מיחזא חזיא הוא גם-כן מצד המציאות, ללא כל שייכות להדין של בל-תשקצו.

וכמו בגר כן גם הכא לא איירי התוספות כלל בדין של בל-תשקצו, שבלאו-הכי לא יאכל הפהן תרומה זו כמו שהגר אינו אוכל דבר המאוס בפניו, ושלא בפניו של פהן יאכיל לבהמתו, וא"כ גם תרומה מאוסה ממון היא להכהן.

וכנים דברינו ע"פ הבנת הענין על בוריו, ואין כל מקום לדבריו בזה. - ובאופן יותר פשוט, הלא יוכל הפהן להאכיל תרומה מאוסה זו לעבדו הפנעני, אשר שלא בפניו מיחזא חזיא לו כמו לגר שלא בפניו שמיחזא חזיא לו כבחולין דף ע"א.

ופליאה גדולה, איך שכח דין מפני שבתורה וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, הוא יאכל בו? ועבד-כנעני זה, לו ראוי דבר מאוס שלא בפניו מפני שאינו בבל-תשקצו. ואף על גב דעבד חייב בכל המצוות כאשה, אבל לא בעבירות (מגדל עוז הלכות א"ב פרק י"ד), ולא כן בישראל המנוהר על

בל-תשקצו, אם יודע ואוכל מזיד הוא, ואם אינו יודע שוגג הוא ואסור להכשילו כמו בכל האיסורים.

- ועוד יש לי הרהורי דברים לדחות דבריו עפ"י הגמרא דיומא דף פ"א ע"א והגמרא בחולין דף ק"ג ע"ב, אף לא אוכל הפעם להאריך. ואשתומם מאד על דבריו: "מה שפכתב הגר"י קאנוויץ, שיש פאן איסור- גזל מתמת שהדם מכביד כמו בשובר מפרקתה - אינו מוכן כלל.

הא הים הדם נבלע באברים ואינו נראה להקונים, אבל הכא הדם הוא על הבשר, א"כ הרי זה דבר הנראה להקונה שמוטר, כמפורש בב"מ דף ס' שר' אחא מתיר בדבר הנראה ואפסק בדבריו בכל הפסוקים", עכ"ל.

- במחילה מבודו טעה בזה טעות גמורה ולא ראה את הנראה, שרש"י ז"ל מפרש מתיר בדבר הנראה - הלא יכול הלוקח לראות ולהבין מה דמי הפסולת הנכרך מאלו שישנו באחרים וטוב לו להעלות בדמיהן של אלו יתר על פן מפני הטורח, עכ"ל.

הרי שטעמו של דבר מפני שטובה היא להלוקח והוא מרנצה להרבות על המקח מפני שפדאי לו פן, אבל להונות במשקל בין שאונאה זו מבפנים או מבחוץ גזל גמור הוא. ולדבריו מותר גם לחפות כסף על בדיל וזהב על נחונשת, מפני שהוא דבר הנראה יומי מהקונים יוכל להבדיל בין מראה הפכד למראה הדם שנתנבש עליו? פן גם מה שטען נגד ידידי הגר"י בנימל בענין אונאה, לא אמר כלום.

כי בתוף דבריו הוא אומר "שאין המוכר מחנניב לגלות כ"ז שאינו שואל" וזהו נגד הדין המפורש ברמב"ם הלכות מכירה פי"ח ה"א, וז"ל: "היה יודע בממכרו מום יודעו ללוקח" - הרי שעל המוכר להודיע ולא על הקונה לשאול.

ומה שפכתב "יש תימה גדולה, דבדין לא ליקסוף אינש כפלי עלוי בשרא, שבחולין דף ח' ע"ב, איתא ברמב"ם פ"ז ממ"א הי"ט, שעושה הטבח זה כדי לנאותו, ומ"מ איננו אסור אלא מצד חשש איסור חלב ולא מצד איסור אונאה".

- אין פאן תימה כלל. מפני שזה תלוי בתירוץ הגמרא ב"מ דף ס' ע"ב "לא קשיא הא בחדתי הא בעתיקי", וכן הוא הלכה.

ופרש"י ז"ל, בחדתי מותר, שאינו אלא ליפות ורוצה להוסיף על דמיהם בשביל יופים מוחל הוא. בעתיקי אסור, שגונב את העין שנראים כחדשים, עכ"ל.

א"כ כלל הוא, כי ליפותו ולעשותו נאה מותר, אבל לעשות הישנים שיראו כחדשים אסור, כי באופן הראשון הלוקח מרנצה ובאופן השני אונאה היא. ממילא כל מה שפכתב בזה הגר"מ פיננשטיין, אינו מחליש ואינו מגרע כח הוראתו של ידידי הגר"י בוימל, ובנדאי יש בענין הכבדים אונאה גמורה, במה שמשימים עליהם דם, שזה מגדר עתיקי המנופר לעיל, לגנוב את העין שיתראו הישנים כחדשים, ועוד יותר מקפידים הקונים על אונאה במידי דמיכל.

והנה הגאון בעל הכו"פ ביור"ד סימן פ"א מחלק במי-רגלים של אדם בין יודע לאינו יודע, כי באינו יודע שזה מי-רגלים מותר, עיי"ש. והנה מדברי הנש"ך שם נראה שלא פדברי הכו"פ עיי"ש.

ואפילו להכו"פ הוא רק בְּמִי-רְגָלִים, כִּי מְפֹרָשׁ בְּלְבוּשׁ סִימָן קט"ז שְׁמֵי-רְגָלִים שֶׁל אָדָם אֵינוֹ מְאוּס כַּל-כָּף, עֵי"ש. וַיֵּשׁ לְהֵבִיא רְאִיָּה נֶגֶד הַכו"פ ו"ל, וְהוּא מִמֶּה שֶׁאָמְרוּ בְּבִכּוּרוֹת דָּף מ"ד ע"ב "הֲנִי מְדוּרֵי דְבָבָל מְהֻדְרֵי מִיָּא לְעֵין עֵיטָם".

וְהִנֵּה רִש"י פִּירֵשׁ, מְהֻדְרֵי לְעֵין עֵיטָם, שֶׁבּו פָּהֵן גְּדוּל טוֹבֵל בִּיּוֹהַכ"פ, עֵי"ש. וּלְפִי פִרְש"י, הָרִי זֶה כְּעֵין שֶׁאָמְרוּ, וְהֵלֵא מִי-רְגָלִים יָפִין לֵה אֵלָא שְׁאִין מְכַנְיִסִין מִי רְגָלִים מְפַנֵּי הַכְּבוֹד (פְּרִיתוֹת דָּף ו'), אֲבָל רַבֵּינוּ גְּרִישׁוֹם ו"ל פִּירֵשׁ, מְדוּרָנוֹת שֶׁל בָּבֶל אִם מְשֻׁתֵּין עָלֵיהֶן מְהֻדְרֵי הַמִּי-רְגָלִים לְעֵין עֵיטָם לְנִהָר שֶׁמוֹשֵׁף לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וַיְהִיו שׁוֹתֵין מְמַנּוּ, לְפִיכָף לֹא יִשְׁתִּין, עֵי"ש.

וְהִנֵּה הַמִּי-רְגָלִים שֶׁל בָּבֶל שֶׁלֹּא בְּכַנּוּי הוּא לְהַשׁוֹתָה מִי-הַנִּהָר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּמִדּוּעַ אָסוּר לְבַנֵּי-בָבֶל לְהַשְׁתִּין בְּמְדוּרָנוֹתָם? לְדַתָּם אֵלָא וְדַאי כִּינּוּן שֶׁהַמִּי-רְגָלִים דְּבָר מְאוּס הוּא, אָסוּר לְבַנֵּי-בָבֶל לְהַכְשִׁיל בְּזֶה אֵת בְּנֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל אֲפִילוּ שֶׁלֹּא בְּפִנְיָהֶם, וְזֶהוּ שֶׁלֹּא כְּדַעַת הַכו"פ ו"ל.

וְאֲפֹשֶׁר שֶׁמְכַאֵן אֵין רְאִיָּה, מְפַנֵּי שְׁאִם בְּנֵי-בָבֶל יִתְנַהֲגוּ תַּמִּיד לְהַשְׁתִּין בְּמְדוּרָנוֹת שֶׁלָּהֶם, הִנֵּה סוּף כָּל סוּף יוֹדֵעַ זֹאת לְבַנֵּי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וְאִזּוּ יִהְיֶה הַמְּאוּס כְּמוֹ בְּפִנְיָהֶם וְלָכֵן אָסוּר, אֲבָל בְּמִי-רְגָלִים שֶׁלֹּא יוֹדֵעַ לְהַשׁוֹתָה מוֹתֵר, כְּדַבְּרֵי הַכו"פ.

אֲבָל עַל-כָּל-פָּנִים יֵשׁ לָנוּ מִזֶּה רְאִיָּה, שֶׁגַּבְּי הַכְּבָדִים אָסוּר אֲפִילוּ לְדַעַת הַכו"פ, מְפַנֵּי שֶׁמַּעֲשֶׂה הַכְּבָדִים הֵיוּ כְּמַעֲשֶׂה דְבָבָל, שֶׁהַדְּבָר בְּוֹדַי יִתְפָּרֵס לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהַכְּבָדִים נְטַפְלִים בְּדָם וְהָרִי זֶה כְּמוֹ בְּפִנְיָהֶם, וְאִם מִי-רְגָלִים שֶׁהוּא מְיֹאֵס קַל אָסוּר, מְיֹאֵס דָּם הַחֲמוּר לֹא-כָל-שָׁפָן.

וְעוֹד רְאִיָּה, מִמֶּה שֶׁאָמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר בְּבִכּוּרוֹת דָּף ל"ז "דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן יִחְזִיר לָהֶן אֵת הַדְּמִים, וְאֵלוּ הֵן: נְבִילוֹת וְטְרִיפוֹת, שֶׁקְצִים וְרַמְשִׁים", וּפִרְש"י דְּכָל מַה שֶׁאֲכָלוּ אֵינוֹ נִהְיֶה לָהֶם מְשַׁעֲה שֶׁנוֹדַע לָהֶם, עֵי"ש.

הָרִי שֶׁדְּבָר מְאוּס אֲפִילוּ אִם לֹא יָדַע בְּשַׁעַת אֲכִילָה שֶׁהַדְּבָר מְאוּס, הִנֵּה בְּשַׁעֲה שֶׁנוֹדַע לוֹ אַחֲרֵי-כֵן, נִפְשׁוּ קָצָה מִזֶּה לְמַפְרַע, וְאִיךָ מוֹתֵר לְהַכְשִׁיל בְּזֶה? - בְּכֵן סוּף דְּבָר, כִּי לְהַשְׁקִיעַ הַכְּבָדִים בְּדָם הוּא עֲנִין שֶׁל אִסוּר וְשִׁקּוּץ בְּיַחַד, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן גַּם מִצַּד גְּזֵל וְאוֹנְאָה, וְלֹא רַק שְׁאִין לָנוּ לְהַנְדַק לְהַתִּיר הַזְּלוּל בְּאִסוּר דָּם, אֵלָא אַדְרָבָה, חוֹבְתָנוּ הִיא לְהַזְהִיר וְלְמַחוֹת נֶגֶד הָעוֹשִׂים כֵּן, וְשִׁלּוֹם עַל יִשְׂרָאֵל.

נְשִׂיא אֲגוּדַת הֶרֶבְנִים. סִימָן י' בְּדִין חֲכָם שֶׁאָסַר אֵין חֲבָרוֹ רִשְׁאֵי לְהַתִּיר ב"ה.

ט"ו שְׁבֻט, ר"ה לְאֵילָנוֹת, תַּרְצ"ד. הֵיּוֹת וּבְמִדְיָנָה זֹו יִשְׁנָם בְּתִי-חֲרוּשֶׁת לְנִקְנִיקִים וּבְשֶׁר-מְעוֹשָׁן כְּשֶׁר אֲשֶׁר לְבַעֲלֵיהֶם יִשְׁנָם גַּם בְּתִי-חֲרוּשֶׁת לְנִקְנִיקִים וּבְשֶׁר-מְעוֹשָׁן טְרַפָּה, וְע"י זֶה קָרוּ הַרְבֵּה מְקָרִים לֹא טְהוּרִים שֶׁל זִיוָף וְרַמְאוֹת וְטְרַפָּה בְּכֶשֶׁר גַּתְחֻלָּף לָהֶם.

ע"כ תִּקְנָה אֲגוּדַת-הֶרֶבְנִים שֶׁל אֶרְצוֹת-הַבְּרִית וְקִנְדָּה לְאָסוּר כָּל בְּתִי-חֲרוּשֶׁת הַכְּשָׁרִים אֲשֶׁר לְבַעֲלֵיהֶם יִשְׁנָם גַּם בְּתִי-חֲרוּשֶׁת שֶׁל טְרַפָּה. וְהִנֵּה בְּזִמְן הָאֲחֵרוֹן נִמְצְאוּ מְעַרְעָרִים הַטּוֹעֵנִים

ואומרים, שתקנה זו פחה יפה רק לבתי-חרושת השייכים לבעלים מיוחדים, כי בהם יש באמת לחוש לרמאות וזיופים מצד הבעלים.

אף לא כן הדבר בבתי-חרושת של חברות-מניות אשר אין להם בעלים מיוחדים אלא המסחר - הקניה וגם המכירה-- תנהל מתנהל ע"י פקידים במשפורת ידועה והרונחים מתחלקים בין כל בעלי המניות שהם כמו שותפיו, כי מפינו שהפקידים מקבלים שכר עבודתם ואינם בעלי המסחר, שוב אין לחשוך אותם ברמאות וזיוף.

וכדי לברר עד כמה מהצדק יש בטענת המעררים, החליטה הועדה השנתית של אגודת-הרבנים, שנעז-הפועל שלה יענין וידון בתוקן התקנה עד כמה גבולה ותחומה מגעת ואם יש מקום לערער נגד תקנה זו בנוגע לבתי-חרושת של חברות-מניות, או דלמא - לא פלוג רבנו בתקנתם! וכבר התאספו חברי ועד-הפועל של אגודת-הרבנים זה שלש פעמים ודנו בדבר תקנה זו, ולבסוף נתקבלה החלטה ברוב דעות, שבית-דין של שבעה רבנים מחברי אגודת הרבנים ידון בשאלה זו מתוך פנך ראש יוציא לצדק דינה ומשפטה של תקנה זו.

בינתיים נתעורר ברוח קנאה רב אחד וטוען, אשר זה כחצי שנה ישב בי"ד של רבנים ודן על פעין מדוכה זו וגם הוציא פסק-דין של איסור על בי"ח פשר של חברת מניות אשר יש להם גם בי"ח טרפה, אם-כן חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר ואסור לו לבי"ד שני להזקק ולדון מחדש בשאלה זו.

- וכדי להסיר לזות-שפתים מהחלטת ועד"פ של אגודת-ר שבי"ד של שבעה רבנים ידון מחדש בדבר התקנה של פשר-טרפה, ראיתי חובה לעצמי לברר הלכה למעשה את הדין של "חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר", וזה החלי בעזה"ת.

הנה דין זה, "חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר" המובא בש"ס בכמה מקומות, לא הזכירו הרמב"ם להלכה. ואדרבה מדברי הרמב"ם מוכח להיפך, דבהלכות ממרים פ"ק א' סוף הלכה ד' כתב: "משפטל בית-דין הגדול רבתי מחלוקת בישראל, זה מטמא ונותן טעם לדבריו וזה מטהר ונותן טעם לדבריו, זה אוסר וזה מתיר" - הנה משמע מדבריו שאינו פמתאונן, אלא שאי אפשר בענין אחר ואין איסור בדבר.

ושם בהלכה ה' הוא אומר: "שני חכמים או שני בתי-דינים שנהלקו שלא בזמן הסנהדרין או עד שלא היה הדבר ברור להן, בין בזמן אחד בין בזה אחר זה, אחד מטהר ואחד מטמא אחד אוסר ואחד מתיר, אם אינה יודע להיכן הדין נוטה, בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל" עכ"ל.

ומדהוסיף לאמר "בין בזמן אחד בין בזה אחר זה", הדגיש בזה לגלות דעתו, שאחרי דקיימא-לן כר"י בן קרחה, יש לנו הרשות לשאול מאחד ואם יאסור, אז אפשר לשאול משני ואם השני יתיר, אז אם השאלה בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים אחר המיקל.

ומפורש הוא בחולין דף מ"ט ע"א הלכה למעשה "הוא מחטא דאשתכח בסמפונא רבה דכבדא הונא מר בריה דרב אידי טריף, רב אדא בר מניומי מכשר. אתו שילוח לרבינא אמר להו שקילא גלימא דטרופאי" - הרי ברור שאף שחכם אחד אסר, בכ"ז הכשיר החכם השני.

ולא סבירא לו להרמב"ם דעת התוספות בתולין דף מ"ד ע"ב ד"ה "היכי", שפירשו דמעשה זה היה בעת ששניהם היו בבית-המדרש ונשאלה השאלה לפניהם לשניהם, אי נמי לא ידע שאסר חברו, דסוגית הגמרא דשם מברעת דלא כשיטת התוספות, מדמסיימת הגמרא שם: "אתו שיילוה לרבינא אמר להו שקילא גלימא דטרופאי" - ונהרי על רבינא אי אפשר לומר שהיה עמהם יחד בבית-המדרש, ובכל זאת הורה להכשיר אף שהגידו לו שחכם אחד אסר, הנה ממעשה של רבינא אנו למדין שלא פדעת התוספות, שדוקא אם שניהם נשאלים יחד או שאחד לא ידע שחכם אחר כבר אסר, שאם באמת פן אסור היה לרבינא להתיר מה שחכם אסר, ורבינא בתראה הוא והלכה כמותו.

ודברי התוספות צריכים עיון, דמהוראתו של רבינא מפני היפך סברתם. וכנראה יפרש הרמב"ם דתחילת הברייתא בע"ז דף ז' ע"א "הנשאל לחכם וטמא לו ישאל לחכם ויתיר", זהו דעת הת"ק החולק עם ר"י בן קרחא, ור"י בן קרחא לא סבירא לו לגמרי דין זה והלכה כמותו.

גם הטור והב"י השמיטו לגמרי דין זה "חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר", רק הרמ"א בהגהותיו לשו"ע יור"ד בסימן רמ"ב סעיף ל"א הביא דין זה, והוא בעצמו סיים שם: "וכל זה באותה הוראה עצמה, אבל במעשה אחר פשיטא שיכול להורות מה שנראה אליו".

הרי ברור שאין כל ממש בערעורו של הרב בתוקף הטענה "חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר". ואפילו לדעת המרש"ל, שאם החכם הראשון אוסר מחמת גדר וסייג אין השני יכול להתיר אפילו במעשה אחר, זהו דוקא באופן של הוראת שעה, אבל בנדאי שאי אפשר לחכם אחד לאסור דבר לעולם על דעת עצמו.

ומפני כן בהוראת או"ה שאסר הרב הש"ך ז"ל "חכם שאסר ונחלה הוראתו ונתפשטה מותר לשאול לשני רק שידיעוהו שאסר הראשון, ואם מברר שהראשון טעה בדבר משנה או שטעה בשיקול-הדעת יכול להתיר.

אם-כן מה כל החרדה אם אגודת-הרבנים תשמע דעתו של הבי"ד השני? ל אולי יברר הבי"ד השני שהבי"ד הראשון טעה בדבר משנה או בשיקול-הדעת, ובפרט שהוראת הבי"ד הראשון עדיין לא נשמעה ומכש"כ שלא נתפשטה כלל.

ואי מטעם גדר וסייג, הנה מפני הרמב"ם הלכות ממרים פ"ק ב' הלכה ה': "בית-דין שנראה להן לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג, צריכין להתנישב בדבר ולידע תחילה אם רוב הצבור יכולין לעמוד בהן או אם אין יכולין לעמוד, ולעולם אין גוזרין גזירה על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה", עכ"ל.

- ולדאבון לבנו, אפילו המתקנים הראשונים של פשר-טרפה לא התנישבו כלל בדבר ומי פמונו יודעים עד כמה בבהלה וחרפה הכריזו התקנה באין טעם וריח, שלא פמנהג חכמי תורה וגדולי ישראל.

והרמב"ם שם בהלכה ו' כתב, וזה לשונו הטהור: הרי שגזרו בית-דין גזירה ודימו שרוב הקהל יכולין לעמוד בה, ואחר שגזרוה פקפקו העם בה ולא פשטה ברוב הקהל, הרי זו בטלה ואינו רשאי לכוף את העם ללכת בה, עכ"ל.

- ומי זה יוכל לסמא את העינים ולאמר, שעכ"פ בנוגע להתקנה של מחברות-מניות גדולות, אין העם מפקפק בזה? הרי ברור ונדוע לנו שרבים מהרבנים בעצמם מלעיגים על זה ומוחים עד כמה שאפשר.

והרמב"ם שם בהלכה ז', אומר קדוש: "גזרו ודימו שפשטה בכל ישראל ועמד הדבר פן שנים רבות, ולאחר זמן מרובה עמד בי"ד אחר ובדק בכל ישראל וראה שאין אותה הגזירה פושטת בכל ישראל, יש לו הרשות לבטל ואפילו היה פחות מבית-דין הראשון בתקמה ובמנין", עכ"ל.

- אם פן הוא, יש להבי"ד הכח לבטל לגמרי את התקנה הישנה עפ"י ברור של עכשיו, ומכש"כ בנוגע להפסק-דין של הבי"ד שישבו זה עתה וחדשו דבר שלא נשמע ונשעוד לא נתקבל כלל, אין כל ספק שמותר להבי"ד החדש לבטל דברי הבי"ד הנ"ל.

ועפ"י הטעמים והנמוקים שיש בענין הזה להרבה מהרבנים, אפשר שגם מצוה רבה וזכות הרבים היא, להתיר לתברות-מניות הגדולות להתעסק בכשרות בהיתר גמור, גלוי ומפורסם לכל ישראל.

הבאתי לעיל דברי התוספות בחולין דף מ"ד ע"ב, שאמרו דהאי עובדא דמחט שנומצאת בסמפונא דכבדא, שמא היו שניהם בבית-המדרש ונשאלה השאלה לפניהם לשניהם, אי נמי לא ידע שאסר חבירו, עכ"ל.

והנה ידוע מה שהביא הר"ן בע"ז דף ז' ע"א, שני טעמים בדין זה של חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר. טעם אחד מפני שהחכם עושה בהוראתו חתיכה דאיסורא ולכן אין חבירו יכול להתיר, וטעם שני הוא מפני כבודו של החכם הראשון.

- לכאורה הנפ"מ בין שני הטעמים הוא, אם הראשון היה המתיר אם יוכל השני לאסור. לטעם הראשון צריך להיות מותר, ולטעם השני גם זה אסור שלא יפגע בכבודו של הראשון.

והשלטי-גבורים בע"ז שם כתב לדבר נדאי, שזה תלוי בשני הטעמים הנ"ל, ועי"ש. אולם בירושלמי שבת פי"ט מצינו מפני, תני נשאל לחכם והתיר ישאל לחכם אחר שמא יאסר, נשאל לחכם ואסר אל ישאל לחכם אחר שמא יתיר, עיי"ש.

גם בבבלי ברכות דף ס"ג ע"ב מצינו פן, "בשלא הוא מטהר והם מטמאין לחומר אלא הוא מטמא והם מטהרין היכי הוה, והא תניא חכם שטמא אין חבירו רשאי לטהר, עיי"ש. - וא"כ הרי יש לנו ראיה ברורה משני התלמודים, שאין זה מפני כבודו של חכם אלא מטעם חתיכה דאיסורא.

ואם נדחוק לתרץ דברי הראשונים בעלי הטעם של כבוד חכמים. עלינו לאמר כי מהיתר לאיסור אין פאן פגיעה עצומה בכבודו הראשון המתיר, שאפשר שגם השני סביר לו שהדין עם הראשון להכשיר, והוא רק חוקף להתמיר חומרא בעלמא אבל באמת הוראתו זו של השני אינה בכלל הוראה - דמי איכא הוראה לאיסור - וכבודו של הראשון במקומו מונח, לזאת התירו שני התלמודים שהשני יכול לאסור מה שהתיר החכם הראשון, והוא לכל הדיעות לשני הטעמים ביחד.

ואם פן הוא, ממילא נדחו דברי השלטי-גבורים הנ"ל, שתלה דין זה במחלוקת בעלי שני הטעמים הנ"ל, כי שני התלמודים הם נגדו. אמנם יש נפקתא אחרת בין שני הטעמים הנזכרים, והוא התירוש השני של התוספות בחולין דף מ"ד ע"ב, שאמרו: "אי נמי לא ידע שאסר חבירו".

והנה מובן שתירוצי זה עולה יפה רק אם נאמר שהטעם הוא מפני כבוד הראשון, ואז שפיר אמרנו דאם לא ידע השני מזה שהחכם הראשון אסר, לא פגע בכבודו של ראשון כלל אף שהתיר.

אף לא כן הדבר לטעם של חתיכה דאיסורא, דמה יועיל זה שלא ידע השני מאיסורו של הראשון, הא עכ"פ הראשון בהוראתו עשה את הדבר חתיכה דאיסורא ובנדאי שמפני אי ידיעתו של השני לא יוכל האיסור להתבטל.

נמצא שסבירא להו לבעלי התוספות בתירוצם זה שהטעם הוא מפני כבוד החכם הראשון, ובהאי עובדא דחולין דף מ"ט, לא ידע רב אדא המכשיר מאיסורו של רב הונא ולא פגע ע"י זה בכבודו.

והנה אם תירצו בזה את רב אדא במה יתמצו את רבינא שאמר להן אחרי כן "שקילא גלימא דטרופאי", כיון שרבינא ידע מאיסורו של החכם הראשון, איך לא היה נזהר בכבודו והכשיר? - ובכן יש לנו ממצאה זה להכריע שטעם הנכון של "חכם שאסר וכו'", לא הוי מפני כבודו של חכם.

אלא מפני חתיכה דאיסורא, ובמקום שישני החכמים גם האוסר וגם המתיר הנו יחד בבית-במררש -- כמו שתירצו בעלי התוספות בתירוצם הראשון - הנה המתיר עכב את האוסר שיחול איסורו ואין פאן חתיכה דאיסורא ולכן שפיר היו לו לרבינא הרשות לחוות דעתו ולהכשיר, אף שלא היה בבית-המדרש יחד עם החכם האוסר.

- ומלבד הוכחה זו ממצאה דרבינא גם פשטות סוגיות שני התלמודים, בפבלי בכרכות דף ס"ג ובירושלמי שבת פי"ט, מוכיחות כן שהטעם של חתיכה דאיסורא הוא העיקר. עתה עלינו להבין חתיכה דאיסורא זו מה טבעה? - בשלמא להחכם בעצמו יש פאן חתיכה דאיסורא, אבל מה ענין של חתיכה דאיסורא לחכם אחר שלא יוכל להתיר? - והנכון בזה נ"ל, שהשואל בשעה שפא אל החכם לשמוע ממנו הוראתו, מקבל הוא על עצמו לציית לדברי החכם וכשהחכם אומר לו שדבר זה אסור הרי זה כמו שהשואל שוין אנפשיה חתיכה דאיסורא.

ולפי"ז פשוט הדבר, שאם השואל הלך לבית-המדרש לשאול משני חכמים ביחד, היתה דעתו שישניהם ישיבו לו תשובה אחת, ואם החכמים מחולקים בדעותיהם לא סמך דעתו לדעת החכם האוסר ואין פאן חתד"א להשואל.

ובביאור הדברים אנו למדים, שהחתד"א הוא על השואל ולא על אחרים שלא שאלו, פי השואל קיבל על עצמו לשמוע דברי החכם ויש בזה קבלת חתד"א, אף לא כן עם אחרים שלא שאלו ולא קיבלו עליהם דעת החכם האוסר.

ובזה יובן מה שמנוזר בדברי האחרונים, שדין זה של "חכם שאסר וכו'" אינו נוהג עוד בזמננו. כי בזמננו השואל מבקש תשובה להיתירא ואם חכם אחד אסר אינו מסתפק בהוראתו והוא שואל מחכם שני ושלישי עד שימצא תשובה כרצונו, ומפנין שאין להשואל החלטה לציית לדברי החכם הראשון, אין פאן עליו חתד"א כלל.

- ואפילו בזמן שהיה נהוג הדין של חכם שאסר, הנה כמו שחתד"א אינו שייך אלא להשואל ולא לאחרים, כמו כן אינו שייך אלא על גוף הדבר ששאל, וזהו מה שפסק הרמ"א ב"ר סימן רמ"ב וכל זה באותה הוראה עצמה, אבל במצאה אחר פשיטא שיכול להורות מה שרואה אליו.

הינצא לנו מכל הדברים, שאין פאן בהחלטת אגודת הרבנים למסור לבי"ד שיעניין בדבר התקנה של כו"ט כל נדנדוד של איסור מטעם חכם שאסר, ואם הבי"ד החדש ימצא עפ"י בירור נכון וישוב הדעת לטובת הפשרות למנוע רבים מעוון ולהסיר מכשול מדרך עם ה' להתיר בי"ח אפשר השינוי לחברת-מניות בתנאים ידועים.

אז אין לפקפק בהיתר זה, כנ"ל. סימן י"א בדין אם מותר לפנות את המת מקברו לקבר-משפחה, טרם שנקבר שם אחד מבני המשפחה (* שלמא נפישא וחי אריכא לכבוד ידיד נפשי עוז אהוב לבבי רב חביבי, הרב הגדול מעוז ומגדל גן-רנה בתורה ויראה מהשרידים אשר ה' קורא, אוצר כל פלי חמדה פליל תפארת, כש"ת מוה"ר מאיר פריימאן שליט"א, בעהמ"ס תורת מאיר ניד מאיר בעי"ת ניו-יארק.

אחד"ש וש"ת באה"ר! בדבר שאלתו אם מותר לפנות את המת ממקומו ולקברו במקום המיוחד לקבר משפחה טרם שנקבר שם אחד מאנשי המשפחה, - הנה מבואר ביור"ד סימן שס"ג: אין מפנין המת והעצמות לא מקבר מכונבד לקבר מכונבד ולא מקבר בזוי לקבר בזוי ולא מבזוי למכונבד ואין צ"ל ממכונבד לבזוי, ובתוך שלו אפילו ממכונבד לבזוי מותר, שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו.

וכתב הפלפו הטעם שהבלבול קשה למתים שמתיראים מיום הדין. ורבותינו גדולי האחרונים (ה"ה חות יאיר, חכם-צבי, נודע-ביהודא וכנסת יחזקאל) הרגרו בטעמא דהפלפו מגמרא בבא בתרא דף קנ"ד ע"א "מעשה בבני-ברק באחד שמכר בנכסי אביו ומת ובאו בני-משפחתו וערערו לומר קטן הנה בשעת מיתה, ובאו ושאלו את רבי עקיבא מהו לבדוקו? - אמר להם: אי אתם רשאים לננולו" ואם-כן למה לו להפלפו לחדש טעמא דחרדת-הדין שהוא אף מדרבנן, תפוק לו משום איסור גיוול שהוא מדאורייתא, כדמוכח בגמרא חולין דף י"א ע"ב, עיי"ש.

והרבה פלפו בזה רבותינו בספריהם הקדושים. ולדעתי מוכרח טעם הפלפו.

דאיתא במסכת שמחות פרק י"ג "המוצא עצמות במהמורות הרי זה נותן בקבר דברי ר"ע, וחכ"א לא יניזם ממקומן". וקשה הלא ר"ע בעצמו סבירא לו בב"ב דף קנ"ד טעמא דאיסור-גיוול ומדוע זה מתיר פאן לפנות ממהמורות לקבר, דהא אפילו אם נאמר שזה נקרא מקבר בזוי למכונבד, הרי בכל זאת אין מפנין.

ואם ר"ע שסבירא לו טעמא דגיוול בכל זאת מתיר לפנות מבזוי למכונבד, אם-כן מאיזה טעם סבירא להו לרבנן לאסור? - אלא על-פרתה עלינו לאמר פי מטעם איסור גיוול אין לאסור פנוי-קבר מבזוי למכונבד, דכל עיקרו של איסור גיוול הוא רק בשעה שאנו מטפלים בו לא בשביל טובתו והנאתו - פהאי דחולין דף י"א: ודב"ב דף קנ"ד.

- אבל אם הטפול והעסק שאנו מתעסקין בהמת הוא רק בשבילו, לכבודו ולטובתו אין בזה כל גיוול ובזיון, פי אדרבה כבודו אנו מבקשים. לכן סבירא לו לר"ע שמוותר לפנות מקבר בזוי למכונבד אף דס"ל טעמא דגיוול, פיון דבזה אנחנו גורמים לו כבוד, וטעמא דחרדת-הדין לית לו לר"ע.

וחכמים דאסרו סבירא להו דאף-על-פי שאין בזה גיוול אבל בכל-זאת הרי יש חרדת הדין ולכן אסור אפילו מבזוי למכונבד, והלכה פחכמים. נמצא שמקום שבאו רבותינו לחלוק על טעמא של הפלפו, משם אכן-פינה ויסוד נכון לדברי הפלפו.

ומה שמוותר לפנות לקבר משפחה או לקבר בארץ-ישראל אף שגם בזה יהיה לו לכתחילה חרדת-הדין, הוא מפני שפך שיערו חז"ל שפדאי לו תחלה מעט התרדה מפני רבוי התענוג שיהיה לו אחר- כן כפאשר ינוח אצל משפחתו או בא"י.

דבאמת לעגנו מהלך הדין של מעלה אינו נוגע הפנוי פלל, דהלא מפונרש ברמ"א סעיף ב': ומותר ליתן סיד עליו כדי לעפל הבשר מהר ולהוליכו למקום אשר צנה, וכתב ע"ז בט"ז סק"ד שגאמר "בשרו עליו יכאב" - כל זמן שבשרו עליו יכאב - אינו נוח מן הדין עכ"ל.

הרי דבעצמות בלא בשר אין עליו דין ובכל-זאת הלא מפונרש בירושלמי מועד-קטן ובמסכתא שמוחות וביור"ד סימן הנ"ל שגם את העצמות אין מפנין, ועל-כרחי לא מפני שהפנוי יעורר עליו באמת איזה דין ומשפט-שמים, אלא רק שיגרום לו אימה וחרדת-הדין לפי שעה.

ואם אחרי-כן תצמח לו מהתרדה איזו טובה ונהנאה הגונה, מה כל התרדה הזאת? (ונוראות נפלאותי על רבנו הנודע-ביהודא ז"ל שחידש בסימן פ"ט שעצמות בלא בשר מותר לפנות מפני שאז אין דין, הלא מפונרש בכמה מקומות ההיפך מזה, שאפילו העצמות אסור לפנות.

לכן דברי תורתו בזה צריך לי עיון גדול). ובגידון דידן נראה לדעתי שגם טרם שנקבר אדם בקבר המשפחה יש להמקום הזה שם ודין של קבר משפחה.

ויש לי להביא ראיה לזה, מהאדאיתא בספרי פ' שופטים על הפסוק "לא תסיג גבול רעה", מנין למוכר קבר אבותיו שעובר בלא-תעשה - תלמוד לאמר "לא תסיג גבול רעה". יכול אפילו לא נקבר בו אדם מעולם - תלמוד לאמר "בנחלתה אשר תנחל", הא אם קבר בו אפילו נפל אחד ברשותו אינו עובר בל"ת, עכ"ל.

ומדקא ס"ד שאפילו לא נקבר בו אדם מעולם גם-כן יעבור בל"ת על-כרחי שדין קבר-משפחה למקום הזה, דאם לא-כן למה לן למעט מלא-תעשה מדכתיב "בנחלתה אשר תנחל" ונהלא אינו עדיין קבר-משפחה פלל, אלא נדאי שזה המקום שנתחד לקבר משפחה הרי הוא קבר-משפחה אפילו עוד לא נקבר בו אחד מפני המשפחה ומותר לפנות לשם את המת, ורק שאין במקירתו לא-תעשה.

ואין להקשות, הלא בגמרא סנהדרין דף מ"ז ע"ב איתמר: האורג בגד למת, אפני אמר אסור ורבא אמר מותר, אפני אמר אסור הנמנה מלתא היא ורבא אמר מותר הנמנה לאו מלתא היא. וכיון דקינמא-לן פרבא דהנמנא לאו מלתא היא, אם-כן איך אפשר לאמר שהיחוד גרידא דהוי רק הנמנה יועיל שיהיה למקום הזה דין קבר-משפחה? - דמה שנתחלקו אפני ורבא אם הנמנה מלתא היא או לא, זהו רק לענין איסור הנאה ובזה קיי"ל פרבא דהנמנה אינה אוסרת דגמרינן מעבודה-זרה מה ע"ז בהנמנה לא מתסרא אף הכא בהנמנה לא מתסרא אבל נדאי הדבר שעל-כל-פנים מועיל הזימון שיהיה שמו של המת נקרא על זה.

דזה בגמרא הקשה על רבא מהא דתניא: החוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית, אלמא הנמנה מלתא היא? -- ומתרץ רבא דזהו משום כבוד אביו עיי"ש. ואם איתא דאין הזימון מועיל ליחד שם המת על הדבר המזמן, א"כ איזה כבוד-אב שייך בזה פיון שאינו מיוחד לאביו, כמפונרש ביור"ד הלכות כבוד אב ואם סימן ר"מ סעיף ב', עיי"ש.

וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹסְפוֹת דָּף מ"ז ע"ב ד"ה "אִיתִיבִיהָ" ו"ל: "דְּאִי בְּמַחְוֶבָּר לָא מִיתְסַר פְּלִל בְּעֵלְמָא מְשׁוּם פְּבוּד-אָבִיו אִין לְאָסוֹר", פְּמוּ-כֵן גַּם לְרַבָּא דמ"ל שֶׁאֲפִילוּ בְּקַבְר-בְּנֵי הַזְמָנָה לָאוּ מִילְתָּא הִיא, אִם הַזְמָנוֹן לֹא מוֹעִיל לִיחַד הַשָּׁם, א"כ אַף מְשׁוּם פְּבוּד-אָבִיו אִין לְאָסוֹר.

וּבְזֶה מְדוּנָק דְּבָרֵי רִש"י שֶׁם בּד"ה "הַזְמָנָה" ו"ל: "שֶׁהַזְמִינוּ לְכֹף וְנִקְרָא שֶׁם הַמֵּת עָלָיו". דְּלְכַאוּרָה שְׁפֵת-יֵתֵר הוּא מַה שֶׁמְסַיִּים "וְנִקְרָא שֶׁם הַמֵּת עָלָיו" דִּהְלֵא זֹאת מְפָרֵשׁ בְּגִמְרָא "הָאוֹרֵג בְּגֵד לְמֵת".

וְאִם חֲפִץ רִש"י לְדַבֵּר מְעַט בְּאַרְיִכוֹת, הִנֵּה לוֹ לֵאמֹר: "וְנִקְרָא שֶׁם הַמֵּת עָלָיו" וְיֵמָּה פְּנוּנְתוֹ בְּאָמְרוֹ "וְנִקְרָא", אֲלֵא דְרִש"י הַדְּגִישׁ טַעַם סְפִיקָא דְּגִמְרָא שִׁיּוּעִיל הַזְמָנוֹן לְאָסוֹר בִּהְנָאָה, מְפָנִישׁ בְּפִאָמֵת ע"י הַזְמָנוֹן כְּבָר נִקְרָא עָלָיו שֶׁם הַמֵּת לְכֹל-אֵל-עֵלְמָא וְלָכֵן יֵשׁ פְּלוּגְמָא אִם יֵאָסֵר אַף בִּהְנָאָה.

וְעוֹד מְצֵאתִי רְאִיתִי בְּשִׁלְטֵי-הַגְּבוּרִים פָּרַק נְגִמֵר הַדִּין, דְּבִקְבָר מְשַׁפְּחָה וְקַבְרָא שְׁל רַבִּים נְאָסְרִים אַף בְּקַדְוִשְׁת בִּיה"ק מְשַׁעָה שֶׁהַקְּצוֹ וְהַתְּמַנּוּ לְכֹף, גַּם טָרַם שֶׁנִּקְבַּר בֵּה שׁוּם אָדָם עֵי"ש, הָרִי מְבֹאָר דְּבַעֲנֵן זֶה הַזְמָנָה מִילְתָּא הִיא.

וְאֵעִפ"י שֶׁהַפְּתִיחַ תְּשׁוּבָה בְּסִימָן ש"ח פְּתַב שֶׁאִם עֲדִינָן לֹא נִקְבַּר שֶׁם שׁוּם מֵת, בְּיַחַד בְּעֵלְמָא לֹא נְאָסֵר הַמָּקוֹם בְּקַדְוִשְׁת בִּיה"ק, כַּמ"ש בְּאו"ח סִימָן קנ"ג ס"ח בְּעֵנֵן בֵּית-הַכְּנֶסֶת דְּאִינוּ קְדוּשׁ עַד שֶׁיִּתְפַּלְלוּ בּוֹ וְעֵי"ש.

הִנֵּה מְלַבֵּד זֶה שֶׁהַפ"ת בְּעֵצְמוֹ מוֹדָה שֶׁמְלִשׁוֹן הַש"ג לֹא מְשַׁמַּע כֵּן, גַּם רְאִיתוֹ מְאו"ח לֹא מוֹכַח כ"כ. דֵּהַמְג"א הִבִּיא קְוִשְׁתִּית הַכ"מ עַל הָאִי דִּינָא דְּאו"ח סִימָן הַנ"ל ס"ד: אִם גְּבוּ מְעוֹת לְבָנוֹת בִּיה"כ"נ אוֹ בִּיה"מ"ד אוֹ לְקַנּוֹת תִּיבָה אוֹ מְטַפַּחַת אוֹ ס"ת וְרַצּוֹ לְשַׁנּוֹתָם מְלַצְוֶרָה מַה שֶׁגְּבוּ אוֹתָם, אִין מְשַׁנִּין אֲלֵא מְקַדְוִשָׁה קַלָּה לְחַמּוּרָה - וְהֵלֵא קִי"ל דֵּהַזְמָנָה לָאוּ מִילְתָּא הִיא? - וְתִירֵץ ע"ז בְּקִיצוֹר.

וְהִיז-אֲפָרִים בְּיָאֵר דְּבָרָיו, דְּכִמוֹ בְּגָבוּ מְעוֹת לְמֵת אַע"ג דִּהְיִי רַק הַזְמָנָה מ"מ אָסוֹר לְשַׁנּוֹת מְשׁוּם בְּזִיוֹן פִּינוֹן דְּגָבוּ לְצוֹרְכוֹ, ה"ג אִם בְּנֵי הָעִיר נִתְּנוּ אֲדַעְתָּא דְּבִיהִכ"נ וְגָבוּ לְצוֹרְכוֹ, הָיִי בְּזִיוֹן כְּשֶׁמְשַׁנִּין וְלָכֵן אָסוֹר לְשַׁנּוֹת, מַה שֶׁאִין-כֵּן בְּיַחֲדִיד הַמְּנַדֵּב דְּלִיכָא בְּזִיוֹן פִּינוֹן שְׁלֵא הִנֵּה בְּתוֹרַת גְּבִיָּה, וְכֵן אִם קָנוּ מְמַעוֹת צְבוּר שֶׁגְּבוּ כְּבָר שְׁלֵא לְשֵׁם בִּיהִכ"נ, וּבְהִכִּי מִיָּרִי הִיא דְּסַעֲרִיף ח' עֵי"ש - הָרִי מְבֹאָר דְּבָרִים שֶׁגְּבוּ מְפָרֵשׁ לְשֵׁם אִיזוֹ מְצָנָה הִנֵּה גַּם קוֹדֵם שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּזֶה לְמַצּוֹתָהּ אָסוֹר לְשַׁנּוֹת.

עַכ"פּ זֹאת מְבֹרָר שֶׁהַזְמָנוֹן מוֹעִיל שֶׁהַמָּקוֹם נִקְרָא קְבָר-מְשַׁפְּחָה, וְכִינּוֹן שֶׁכֵּן נִרְאֶה לַעֲנִ"ד שֶׁמּוֹתֵר לְפָנוֹת בּוֹ אֵת הַמֵּת. וְאִין לְחוּשׁ דְּלָמָּא יֵאָרַע אֲנוּס וְלֹא יִקְבְּרוּ אַחֲרֵי-כֵן אֵת בְּנֵי-מְשַׁפְּחָתוֹ בְּמָקוֹם הַזֶּה, דִּהְיִי מְפָרֵשׁ שֶׁמּוֹתֵר לְפָנוֹת אֵת הַמֵּת לְהוֹלִיכוֹ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא פְּלִיג אִם הַקְּבָר שְׁלוֹ סְמוּךְ לֹא"י אוֹ שֶׁהוּא בְּסוּף הָעוֹלָם וְאִין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין פֶּן יִקְרָנוּ אָסוֹן בְּדַרְךָ וְלֹא יִהְיֶה בְּאֲפָשְׁרוּתוֹ לְהִבְיִאוֹ לֹא"י וְנִמְצָא שֶׁפִּינוּהוּ מְמָקוֹמוֹ וְטִלְטְלוּהוּ עַל לֹא דְבָר, אֲלֵא וְדָאִי אֲנוּס לֹא שְׁכִיחַ וְאִין לָנוּ לְמִנוּעַ אֵת פְּנוּי-הַמֵּת רַק אִם אִין שׁוּם תְּקִנָּה שִׁינְיַע מְזָה לְהַמֵּת אִיזוֹ טוֹבָה וְהַנָּאָה בְּהַמְשָׁךְ הַזְמָן, אֲבָל אִם נִרְאֶה שֶׁהַפְּנוּי יִגְרוּם לוֹ טוֹבָה בְּעַתִּיד, אִזִּי מוֹתֵר הַדְּבָר וְנִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן.

וְאִין לְהַקְשׁוֹת, לְמָה לָן לְהַקְדִּים עֲתָה הַפְּנוּי וְלִגְרוּם לוֹ פְּעַת הַחֲרָדָה, פִּינוֹן שִׁיכּוּלִים לְחַפּוֹת עַד שִׁימּוֹת אַחַד מְבִנֵי-מְשַׁפְּחָתוֹ וְיִקְבְּרוּ בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאַח"כִּיפְּנוּ גַּם אוֹתוֹ? י דְּכִינּוֹן שֶׁאִין לָנוּ לְחוּשׁ שְׁלֵא יִקְבְּרוּ אֵת בְּנֵי-מְשַׁפְּחָתוֹ שֶׁם אַחֲרֵי שִׁיחֲדוּהוּ לָנוּ הָרִי זֶה מִלְתָּא דְּלֹא שְׁכִיחָא שִׁיעֲבְרוּ לְמָקוֹם אַחֵר, וְאִזִּי הֵלֵא בְּוִדָאִי יִהְיֶה מוֹתֵר הַפְּנוּי מְשׁו"ה מוֹתֵר גַּם לְקַדֵּם וְלַעֲשׂוֹת הַפְּנוּי לְפָנֵי הַזְמָן הַזֶּה.

ויש לי להביא ראיה על זה מהא דאיתא בגמרא מכות דף י"א ע"א: "שפשעה שפחה דוד שיתין קפא תהומא בעא למישטפא לעלמא, אמר מהו לכתוב שם אחספא ומישדא בתהומא דליקו אדוכתיה, ליכא דאמר ליה מידי.

אמר כל היודע דבר זה ואינו אומר יחנק בגרונו. נשא אחיתופל ק"ו בעצמו, אמר ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לכל העולם פולו לא כל שכן, א"ל שרי.

כתב שם אחספא שדי אתהומא גחת וקם אדוכתיה". והקשה רש"י וז"ל: "יש תימה בדבר שהרי לא קנה דוד את הגרון מארונה היבויסי עד מעשה דהסטה שהיתה לאחר מיתת אחיתופל ג' שנים ולפי דברים הללו צריכין אנו לומר שאעפ"י שלא קנה הגרון יודע הנה מנעוריו מיום שנמשח וישבו הוא ושמואל בנוית ברמה ובדקו בספר יהושע ומצאו מקום לבית-המקדש, כדכתיב עד אמצא מקום וגו' וכדדרשינו ליה בזבחים באיזהו מקומן דף נ"ד ע"ב וחסר היסודות ברשותו".

וקשה איך הנה רשאי דוד המלך לחפור היסודות ולגרום בשביל זה מחיקת השם, פיון שעתה לא היתה לו הרשות מהקב"ה לבנות את בית- המקדש וגם המקום עוד לא הנה שלו? הן אמת פי בזמן שיהיה ההכרח לחפור היסודות יהיה מותר מחיקת השם, אבל עתה לא יחפור ולא ימחה? י אלא ודאי מוכח מזה, דמה שיהיה מותר אח"כ מותר גם להקדים, פיון דסוף- סוף המעשה צריכה להיות כן, וכשם שמותר לחפור ולגרום מחיקת השם קודם הזמן, כך מותר לפנות עתה ולגרום החרדה בהקדם.

וזאת לדעת, פי כל דין של מקום קבר-משפחה הוא רק אם מיוחד המקום לבני-המשפחה לבד ואין לזולתם חלק בקברות, אבל אם גם אחרים קבורים במקום זה אין זה קבר משפחה. וראיה לזה מדברי הסופרי שהבאתי למעלה, שפסיים "הא אם קבר בו אפילו נפל אחד ברשותו אינו עובר בלא-מעשה".

וראיתי במפרש קדמון שנדחק בפירוש אלו הדברים וגם הגאון מלבי"ם ז"ל מפרש הדברים בדוחק, ולדעתי פשוט הדבר, שפיון שנקבר בו אפילו נפל אחד ברשותו, ר"ל שאיש אחר קבר במקום הזה נפל שלו ברשותו - ברשות אביו של הבן המוכר - הרי נתבטל זה המקום מלהיות קבר משפחה ולכן אם הבן מוכרו אינו עובר בלא-מעשה.

ומפורש בטור יור"ד סימן שס"ו, תנא באבל רבתי: אשה שירשה קבר נקברת בתוכו היא וכל יוצאי יריקה דברי ר"מ וחכ"א היא ולא יוצאי יריקה, ומודים חכמים שאם ראתה אותם בחייה נקברים עמה.

פי' שירשה מקום ביה"ק ממשפחתה ובניה מתחסים ע"ש משפחת אביהם וגנאי לבני משפחתה ליקבר אצלה, עכ"ל. הרי מבואר דאין לקבור אפילו בן בקבר אמו אם אינו מתחסס אחרי משפחתה ומכש"כ לאיש זר, ואם נתערב איש אחר בביה"ק זה, אין לו עוד דין של קבר משפחה.

השי"ת יקיים הבטחתו מהרה ויקיצו שוכני עפר ונזפה לראות בנחמת ציון ובבנין ירושלים בב"א. ידידו עוז הדו"ש בכל לב ומברכו באריכות ימים ושנים דשנים ורעננים יחד עם כל אשר לו, ביתו וזרעו עד העולם, יפוצו מעינות תורתו חוצה ויהיה אור מאיר בתורת השי"ת הבוחר בציון, ויחזה בבנין ההיכל והדביר, כנפשו וכנפש החותם בכרחה מרובה, רב ור"מ בעה"ק צפת ת"ו.

יוסף קאנוויץ

סימן י"ב בדין קבורת מת בארון של מתכת ואם מותר לקרוא מפטיר
שתי פעמים ב"ה. י"ב אד"ש תרצ"ב, נוארק, נ.
דזש.

שוי"ר לידי"נ היקר אהובי חביבי, הרב הגאון המובהק המפורסם לתהלה, כש"ת ר' יעקב
לעוונינזאן שליט"א, אב"ד בברוקלין. ספרו היקר קבלתי ביום עש"ק וגמרתי בלבי לעיין בו ביום
ש"ק וכן ה"ה.

ואז קראתי לשבת עונג בראותי פי הכניס מע"כ לתוך ספרו החשוב גם המעט ד"ת שלי אשר
פתחתי אליו זה כבר. ואם אמנם לוא ידעתי כי יבואו דברי לדפוס כי אז בנדאי שמתתי לבי יותר
לענינים האלה אעפ"י כ היתה לי קורת-רוח במה שהנחיל לי מע"כ בעין טובה מקום הגון בכרם
תורתו.

חן חן למע"כ ידי"נ ויישר חילו לאורייתא! לאות אמת פי דלגתי באהבה על אמרותיו הטהורות,
ארשום לכת"ר איזו הערות. כי מה שהביא ממסכת שמחות "ארון שפינוהו של אבן ושל חרס
תשבר ושל עץ תשרף", הרי מוכח שקל הארונות יפה לקבורה.

- לא כן הדבר, כי אפשר שלכתחילה אין לקבור אלא בשל עץ כמפורש ברמב"ם, בכל זאת הדין
של איסור הנאה נוהג בדיעבד אפילו בשל אבן ומיני מתכות. וכן מה שכתב הרמב"ם סתם "וכן
ארזו וכל תכריכו וסורין בהנאה" ולא הזכיר החילוק בין עץ לאבן, - לא אדע מה ה"ה לו לחלק,
כיון שאסור בהנאה, פשוט הוא שמה שאפשר לשרוף שורפין ומה שאפשר לשבור שוברים.

ולתלכה, מה שנוגע לדין קבורה בקרקע, יפה כתב מעכת"ר כי כל הארונות אם אף הם נקובים
או שנמצא בהם מעט עפר כשרים לקבורה. אבל לדעתי פשוט הדבר היפה מדעת כת"ר, כי אחרי
שיש בשל מתכת הוצאה מרובה, אסור אף לעשירים להשתמש בהם אפילו הם נקובים ועפר
בהם, "שלא לבייש את מי שאין לו" כמפורש הדין גבי תכריכו ברמב"ם הלכות אבל פרק ד'
הלכות א' וב', ומאי נפקותא בין תכריכו לארון: ואין לשנות מנהג ישראל, בענין המפטיר (לקרוא
אותו שתי פעמים) - כיון שהעולה הוא הגומר, אף אפשר שיהיה מפטיר אחר מפטיר, גומר אחר
גומר.

אם אפשר להוסיף על הקרואים ולקרוא עוד הפעם מפני שקל אחד מברך ברפת התורה ברכה
לעצמו ואין מספר לגבול העולים, כ"ז הוא אף עד המפטיר, אבל כיון שעלה המפטיר אין מפטירין
עוד.

ולא הועיל כ"ג פלוג, במה שתיקן שחלק מהשומעים לא יצאו בהמפטיר הראשון, כי סוף סוף
יהיה פאן מפטיר אחר מפטיר וזה לא יתכן. והנה אנכי תקנתי בגבולי, שחלק אחד מבעלי השמחה
יוצאים בקריאה ראשונה של כל הפרשה והמפטיר, ואח"כ מתחילים לקרוא מראש כל הפרשה
עם הקרואים של בעל-המפטיר השני וקוראים בעדם כל הקרואים מפהו ועד מפטיר בפעם שנייה,
ואין פאן טרחה דצבורא יותר, כי בין כה ובין כה מסלקים עליות לכולם, ובאופן כזה אין כל
חשש ברכה לבטלה.

ידידו ואוהבו הנאמן הדו"ש וש"ת באהבה רבה, מברך גם את ביתו זו אשתו החשובה הרבנית
בשם רעייתי תחי'. יפוצו מעינות תורתו וקרנו ירום ויתנשא כנפשו ונפש מוקירו החותם בכרכה,

יֹסֵף קֵאנוּוִיץ' סִימָן י"ג אִם מוֹתֵר לְהִסִיר מִצָּבָה מְקַבֵּר וּבְדִין זְכִיָּה בְּאִיסָה"נ א.

ב"ה.

ה' אֵינִיר ת"ש. כְּבוֹד יְדִידֵי הַיָּקָר, הַרְבֵּ הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל וְכו' ר' יוֹסֵף קֵאנוּוִיץ' שְׁלִיט"א.

שְׁלוֹם וּבְרָכָה מְרוֹבָה ! הִנֵּה בְּאֲשֶׁר בָּאָה שְׂאֵלָה לְפָנַי, אִמְרָתִי לְהַצִּיעַ לְפָנַי כֵּת"ר אֶת אֲשֶׁר נִרְאָה לִי בְּזֶה וְלִשְׁמוֹעַ אֶת חֲוֹת דַּעְתּוֹ הַלְכָה לְמַעֲשֵׂהָ, וְזֶה דְבַר הַשְּׂאֵלָה: אַחִים קָנוּ בְּיַחַד קְבָר-מְשֻׁפָּחָה וְזֶה כְּמָה שְׁנִים אֲשֶׁר מֵתָה אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְקָבְרוּ אוֹתָהּ שָׁם וְגַם הִעֲמִידוּ מִצָּבָה עַל קְבָרָה כְּנֶהוּג.

בְּשָׁנָה הַעֲבָרָה מֵת אַבִּיהֶם שֶׁל הָאֲחִים הַנִּל"ל וְצִוָּה לְפָנַי מוֹתוֹ שִׁיקְבְּרוּהוּ בְּקְבָר מְשֻׁפָּחָה הַנִּל"ל, וְכֵן עָשׂוּ. וְעַתָּה כְּאֲשֶׁר בָּאוּ הָאֲחִים לְהַעֲמִיד מִצָּבָה עַל קְבָר אַבִּיהֶם וְחִפְצוֹ לְקַבֵּל רִשְׁיוֹן מִמְשַׁרְד־בֵּית-הַחַיִּים, הַשִּׁיב הַמְּמוֹנָה פְּנֵיהֶם רִיקָם בְּאֶמְרוֹ, כִּי לְפִי תַקְנוֹת בֵּית-הַחַיִּים עֲלֵיהֶם לְהַעֲמִיד אָבֵן אַחַת גְּדוֹלָה עַל-פִּי קְבָר-הַמְשֻׁפָּחָה בְּשֵׁם כָּל הַמְשֻׁפָּחָה וּמִצָּבֹת קִטְנוֹת לְמַרְגְּלוֹתֵיהֶם שֶׁל הַנְּקַבְּרִים עִם שֵׁם כָּל אֶחָד בְּמִינְחָד, וּבְשׂוּם אֲנֹפֶן לֹא יִתֵּן לָהֶם הַרְשָׁיוֹן בְּשִׁבִיל מִצָּבָה לְקְבָר אַבִּיהֶם, כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא יִסִּירוּ הַמִּצָּבָה מְקַבֵּר אַחֲוֹתֵם הַנִּל"ל, בְּשִׁבִיל יוֹפֵי הַמְּקוֹם.

גַּם אָמַר שְׂאֵפִילוֹ אִם יִלְכוּ לְעַרְפָּאוֹת, נִכּוֹן הִנְהוּ לְפָזֵר הַרְבֵּה מְמוֹן עַל זֶה, כִּי כֵן כָּתוּב בְּשִׁטְר-הַמְּכִירָה שֶׁעַל הַקּוֹנִים לְהִתְחַשֵּׁב עִם הַתַּקְנוֹת שֶׁל בֵּית-הַחַיִּים. וְעַתָּה בָּאוּ אֵלַי הָאֲחִים בְּשְׂאֵלָה, אִם מוֹתֵר לְהִסִיר אֶת הַמִּצָּבָה מְקַבֵּר אַחֲוֹתֵם וְלְהַעֲמִיד מִצָּבָת-מְשֻׁפָּחָה, כִּי בְּאִם לֹא לֹא יוּכְלוּ לְכַבֵּד אֶת אַבִּיהֶם בְּמוֹתוֹ בְּהַעֲמַדַת מִצָּבָה וּכְדַאי בְּזִיוֹן.

גַּם אֵינָם יְכוּלִים לְפַנּוֹתוֹ לְקְבָר-מְשֻׁפָּחָה אֲשֶׁר יִקְנוּ מִחֲדָשׁ, כִּי חִפְצוֹ הִיָּה לְהִיּוֹת קְבוּר בְּמְקוֹם זֶה. וְזֶה תוֹכֵן הַשְּׂאֵלָה וְעַתָּה אֶכְתֹּב לְכַת"ר אֶת אֲשֶׁר נִרְאָה לִי בְּזֶה.

הִנֵּה בְּעֵינַי אִיסוּר הַנֶּאֱמָר שֶׁל מֵת וְכָל הַדְּבָרִים הַשְּׂיִיכִים לְמֵת, מְבִיא הַרְמ"א בִּיּוֹר"ד סִימָן ש"ס"ד סְעִיף א': "וַיֵּשׁ אוֹסְרִים לִישֵׁב עַל הָאָבֵן שְׁנוֹתָנִים עַל הַקְּבָר לְמִצָּבָה (בְּשֵׁם הָאִשְׁר"י) וַיֵּשׁ חוֹלְקִים וּמִתִּירִים.

וּבִשְׁ"ף ב"ד"ה וַיֵּשׁ אוֹסְרִין: וְכָתַב בְּהַגְהוֹת אִשְׁר"י דְּאִסוּר לְמַפְּוֹר הַמִּצָּבָה שְׁנִשְׁבְּרָה, וְאִסוּר לְהַשְׁעִן עַל הַמִּצָּבָה. וְאִסוּר לְדַרְוֹן עַל הַקְּבָר דְּאִסוּר בְּהַנֶּאֱמָר.

וּכְתַבְהוּ"ח שְׁנוֹהֲגִין אִיסוּר, וּבִפ"ת ס"ג מְבִיא בְּשֵׁם הַרְדָּב"ז, דְּאִנּוּ נוֹהֲגִין לְהַחְמִיר שְׁגַם הַמִּצָּבָה בְּכָלֵל אִיסוּר הַנֶּאֱמָר. - וְהִנֵּה לְפ"ז בְּנִדְאִי דְּאִסוּר לְהַזִּיז אֶת הַמִּצָּבָה אֶפִּילוֹ מְמִקְוָמָה, כְּעֵין דְּמַסְכַּת שְׁמִחוֹת פָּרָק י"ג "הַמוֹצֵא נְסָרִים בְּבֵית הַקְּבָרוֹת לֹא יִזְוִיגִים מְמִקְוָמָם" וְכָתַב הַב"י הַטַּעַם קָם מִשׁוּם אִיסוּר הַנֶּאֱמָר.

וְהִנֵּה יֵשׁ לְחַקוֹר בְּכָלֵל עֵינֵן הַעֲמַדַת מִצָּבָה, אִם זֶהוּ יִקְרָא דְּשִׁכְבֵי אוֹ יִקְרָא דְּחַיִּי. וּבְגִמְרָא מו"ק ד'ף ה' ע"א "רְמֵז לְצִיוֹן קְבָרוֹת מִן הַתּוֹרָה מִנֵּין ? - ת"ל: וְרָאָה עֵצִים אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיוֹן'.

וּפְרַש"י שָׁם: מְצִינִין אֶת הַקְּבָרוֹת שְׁעוֹשִׂין סִמְנִים עַל הַקְּבָרוֹת בְּסִיד כְּדָאֵמַר בְּב"ק ד'ף ס"ט ע"א, שֶׁל קְבָרוֹת בְּסִיד דְּחַנוֹר כְּעֲצָמוֹת כְּדִי שֶׁלֹּא יִלְכוּ אוֹכְלֵי תְרוּמָה לְשָׁם. וְאִמְרִינֵן בְּגִמְרָא וְטָמָא וְטָמָא יִקְרָא, טוֹמְאָה קוֹרְאָה לוֹ וְאוֹמְרָת לוֹ פְּרוּשׁ'.

- א"כ כל ענין המצבה מדינא הוא אף למען החיים, למען דעת מקום קבר. ויעקב אבינו שהעמיד מצבה על קבר רחל אמנו, הנה ג"כ למען ידעו הבנים כמבואר במדרש.

פי אין עושין נפשות לצדיקים וכו', אף כל זה הנה מטעם הנ"ל. והנה לפ"ז אף פי המצבה בעצם אסורה בהנאה מטעם הוקצה למת, אבל אינה שייכת דוקא למת זה, פי לא נעשתה לכבודו פי אם עבור החיים.

ועיין בגליון מהרש"א שם שמביא בתוך דבריו, בס' תקל"ד פתב הרשב"א דלהעמיד המצבה למת אחר נדאי שרי. - מזה נראה דאיסור הנאה של המצבה לא שייך לענין של זה המת.

גם אתמוך יתדומי, דהנה בברכות דף י"ט ע"ב בתוס' ד"ה "מדלגין היינו" ובשפת קנ"ב בתוס' ד"ה "עד שישתום הגולל", הקשו על פרש"י שגולל היינו פסוי ארון, מהא דעירובין דף ט"ו דאין עושין מבעלי חיים גולל ודופק, ואם כפרש"י וכי עושין פסוי ארון מבע"ח? - ע"כ פירש ר"ת דגולל היינו מצבה וכו' דרף בני-אדם ליתן בהמה על הקבר לסימן עד שיתנו עליו מצבה.

ואם נאמר שהעמדת מצבה היא לכבוד המת, היתכן שנתנית בע"ח היא לכבוד? ? ואם משום סימן ניקח. ועוד שהעמידו בהמה ע"מ להסירה משם, אף פי דין מצבה גמורה יש לה שמטמאה ג"כ משום גולל, נראה מזה שפותר להסיר.

וקשה לחלק ששם העמידו לכתחילה ע"מ להסירה, דא"כ הלא גם בנידון דידן קנו הקבר ע"מ לציית לתקנות בית-החיים. ומה שאמרו בסנהדרין דף מ"ח ע"א: מותר המת ד' נתן אומר יעשונו דימוס על קברו או זילוף על מטתו, היינו דאין להם מה לעשות בהמעות - או אולי בנין על הקבר מציין יותר כבוד המת.

אבל אם ישימו אבן קטנה תחת גדולה, אז אין נפקותא בזה. ועוד כיון שהעמידו את המצבה שלא ברצון הבעלים, אז הנה כ"ז נעשה בטעות וכעין דמסקת שמחות פי"ד: "יש קבר חדש שהוא כקבר ישן, ויש קבר ישן שהוא כחדש.

פיצד, ישן שקבר בו עשרה מתים שלא ברשות הבעלים הרי זה כקבר חדש וכו'", או אולי כפר קנתה הנפטרות כבוד במצבתה ואם לא ידרשו הרשיון תשא המצבה במקומה, וזהו כבודו וכפר זכתה בזה.

וברמב"ם הלכות אבל פ"ד הל"ד פתב "ומצינין את כל בית הקברות ובנין נפש על הקבר. והצדיקים אין בונין להם נפש שדבריהם הם זכרונם", משמע מזה שהמצבה היא ענין זכרון להמת.

דאם משום טומאה, כפר פתב לציין הבית-הקברות. - ובשקלים סוף פ"ב "תני בשם רבי נתן: מותר המת יבנה לו נפש על קברו".

ופירש ריבב"ן: יעשה נפש על קברו פ' מצבה לזכר פלוני, ועיין ג"כ בתקלין-חדתי. סדתי. ובקרבן העדה פתב: "פשיטא ליה לר' נתן דלא מחיל, הלכך בונים לו מצבה על קברו וכו' ". אף אולי להחליף מצבה גדולה על מצבה קטנה מותר, ועיין בפתחי תשובה סימן שס"ד ס"ג.

פתבתי את אשר נראה לי בענין זה ואבקש מכת"ר שיתן לי תשובה הלכה למעשה ובל יאחר. מכבודו וידידו הנאמן המחפה לתשובה יצחק הלוי סג"ל.

ב"ה.

אור ליום ד' ב"ך למ"ט-מונים ת"ש. כבוד אהובי חביבי ויקירי היושב בסתר לכבי, הגאון ר' יצחק הלוי סגל שליט"א.

שלום עד העולם - מכתבו קבלתי היום וכל היום הייתי טרוד, אף זה עתה שבת מתפילת ערבית בביה"כ ושמתי תיקף עיוני במכתבו היקר ומצאתי פי עיניו פיונים על אפיקי מי התורה, עד שאין לי מה להוסיף על דבריו, רק ללקוט הפרחים מאמרותיו הישירים ולכנסם יחד בהכרעת דעת, בעזר החונן לאדם דעת.

ראשית דעת, כי איסור בצרכי המת עם דין כבוד המת, ענינים נפרדים הם. ואפילו דבר שאין בו איסור הנאה כמו קרקע עולם, אין מרעין שם בהמה מפני כבוד המתים, כמפורש ברא"ש מובא בב"ח שס"ח, עיי"ש.

לעומת זה, מצבה אף למאן דסבירא ליה שאסורה בהנאה, בכל זאת מותר להסירה ממקומה ולהעמיד אחרת במקומה אם עושים פן לכבוד המת. כי מה שמספקא ליה להרדב"ז - אשר הוא מהאוסרים - מובא בפ"ת שס"ד סק"ג, אם מותר להחליף מצבה ישנה בחדשה, הוא אף אם על-ידי החליפין ינופה לו דמי האבן הישנה ונראה כמשפך באיסורי הנאה, אבל בלאו הכי בנדאי מותר, עיי"ש.

ואין חילוק אם משנה מקטנה לגדולה או מגדולה לקטנה אם אף השינוי נעשה לכבוד המת. ומה ששינוי: "המוצא נסרים בבית הקברות לא יזיזם ממקומם", אין זה מפני שאסור לנגוע בדבר שאסור בהנאה, כי מעולם לא שמענו כזאת.

אלא מה שאמרו לא יזיזם, עצה טובה קא-משמע-לן-, שאם יזיזם יתחייב אחר-כך בטיפול קבורתן מפני איסור-הנאה שעליהם שאסור לו אחר כך להניחם הפקר ולגרום מכשול לרבים. לא מיבעיא אם יזיזם וינפה בהם, הרי זה כמו ששינוי במסכת דמאי פרק ג' משנה ב': לא יחזיר עד שיעשר, עיי"ש.

אלא אפילו אם לא ינפה בהם אבל אם אף יזיזם, חייב על-זה מדין בור ברשות הרבים, כמבואר בב"ק דף י"ט ע"ב בתוספות ד"ה "קשרו", דכל תקלה שהניחה ברשות הרבים מחוייב משום בור אף-על-גב שלא זכה בה, עיי"ש.

וכידוע שתקלת הנפש חמורה יותר מתקלת הגוף ולכן לא יזיזם ממקומם, אבל אם ירצה לטפל ולקבור הנסרים כדין איסורי-הנאה, בנדאי מותר. שנית, הנה הב"ח בסימן שס"ד מביא בשם רבינו ירוחם: בנגזל ששעל הקבר אסור לישוב עליו דאין יושבין על ציון הקבר.

אבל במקום שנוהגים בני משפחה לישוב, נהגו בהן היתר מטעם שעל דעת-פן בונים אותו ולפיכך מותר, עכ"ל ועיי"ש. הרי שאם נהגו מותר שעל דעת-פן בנוהו, וכמו כן ה"א, פיון שהמקום הוא קבר משפחה ונהגו במצבות קטנות, אפילו אם עשו מצבה גדולה מותר לשנותה בקטנה, שעל דעת פן עשוה שתתאים לנימוסי קבר-משפחה ואין בזה איסור של בזוי המת.

שלישית, הלא מפורש בבא בתרא דף ה' וכן הלכה: המוכר קברו ודרף קברו מקום מעמדו ומקום הספדו באין בני משפחתו וקוברין אותו בעל-פריחו של לוקח. והקשה הרמב"ן: מאי שנא דהיכא

דלא בעי הספינדא דלא מספידין ליה? - ותירצן התם לדידיה בלחוד ההספד, אבל הכא נוגע לכל המשפחה, עיי"ש.

והכא אם תשאיר האבן הגדולה הישנה, יהיה המקום נראה כאילו הוא בית-קברות פללי ונהרי זה נוגע לכבוד כל המשפחה, בנדאי אין מי שיוכל לעפכם מלקסיר האות-קלון זה מאחזות קבר-משפחה שלהם.

לכן לא די שאין בזה כל איסור לבטל את המצבה הגדולה ולהביא במקומה מצבה קטנה, אלא מהראוי להשתדל לעשות כן למען יתפרסם זה המקום לקבר משפחה. ומשורת הדין, פיון שהעמידו את המצבה הגדולה לא היה הדבר פשוטה, איננה אסורה כלל בהנאה כמו שמביא מעכת"ר מיסוד שמחות פרק י"ד, וסברא זו מביא בעל תשובה-מאהבה להלכה למעשה, ובלאו-הכי דעת גדולי הפוסקים שאין איסור הנאה במצבה בכל מקום.

בכל זאת נדאי להחמיר במצבה הישנה ולקובריה פדין דבר של איסורי-הנאה. וטוב יעשו לשנותה באחרת קטנה, להפיר המקום לבית-הקברות של המשפחה, כמו שעשה אברהם אביו ע"ה כל מה שאפשר, לברר מקחו לקבר משפחה לכל באי שער עירו.

וזה הוא כבוד המתים והחיים, ובלע המנות לנצח. יהי רצון שנוקה לחיים מאנשרים בכנוס וקבוץ נפזרים ובהרמת קרן עם ה' על ידי מלכנו משיחנו, אשר אף זה כל תקוננו.

ידידו עוז אהבו הנאמן בכל לב, המחפה ומצפה לרחמי שמים על עמו וארצו מהרה יוסף קאנוויץ ג. ב"ה.

י"ב אייר ת"ש. מע"כ ידידי הגאון ר' יוסף קאנוויץ שליט"א.

מכתבו היקר לנכון קבלתי ומאד שמחתי בדבריו הנעימים, דברי תודה הישרים בשכל טוב חז וחריף. והנני אף להעיר וזה לשון כת"ר שליט"א: "ראשית דעת, פי איסור הנאה בצרכי המת עם דין כבוד המת, ענינים נפרדים הם.

ואפילו דבר שאין בו איסור הנאה כמו קרקע עולם, אין מרעין שם בהמה מפני כבוד המתים". - אמנם כן, אבל טעם ההיתר של העשבים שאינם אסורים בהנאה, לאו משום קרקע-עולם הוא, כי תיכף שנתלשו על-ידי שונהבהמה דין "תלוש" להם והוי לן לאוסרם כעין שהוא דהרמ"א סימן שס"ד ס"א: "וי"א דהקרקע שלקחו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו דהוי תלשו ולבסוף חזרו אסור בהנאה".

והנה כאן שנעשה תלוש נאסר אף אם חיברו אח"כ - אבל העשבים של ביה"ק אפילו תלושים אינם נאסרים. ולא זכיתי להבין דברי רמ"א ז"ל.

הנה בסימן שס"ח ס"א מביא "וכן אין ליקח מקרקע עולם של קבר אע"ג דמותר בהנאה" ועיין בגמרא סנהדרין דף מ"ז ע"ב ובעבודת נרה דף ס"ב ע"ב בתוספות ד"ה "ליקלינהו", הלא לפי דבריו פיון שלוקח העפר מעל הקבר הרי הוי תלוש ונאסר מיז? - ואין לומר שנאסר אף מה שתלש וחיברו.

ולהלן מביא כת"ר שליט"א "ומה ששנינו המוצא נסרין בביה"ק לא יזיזם ממקומן, אין זה מפני שאסור לגנוע בדבר שאסור בהנאה, כי מעולם לא שמענו כזאת. אלא מה שאמרו לא יזיזם, עצה

טובה קמ"ל, שאם יזיזם יתחייב את"כ בטיפול קבורתן מפני אסה"נ שעליהם, שאסור לו את"כ להניחם הפקר ולגרום מכשול לרבים".

- והנה אמנם דבר שיכלי הוא וראויים הדברים למי שאמרם, אף בכ"ז תורה היא. הנה לפה לאשמענו בזה, הלא כבר חשו חכמים שאסור ליתן מכשול לרבים באיסורי הנאה, במשנה מע"ש פ"ה מ"א ובב"ק דף ס"ט ע"א "פרם רבעי היו מציינין אותו בקוזות אדמה וכו' ושל ערלה בחרסית", הרי מפורש? ל ונאפילו אם נימא דשנא לן התנא עוד הפעם את הדין, הנה לו לומר הלשון "לא יוציאם ממקומם" דהוי משמע מביה"ק לחוץ, דבחוץ הוי המכשול אבל כל-זמן שהם בביה"ק אין נ"מ דבכל מקום שהם הם אסורים.

אבל הלשון "לא יזיזם" משמע דלא יגע בהם כלל, פעין לשון הרמ"א בסימן של"ט גבי גוסס "וכן לא יזיזו ממקומו", כלומר אפילו יזיז כל שהוא. ואם כת"ר ברוב חריפותו כבר דאג לזה וע"כ מסיים הטעם משום בור, דאז אפילו לא יוציאם חייב ר טוב יהיה קשה, דהא את הדין של בור גם-כן כבר ידענו? ובכלל, האם יש זכיה באיסור- הנאה? ידו אוהבו עד יצחק הלוי סגל.

ד.

ב"ה.

ל"ג בעומר ת"ש, נארוק. כבוד אהובי גאוני ותפארת, הגאון ר' יצחק הלוי סגל שלימא, שלום! מה שהעיר מעכ"ג על מה שבארתי, כי מה שאמרו לא יזיזם ממקומן הוא מפני שלא יזכה בהן - והלא אין זכיה באיסורי-הנאה? ל יפה הקשה ויפה השבתי, על פי מה שאמרו בגיטין דף כ' ע"א "כתבו על איסורי הנאה פשר" ומפסק דינו של הרמב"ם בפרק א' מהלכות חו"מ: שאם קנה חמץ בפסח לוקה.

וכן מציינו בגמרא ע"ז דף מ"ב "דלמא מגבה לה והדר מבטל לה והוי עכו"ם ביד ישראל", הרי שיש זכיה באיסורי-הנאה. והנה על מדוכה זו, אם יש בעלים וזכיה באיסורי-הנאה, כבר ישבו רבותינו הגדולים: בעל מחנה אפרים, הקצות החושן, א"מ, נתה"מ, הנודע ביהודה ונתתם-סופר, לשכנם ידרשם וימצא שהם סובבים ומקיפים בענין זה את הראשונים פמלאכים: הרמב"ם, הראב"ד, הרשב"א, הריטב"א והר"ן.

וכאשר אין בטבעי לטחון קמחא טחינא, אמנע את עצמי לחזור על דבריהם הקדושים ולא באתי בזה אלא בשביל גרגיר אחד, והוא - דקשה מאד על האמור לעיל ממה שאמרו בב"ק דף ע"א ע"ב "שור הנסקל איסורי-הנאה ניהו לאו דמריה קא טבח" וכן בכריתות דף כ"ד "שור הנסקל שהונמו עדיו כל המתזיק בו זכה בו", אלמא דאיסורי-הנאה לא הוי שלו.

והנראה נכון בעיני הוא, דשאני דין איסה"נ בשור הנסקל מפל איסה"נ בעלמא. דאיסה"נ בשור הנסקל ילפינו בב"ק דף מ"א ע"א: מבעל השור נקי, פאדם שאומר לחבירו יצא איש פלוני נקי מנכסיו, הרי שגלתה תורה"ק שסלקה מבעל השור כל זכות ממון שהיה לו בו והוא אפקעתא דמלכא שבעל השור נקי מנכסיו.

נמצא שיש שני דברים בשור הנסקל, דין איסורי הנאה ודין הפקעת ממון שהוא הפקר ממש. אף לא כן בכל איסורי הנאה דעלמא, שהוא ענין של איסור לבד ולא הפקר כלל, לכן אעפ"י שנאסרו בהנאה, בכל זאת שם בעליהם עליהם ויש בהם זכיה.

ומה שאמרו שחמץ בפסח אינו ברשותו של אדם (פסחים ו', ב"ק כ"ט) אין להוכיח מזה כי איסה"נ איננו שלו, אדרבה! לעולם החמץ הוא שלו, רק שאינו ברשותו מפני שאין בכוח להשתמש בחמץ פתצו ורצונו.

ואף-על-פי שהחמץ הוא שלו אבל מכיון שאינו ברשותו, די לו להצילו שלא יעבור על בל-יראה ובל-ימצא, כמפורש במכילתא מובא ברא"ש פ"ק א' דפסחים: יצא חמצו של ישראל ברשות הנכרי שהוא שלו ואינו ברשותו, עיי"ש.

והחוקר הלכות הנודע ביהודה באו"ח סימן כ', הוכיח כי הנגזל אעפ"י שהחמץ שלו אינו עובר בב"י וב"י, עיי"ש. אם-כן משורת-הדין, כל חמץ ממש שעוה ומעלה אעפ"י שהוא שלו אבל אינו ברשותו מפני איסור הנאה ולא היה צריך לעבור על ב"י וב"י, אלא שעשה הפתוב פאילו הוא ברשותו לעבור עליו.

- אם כן החידוש של גזירת-הפתוב הוא לחשוב את החמץ לדבר שהוא ברשותו, כמו שהוא שלו גם בלאו גזירת הפתוב, כי דינא הוא שכל אסורי הנאה בכל מקום, הרי הם שלו - ואיסורי הנאה יש בהם זכיה.

יוסף קאנוויץ
ידידו
עוז
אוהבו
ומוקירו
ה. ב"ה.

כ' אייר ת"ש. מע"כ ידידי אהובי, הגאון הג' ר' יוסף קאנוויץ שליט"א.

מאד שמחתי בדבריו הנעימים העמוקים והישירים אשר הצהירו לנגד עיני, אף בכ"ז תורה היא. כת"ר יקירי שליט"א מביא חבל גביאים מתנבאים בסגנון אחד שיש זכיה באיסורי-הנאה, וקשה לכת"ר מג' ב"ק דף ע"א ע"ב משור הנסקל, דמקשה הגמרא "לאו דמריה קא טבח", ומביא לחלק בין דין שור הנסקל לשאר איסה"נ, דבדין שור הנסקל הוא אפקעתא דמלפא ג"כ.

אמנם דפח"ח, אף לא זכיתי להבין, והלא גם בשוחט לע"ז מקשה שם הגמרא "פיון דשחט בה פורתא איסורי הנאה הוא ולא דמריה קא טבחי", הדי דאין הבדל בין שור הנסקל לשאר איסה"נ.

אף אמנם פן יש זכיה באיסה"נ ויש להם בעלים, כמו שהביא כ"ג שליט"א בראש דבריו מדברי הגמרא בע"ז "דלמא מגבה לה וכו' " - והוא מדברי הריב"ש ששמביא ראיתו מזה - אף בכל זאת לא אלים פח הבעלים באיסה"ג למפור, להפקיר ולהקדיש או לחייב שום אדם עבור הבעלות.

- ושור הנסקל שהוזמו עדיו שזכה בו המחזיק, הוא מטעם דכיון שהוזמו עדיו אינו שור הנסקל ולא היה איסה"נ, ע"כ הפקר הבעלים הפקר הוא אף שהיה הפקר בטעות. ועיין בקצוה"ח סימן ת"ו ס"ג ס"ב.

אוהבי, כ"ז פתבתי בחפזי פי עלי ללכת ויסלח לי הפתיבה המהירה. ידידו אוהבו עד,
יצחק הלוי סגל

ב"ה עש"ק ל"ח למ"ט-מונים, ת"ש. ידידי נפשי אוהב דבוק מאח, רב חביבי ויקירי הגאון ר' יצחק הלוי סגל שליט"א.

שְׁלוֹם עַד הָעוֹלָם ! זֶה עֵתָה קִבְּלָתִי יִקְרַת מִכְתָּבוֹ בְּדִבְרֵי נְכוּחִים, קוֹלֵעַ אֶל הַמִּטְרָה וְלֹא יִחַטֵּא אָבֵל אֲמָסוֹר לוֹ בְּזֶה אֲמִירָה נְעִימָה: אוֹמֵר הַשִּׁכְחָה, לְהִגָּן עַל הַלּוּחוֹת הַרְאֵשׁוֹנוֹת שֶׁל יִשְׁתַּבְּרוּ. לִינִישׁב דַּעַת הָאוֹמְרִים שִׁישׁ זְכִיָּה בְּאִיסוּרֵי הַנְּאָה, אֲשֶׁר קָנְשָׁה עֲלֵיהֶם מְסוּגִית הַגְּמָרָא בְּב"ק דף ע"א וּמְפָרְיִתוֹת כ"ד, הִנֵּה אֲמַרְתִּי כִּי אִיסוּר הַנְּאָה שֶׁל שׁוֹר הַנִּסְקָל צָמִיד וְנִאָחַז בְּהַפְקָר גָּמוֹר, מִטַּעַם הַתּוֹרָה שְׁאֲמָרָה וּבַעַל הַשׁוֹר נָקִי".

וּכְמוֹ כֵּן הוּא בְּאִיסוּרֵי הַנְּאָה שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה אֲשֶׁר גַּם בַּע"ז בְּאִים פְּאָחַד הַאִיסָה"נ וְהַפְקָר מִמֶּשׁ מְגִזְרֵת הַפְּתוּב "וְלֹא יִדְבַק בְּיָדָהּ מְאוּמָה מִן הַחֶרֶם". לְכֹן בַּע"ז וְשׁוֹר הַנִּסְקָל אֲמָרוּ לָאו דְּמָרְיָה קָא טַבַּח", אָבֵל בְּכָל אִיסוּרֵי הַנְּאָה דְּעֵלְמָא הוּא רַק עֲנִינְן שֶׁל אִיסוּר לְבַד וְלֹא דְּבָר שֶׁל הַפְקָר.

וּמָה שְׁאֲמָרוּ: גְּזִירָה דְּלִמָּא מְגַבָּה לָהּ וְנִדְרָה מְבַטֵּיל לָהּ (ע"ז מ"ב), הִנֵּה גַם בְּזֶה מִחְלֻקַּת בֵּין הַפּוֹסְקִים, אִם קָנָה עַל יְדֵי שְׁהַגְבִּיָּה וְנַעֲשֶׂה שְׁלוֹ, אוֹ רַק פִּינּוֹן שְׁבָאָה לִיד יִשְׂרָאֵל אֲפִילוּ בְּלֹא זְכִיָּה אֵין לָהּ עוֹד בְּיִטּוּל לַע"ז זו (ב"י יו"ד קמ"ו).

וְהַרְמָב"ם שְׁפָסַק בְּהַלְכוֹת חו"מ: קָנָה חֲמִיץ בְּפֶסַח לּוֹקָה, מ"ט שִׁישׁ זְכִיָּה בַּאִיסָה"נ, בְּכ"ז נִרְאָה מִלְּשׁוֹנוֹ הַלְכוֹת עֲפוּ"ם פָּרַק ח' הַלְכָה ח', שְׁאֵין זְכִיָּה בַּע"ז וְהוּא מְפָרֵשׁ הַבְּרִיָּתָא (ע"ז ס"ד) "מִשְׁבָּאת לִידוֹ" גַּם בְּלֹא זְכִיָּה.

וְהַטַּעַם הוּא כְּמוֹ שְׁבִיָּאֲרְתִּי, דְּעֲבוּדָה זָרָה וְשׁוֹר הַנִּסְקָל הַפְקָר הֵם לְכָל הַדְּיָעוֹת. דְּבָרֵי אָחִיו הַדּו"ש כה"י, אוֹהֲבוֹ לְנֻצַח קַאנוּוִיץ סִימֵן י"ד בְּדִין קְבוּרַת אִשָּׁה בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ הַשְּׁנִי ב"ה.

עַש"ק תּוֹלְדוֹת, תש"ג. כְּבוֹד אֶהוּבֵי פְּאָח הַגֵּר"י סָגַל שְׁלִיט"א, שְׁלוֹם! בְּשִׁדְי-חֲמִיד מַעְרַכַת אֲבִילוֹת ק"ע פְּתַב: אִשָּׁה שְׁמַתָּה בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ הַשְּׁנִי וְאֵין לָהּ בְּנִים הַיִּמְנוּ וּמַבְעֵלָה הַרְאֵשׁוֹן יֵשׁ לָהּ בְּנִים, נִסְתַּפְקוּ אֲצֵל מֵי קוֹבְרֵין אוֹתָהּ.

וְהַחַת"ס סִימֵן שֵׁנ"ה ס"ל דְּנִשְׁוֹאִין הַשְּׁנִיִּים מִפְקִיעִין קְוֹרְבַת הַרְאֵשׁוֹן, וְכֹן מְצָאֵתִי בְּסִפְרֵי הַנִּצְחוֹן, דְּבִזְמַן הַתְּחִיָּה הַבַּעַל הָאֲחֵרוֹן יִשְׁאָר אֲצֵלָה דְּהַרְאֵשׁוֹנִים הַנִּי פְּגִירוּשִׁין, עֵי"ש. וְהִנֵּה אֲמַת הַדְּבָר דְּבִזְמַן הַתְּחִיָּה הָאִשָּׁה שְׁיִיכַת לְבַעֲלָהּ הָאֲחֵרוֹן כְּמִפְּנֵי בְּסִפְרֵי הַנִּצְחוֹן, אָבֵל מָה שְׁנִסְתַּפְקוּ אֲצֵל מֵי לְקוֹבְרָה, נִרְאָה לְדַעַתִּי שְׁאֲפֶשֶׁר לְקוֹבְרָה אֲפִילוּ אֲצֵל בַּעֲלָהּ הַרְאֵשׁוֹן, כִּי אֵין אִיסוּר לְקוֹבְרָה אֲצֵל בַּעַל אַחֵר לְגַמְרֵי.

וּמָה שְׁמַדְמָה הַשֵּׁד"ח דִּין זֶה שֶׁל קְבוּרָה לְדִינוֹ שֶׁל הַחַת"ס בְּסִימֵן הַנִּל, אֵין לָזֶה כָּל דְּמִיּוֹן כָּלָל. דְּהַחַת"ס אֵינְרֵי בְּדִין אֲבִילוֹת וּבְנֻדָּי יָפָה הוֹרָה הַחַת"ס שְׁאֵין לָהּ לְהַתְּאָבֵל עַל בַּעֲלָהּ הַרְאֵשׁוֹן, מִפְּנֵי שְׁאֵינְנָה עוֹד קְרוּבָה אֵלָיו, אָבֵל מָה עֲנִינְן אֲבִילוֹת לְקְבוּרָה? וְהָא אֲפִילוּ אִם הִיא רְחוּקָה מִמֶּנּוּ מוֹתֵר לְקְבוּרָה אוֹתָהּ אֲצֵלוֹ.

וְכֹן הוֹרִיתִי הַלְכָה לְמַעֲשֶׂה. יו"ר שְׁיִבּוֹלֵעַ הַמְּנוֹת לְנֻצַח וְנִזְכָּה לְרֵאוֹת שְׁיִקִּיצוּ וִירְנָנוּ שׁוֹכְנֵי-עַפְרָר, כִּי נִאָמֵן הוּא ה' לְהַחֲיֹת מֵתִים בְּמַהֲרָה אֲכִי"ר.

יְדִידוֹ עוֹז אוֹהֲבוֹ אֶהְבֵּת אַחִים, יוֹסֵף קַאנוּוִיץ סִימֵן ט"ו בְּדִין שׁוֹטָה לְעֲנִינְן גַּט תּוֹכֵן הַשְּׁאֵלָה: נִשְׁאֵלְתִי מִמַּע"כ יְדִידֵי וְחֲבֵרֵי הַרְבָּנִים דְּפָה נוֹאֲרָק, כְּאֲשֶׁר נִמְצָאת כָּאֵן אִשָּׁה עֲנִיָּה סוֹנְעָרָה, שְׁבַעֲלָה חוּלָה בְּטִירוּף הַדַּעַת מְסִיבַת אִיבּוּד רְכוּשׁוֹ וְהוּא חֵי בְּדִמְיוֹנֵנוֹת כּוֹזְבוֹת, שְׁהוּא אִישׁ אֲמִיד לְמָאֵד וּבַעַל-הוֹן לְרַבְבוֹת וְכַהֲנָה.

ובכלזאת הוא גם שואל ומשיב כענין וזוכר בדיוק מכל מה שעבר עליו בימי חלדו וגם מפיר את האנשים אשר לא ראה אותם כל ימי חליו וקורא אותם בשמותיהם ולא נזכר עליו שאיננו שפוי בדיעתו.

וקאשה הזאת מתחננת על נפשה להתירה מכבלי העגוון, פי זה כי"ג שנה שבעלה נמצא בבית-החולים ועליה מוטלת כלכלת ביתה ונרעה ואין פת בסלה, ומדוע תצטער ותשב עזובה וגלמודה כל ימי חייו.

והנה מתחילה לא אבה בעלה לגרשה, באמרו כי איננו ממאס באשת נעוריו. אף אחרי שהפצירה בו נמנו דעתו להפסי דעתה ולגרשה כדת משה וישראל והוא יודע על נכון מה זה ענין גט.

ובדרך פלל יש בו דעת נכון ואף גם מעט חריצות, אבל סוף סוף שוטה יקרא ובכן מה דינו? ע"כ תנכן השאלה. תשובה:

א.

ב"ה.

יום ב' לס' "ענו לה" ת"ש, פה נוארק, נ. דזש.

תנו רבנו, איזהו שוטה ל הינא יחידי בלילה, והלן בבית-הקברות והמקרה את פסותו. איתמר, רב הונא אמר עד שיהו כולן בבת אחת, ר' יוחנן אפילו באחת מהן.

ועוד תנינא: איזהו שוטה? זה המאבד כל מה שנותנים לו. (חגיגה ג' ע"ב וד' ע"א).

והנה כל הפוסקים פסקו כר' יוחנן, זולת אחד שמצאתי שפוסק כרב הונא, והוא רבינו יצחק בר מלכי-צדק ז"ל בפירושו במשנה הראשונה של תרומות, עיי"ש. וכמעט כל הראשונים מביאים דין של סימני שוטה בסגנון הפרשיות הנ"ל, אם-כן לדידהו בנדאי ראוי האיש הזה לגירושין, כי הוא אין בו אף מקצת מארבע מדות שמנו חכמים בשוטה.

אבל הרמב"ם בהלכות עדות פסק, שקל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משנופשת תמיד בדבר מן הדברים, אף-על-פי שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים, הרי זה שוטה ובכלל שוטים יחשב, עיי"ש.

וכתב הב"י באה"ע סימן קכ"א, שמדברי הרמב"ם משמע, דהני ד' דברים השנויים בהפרשיות הוא לאו דוקא אלו, אלא הנהו לדוגמא נקטינהו, עיי"ש. גם הדרכי-משה בסימן קי"ט הביא תשובת מהרי"ו, דמי שהוא שוטה בשאר דברים אע"פ שאינו לן בבית הקברות או קורע פסותו, אפילו הכי מיקרי שוטה, עיי"ש.

ולדעתם לכאורה גם שוטה כבעל הזה לא יוכל לגרש ודינו כשוטה גמור. אולם גם שוטה גמור בשעה שהוא חלים הרי הוא פפיקס לכל דבריו (ר"ה כ"ח, פתובות כ'), והכי הלכתא, וא"כ בשעה שאנו שומעים שהוא מדבר כענין, הלא אז יכול לגרשה.

- אבל הבית-שמואל בסימן קכ"א שקדא ביה נרגא, שדין זה הוא דוקא אם יש לו שעה קבועה להיות חלים אז דינו פפיקס, ואם לא דינו כשוטה. ובאמת כבר קדמו הב"י בסימן הנ"ל, שמביא בשם רבינו ירוחם, אם אין אנו יודעים בנדאי הזמן שעומד בריא והזמן שהוא שוטה, הני ליה ספק ופשוט הוא, עיי"ש.

- והאיש הזה אנו יודעים שאין לו זמן קבוע להיות בריא ושפוי לגמרי. והנה החתם-סופר בחלק יור"ד סימן ז' פירש, שזהו דוקא אם הגט נשלח למקום אחר אז צריך השליח לדעת, שבשעה זו שמוסר את הגט נמצא הבעל בחלימותו במקום שהוא שם.

אבל אם מגרש בעצמו, יפה פחו לזה אפילו אם אין לו זמן קבוע, ועיי"ש. וידוע שיטת הב"י אה"ע סימן קכ"א, אם התחילו לכותבו פשה שפוי ונתקלקל והניחו מלכתוב, וחזר ונשתפה ונמררו הפתיכה, נ"ל שאף-על-פי שנתקלקל עתה, מה שכתבו בעודו שפוי פשר הוא וחוזר וגומר לכשישתפה, עכ"ל ועיי"ש.

והט"ז חולק על הב"י ודעתו להלכה למעשה, שהבעל צריך להיות שפוי בדעתו אפילו בין פתיכה לנתינה, עיי"ש. - ובעובדה דין בודאי שיש לחוש שיתקלקל לרגעים.

אבל לא זכיתי לעמוד על דעתו של הט"ז, דהרי אמרו בגיטין דף כ"ב ע"ב, דחרש שוטה וקטן פשרים לכתוב את הגט בגדול עומד על גבם, וכי יכול הגדול העומד ליד השוטה להיות בטוח שלא יהיה שוטה בקולו אף רגע, ומה מועיל זה שהוא עומד על גבו? - אלא ודאי שהדין כהב"י, שאפילו אם נתקלקל בינתיים אין בקו פלוג.

אם לא שנאמר שאין אנו מביטים על קולו ושפמוחו ובמחשבתו, אם לא עשה איזו מעשה שטות בפועל, ולכן מהני אם גדול עומד על גביו. ואם כן הוא, הרי זה כמו שחידש הנודע-ביהודה אשר אביא להלן.

בעזה"י.

וביותר קשים לי דברי הט"ז, ממה שאמרו בגיטין דף כ"ג ע"א: "שפוי ונשתפה וחזר ונשתפה פשר. זה הפל: כל שתחילתו וסופו בדעת פשר".

הרי מפני ששהקול שבינתיים אינו מאבד פחו של השליח, ואיך יגרע זכותו של המשלח מדין השליח. ואם גבי שליח לא בעינן כי אם תחילתו וסופו בדעת, בודאי שגם גבי משלח הדין כן, ואיך יחלוק הט"ז על הב"י בשעה שמשנה מפונרשת מסייעת לו להב"י? - והנה הנודע-ביהודה בספר "אור הישר" סימן ל' מסיק לדבר מוחלט, שדעת הרמב"ם שמחמיר בשוטה הוא אף בדין עדות ולא בכל עניני תורה, עיי"ש.

וקשה לפי דעתי לסמוך על זה, בשגם הב"י הביא מפני שדעת הרמב"ם גם בגט כמו בעדות. - ולפלא לשיטתו של הנוב"י בדעת הרמב"ם, מדוע לא הביא הרמב"ם הסימנים של שוטה במקום אחר? ל מוכח מזה שהסימנים מהלכות עדות, סימנים הם לכל הלכות שוטה בכל התורה.

עוד דבר גדול וחדש השמיענו הנוב"י בספר הנ"ל, כאשר שנינו במשנה (גיטין כ"ב:) "הפל פשרים לכתוב את הגט אפילו חרש, שוטה וקטן". ומקשי הגמרא: , והא לאו בני דיעה נינהו? - אמר רב הונא, והוא שהיה גדול עומד על גביו".

הרי מפני שגם שוטה גמור יודע לכתוב ולשמה אם גדול עומד על גביו, ואנו פנהוג מלמדים את המגרש ומסבירים לו כל עניני הגט ומזהירים אותו שיכונן לגרשה ולהתירה בגט זה, אם-כן אין לה גדול עומד על גביו יותר מזה, בכך גם שוטה גמור יוכל לגרש, עיי"ש.

אף לא זכיתי להבין דברי קדשו של הנוב"י, כי מפורש שם בתוספות, דהא גדול עומד על גביו מהני בכתיבה, הוא אף מפני שלא בעינו שליחות בכתיבה, אבל במקום דבעינו שליחות לא מהני גדול עומד על גביו.

וכן מפורש בטור אה"ע סימן קכ"ג ובב"י והב"ח, דלמאן דסבירא ליה דבעינו שליחות בכתיבה, פסול בחשו"ק אפילו בגדול עומד על גבם, עיי"ש. והם מפרשים המשנה וסוגית הגמרא הנ"ל שזהו אליבא דר' מאיר דלא בעינו כתיבה לשמה אלא מדרבנן, אבל לר' אליעזר דסבירא ליה דבעינו כתיבה לשמה מהתורה, פסול בחשו"ק לעולם אפילו גדול עומד על גביו.

אם-כן איך אפשר לטובה לגרש בגדול עומד על גביו? ? - ונוסף לזה, הלא משנה מפורשת ביבמות דף קי"ב ע"ב: "נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציאה עולמית", ולפי דברי הנודע-ביהודה הלא יכול הוא להוציאה בגדול עומד על גביו? - אף על פי כן שבת וראיתי שהבעל הזה יכול לגרש את אשתו אפילו לדעת הרמב"ם, פי הגר"ש מאמ"ש שטרדאם בספר הנ"ל סימן כ"ט פתב לדבר ברור, שמה שכתב הרמב"ם בשו"ט, דעתו משונשית תמיד בדבר מן הדברים, היינו דוקא כמו הנה ארבעה דברים השנויים בהבחינות ותו לא, עיי"ש.

וזה הבעל אין לו דמיון כלל לאחד מארבעה דברים הנ"ל. ומאד הפליא הנוב"י בספר הנ"ל בבאיור נכון להפליא בדעת הרמב"ם, שמה שהוא מחמיר בשו"ט, הוא רק אם הוא פועל ועושה דבר מן הדברים למעשה דרך שטות, אבל אם אינו עושה מעשה-שטות, רק מדבר דברי הכל ומלבט בשפתיו אומרי-שטות פטומי-מילי בעלמא לאו פלוג הוא, עיי"ש.

- ובאשר זה האיש מתנהג תמיד במעשיו כראוי ושטותו הוא במה שהכל יפצה פיהו ותו לא, לכן חלילה למנותו בין השוטים ולעגן את אשתו. -- ולדעתי יוכל זה הבעל לגרש את אשתו לכל הדעות ומצנה רבה היא להתיר האשה מכבליה וחקליה, כמו שנצטוינו לשקוד על תקנת בנות-יש"ראל, בתנאי שיסכימו לזה שלשה רבנים גדולי דורנו שבמדינתנו.

ב. יוסף קאנוויץ

בע"ה.

יום ב' ט' תמוז "נרננה שמה" (ת"ש), ניו-יארק. אל הו"כ ידיד ד' וידינ"ע הרב הגאון הגדול אוצר התורה וכל מדה יקרה, כש"ת מו"ה ר' יוסף קאנוויץ שליט"א, הגאב"ד נוארק, נ.
דזש.

, ולכל הנלווים אליו שלום וברכה בכט"ס. אהד"ש הדר"ג ברוב אהבה כבוד ויקר: ע"י ידידנו הרב הגאון רי"ל זעלצער שליט"א נמסר לי ביום ה' העבר קונטרס דמר, בדבר השאלה שבו ולחנות דעתי בנידנה.

- והנה לדון ולפלפל בטיב הדבר לכל פרטיו מצד עצם מהות הנושא אי-אפשר לי, כמו שהסביר הרמב"ם במתק מליצתו: שאי אפשר לכוון הדעת בכ"ב", ואין לדין אלא מה שעניו רואות כלל גדול בכל מקום ומכל שכן בנידן כגון זה.

כי יש אנשים הרבה שמשיבים ומדברים בתריצות והם שוטים ומשוגעים גמורים, ויש שרוח עצבות וענוה מתוחה על פניהם ואין טעם בדבריהם ובכל זאת הם מבינים דבר לאשורו ובעלי דעה רחבה המה בחכמה ובמילי-דעלמא ו"סימני-שטות" ו"דרך שטות", הם שני גדרים נפרדים.

במה שנוגע לקונטרסו של הדר"ג שליט"א, הנני לרשום איזה הערות ובקצרה: א) יציין נא הדר"ג בשו"ת ענג יו"ט סימן קנ"ג, שביאר בארובה להחזיק דעת המהרי"ט נגד השגת בעל תורת גיטין.

והוכיח דאם מסברי ליה וסבירנאנו מפירים בו שהבין הדברים, בכגון זה לאו שוטה הוא, אלא הרי הוא פפיקסם לכל דבר שעושה לפנינו בין לענין מקח וממכר ובין לענין קידושין וגיטין.

ב) מה שהקשה הדר"ג על שיטת הט"ז, מהא דגיטין: "שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה פשר", הרי שהקלוקל שבינתים אינו מאבד כחו של השליח, ואיך יגרע זכותו של המשלח מדין השליח? - לגודל התימא אפשר לחלק ולאמר דלא דמי שליחות להולכה לשליחות בצווי הפתיכה, כמו שלא איכפת לן איפה מונח הגט מזמן המסירה ליד השליח עד הגיעתו לידה.

ויש להאריך בזה ועיין בהפר"ח הלכות גיטין סימן קכ"א. ג) מה שהשיג הדר"ג על הנודע-ביהודה ממשנה מפורשת: "נתחמש או נשתטה אינו מוציא עולמית", ואם יכול להוציא בגדול עומד על גביו איך אומרת המשנה "נשתטה אינו מוציא עולמית"? ל לכאורה הקושיא עצומה מאד, ולקח מילתא הנהו בר-מזלא של הגאון "בית-מאיר" בסימן קכ"א שהשיג על דברי הנוב"י ממשנה זו, ועיי"ש.

- אף בכדי שלא לעשות את רבן של ישראל לטועה בדבר משנה, חשבתיו אולי סברת הנוב"י היא רק במקום שפדקו אותו ומצאוהו שפוי. כי לאחר הבדיקה איננו יותר בכלל "נשתטה", ואין אנו מתחשבים עם העובדא שיכול להעשות קלוקל במוחו ובמחשבתו כל זמן שאיננו עושה מעשה-שטות, ועל אי-עשיית מעשה-שטות מהני זה שגדול עומד על גביו.

והדבר צריך עיון בגוף הספר שאיננו תחת ידי. ובתשובות חתם סופר אה"ע"ז ח"ב סימן ב', האריך הרבה בדברי הזכרון- יוסף שהובאה תשובתו בספר אור-הישר ובמה שמשמע מדבריו, דאם הנה שוטה גמור מכבד אף שנתרפא אין לדונו פפיקסם עד שיתראו בו סימני פיקחות ביותר.

והביא ראיה משור המועד שאיננו חוזר לתמותו עד שיראה שלשה שנים, או שימשמשו בו התינוקות ולא יהיה נגח, ועיי"ש. והנה לכאורה אינו ענין זה לזה.

ד) דהא גבי מועד הלא גם עתה נגח ואנו רק מסופקים אם חזר לתמותו, משום-הכי בעינן חזרה מוכחה ונזכרת ע"י ראיות שנים או תינוקות ממשמשים, אבל בלא חזרה מוכרת אנו מחזיקים אותו בחזקת נגח כמו שהנה עד עכשיו, וכמו שמבואר ביור"ד סימן קפ"ט גבי נסתות, דאם היתה מוחזקת לראות בר"ח ועברו שלשה ר"ח ולא ראתה ואם"כ ראתה בר"ח, אמרינן חזר הנסת למקומו.

מה שאין פן בנידון שלפנינו, שאין אנו רואים עתה ממנו שום סימן שטות שפיר יש לומר דסגי בעקירה זו אפילו אין אנו רואין בו פיקחות תורה. וצריך עיון ויש להאריך בזה.

ד) ובמה שנוגע לעצם הדין בהעובדה שבאה לפני הדר"ג, הנה ממש עובדה כמו זו באה לפני הגאון בעל "דברי חיים" מסאנז בח"ב מתשובותיו, חלק אה"ע"ז סימן ע"ד-ע"ו, אלא שבנידון שלפניו הנה בעל-דמיון שהוא גדול הדור ובנידון של הדר"ג הוא בעל-דמיון שיש לו הון לרבות - והפל הוא אחד, לפי הדור שהחליפו הונה של תורה בהון של עשירות - ומסיק בסימן ע"ו להיתרא.

ובסימן ע"ה מדבר מבעל מרה-שחורה ומסיק שראיה ממורו הגאון בעל ים התלמוד שהקל לסדר גט לבעל מרה-שחורה אף הצריכו בדיקה, ועיי"ש. וכן הגאון בעל בית-אפרים בתשובתו בחלק אהע"ז סימן פ"ט - הובאו דבריו בקצרה בפתחי-תשובה סימן קכ"א ס"ק ב' - הביא מספר אור-הישר בשם הגאון משונאבה, דמרה שחורה לא יחשב בשם שוטה, ומסיק להלכה דצריף לבדוקו יפה.

ואם יראה לבי"ד שדבריו בהשכל פשאר פקחים בעת כתיבת הגט ונתינתו, יש להם עמודי-עולם לסמוך עליהם, הלא המה הגדולים אנשי-השם הכתובים על ספר הישר. ומרוב הטרדה והחולשה אקצר.

והנני בחותמי ברכה המצפה לרחמי-שמים ולתשועת עמו ישראל בכל מקום שהם, ידידו דו"ש מוקירו ומכבדו, ישע"י בהר"ב קארלינסקי חופ"ק ניו יארק ועה"פ של אגודת הרבנים. ומלפנים רב בליובאניץ ואב"ד בפוחאווין.

ג. ב"ה.

כבוד ידידי הגאון מהר"י קאנוויץ שליט"א, שלום! בדבר השאלה, בנידון אחד חולה בטרורף הדעת מסיבת איבוד רכושו ודעתו משונבשת בדמיונות כוזבים של אלפים ורבבות וכו' ובשאר דברים שואל ומשיב כענין, אם יש תקנה להתיר את אשתו העלובה בגט-פטורין וכו'.

- וכ"ג טרח למען עלונבתא דא שלא תתעגן כל ימיה ונהעלה לעלות לה ארוכה ע"י גט, עפ"י הטעמים להיתר שהעלה במקתבו, ורוצה לדעת גם דעתי בזה. הנה מה שהעלה כ"ג ראשית דבר את הברייתא דחגיגה, מה הם סימני-שטות: "היוצא יחידי בלילה והלן בבית-הקברות וכו'", והנה "כמעט כל הראשונים הביאו דין סימני-שטות כלשון הברייתא ולדידהו זהו דוקא.

וא"כ לדידהו בנדאי ראוי האיש הזה לגירושין, כי אין בו אף מקצת מארבע מדות שמנו חכמים בשוטה, עכ"ל. - לענ"ד לא פינון יפה, דגם להנ"ל אין ד' סימנין אלא לדוגמא לשאר מילי שיהיו מוכיחים פמותם.

והגע בעצמה, בעיר שאין בה ביה"ק לא יתנה בה במציאות דין שוטה לרב הונא דמצריף בולן, וכל שוטה בה יתנה כפיקח לכל מילי, אתמהא? - וע"כ צריף לומר דלאו דוקא הני, אלא הני ודדמי להון.

אלא שדעת יחידי דעת הר' אביגדור במרדכי והובא בפ"ת אה"ע סימן קכ"א, משמע דמפרש דוקא, ועדיין לא שמתי עיני במרדכי ומהרי"ק גופא וצריף למשפוני נפשין עליה. עכ"פ דעת כל המפרשים ועיין בשמ"ר ובנד-אברהם בסימן א' שם דדעתם דד' סימנים אלה הם רק לדוגמא, וכמו שכתב הב"י בדעת הרמב"ם.

ואפשר שזהו החילוק בין הני ד' דברים למילי דשטות אחרים. דהא ש"ס דחגיגה מירי באדם שהוא כפיקח לכל דבריו, אלא שראינו ממנו מעשה שטות פעמים ושלש, איתחזק לן כשוטה אף בשעה שאינו עושה מעשה שטות והוא פבריא לכל דבר, בכ"ז דין שוטה יש לו (ואפשר שזהו הטעם של ר' אביגדור דדוקא הני) אבל היכא שדעתו משונבשת תמיד בדבר מן הדברים, אעפ"י שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים, הרי זה שוטה, כלשון הרמב"ם פ"ט מעדות, פינון שיזעין בבירור דדעתו מטורפת עליו ואינו בן-דעת, וגם הר' אביגדור יודה בזה.

אולם כבודו בא עוד מצד אחר, דגם שוטה גמור בשעה שהוא חלים הרי הוא כפיקס לכל דבריו, א"כ בשעה שאנו שומעים שהוא מדבר כענין, הלא אז יוכל לגרשה. אלא שהב"ש שדא בה נרנא, שדין זה דוקא אם יש לו שעה קבועה להיות חלים אז דינו כפיקס, ואם לאו דינו כשוטה.

והב"י בסימן קכ"א הביא זאת בשם רבינו ירוחם, שאם אין אנו יודעים הזמן שהוא בריא וכ"ו הרי ספק, והאיש הזה אנו יודעים שאין לו זמן קבוע להיות בריא ושפוי לגמרי. אבל החת"ס בחלק יור"ד סימן ז' פירש שזהו דוקא אם הגט נשלח למקום אחר אז צריך השליח לדעת זמן חלימותו וכ"ו, אבל במגרש עצמו הלא אנו רואים שיפה פחו לגרש, ואפילו אין לו זמן קבוע וכ"ו, עכ"ל.

והנה שותא דמר לא ידענא, מה זה שינוי בנידון דידיה ע"ח ע"ש. דהא לפי הנראה מהשאלה הנה החולה הנ"ל תמיד דעתו משונבשת בדמיונותיו הפוזבים, אלא פשמדברים עמו בענינים אחרים מדבר כפיקס, אבל גם אז אם נדבר עמו אודות דמיונותיו הפוזבים, תהא דעתו המשונבשת עמו, אפתי הוא שוטה ואינו בר-גירושין כלל, כמבואר ברמב"ם פ"ט מעדות הנ"ל, ועיין בסמ"ע סימן ל"ה שמפרש החילוק בין שוטה לפתי, דשוטה הוא בשאר דברים חכם כמו כל אדם.

והנה כבודו הוסיף להביא את דעת הב"י בשולחנו הטהור, באה"ע סימן קכ"א "אם התחילו לכתוב פשהיה שפוי ונתקלקל והניחו מלכתוב וחזר ונשתפה וגמרו הכתיבה, נ"ל דאעפ"י שנתקלקל עתה, מה שכתבו בעודו שפוי כשר הוא וחזר וגומר לכשישתפה, עכ"ל ועיי"ש.

- והט"ז חולק על הב"י ודעתו להלכה למעשה שהבעל צריך להיות דעתו שפוי אפילו בין כתיבה לנתינה, עיי"ש, ובעובדא דידן בודאי יש לחוש שינתקלקל לרגעים. - אבל לא זכיתי לעמוד על דעתו של הט"ז, דהרי אמרו בגיטין דף כ"ב ע"ב דחשו"ק פשרים לכתוב את הגט בגדול עו"ג, וכי יכול הגדול העומד ליד השוטה להיות בטוח שלא יהיה שוטה בקלקולו אף רגע, ומה מועיל שהוא עומד ע"ג? אלא ודאי שהדין כהב"י, שאפילו אם נתקלקל בינתיים אין בכהו פלוג.

עכ"ל כבודו. ותמה אני עליו שפא להקשות על הט"ז ממשנה מפורשת שכל בר-בי-רב דחד יומא יודע אותה, ומסיק בבבבחה נז"ל: "אלא ודאי שהדין כהב"י שאפילו אם נתקלקל בינתיים וכ"ו", ונראה מדבריו כי הט"ז תקפה עליו משנתו, לפחות משנה זו, אתמרה! ותו דמר לא חש לקמחיה דמתמה ואזיל "וכי יכול הגדול העומד ליד השוטה להיות בטוח שלא יהיה שוטה בקלקולו אף רגע וכ"ו", והלא תימא יותר דהא מקולקל עומד הוא דהא קטן הוא שוטה הוא, אלא פשוט שכתב מוכיח שעשה כדעת הגדול המלמדו וכיוון לשמה ובחליצה שאין הוכחה כל-כך באמת אין חליצתו חליצה.

וכן היכא דצריך בן-דעת, שוטה לאו בר-דעת הוא ולא בר-גירושין הוא, ובתוספות שם תירצו הכל ועיי"ש. וכתב עוד, "וביותר קשים לי דברי הט"ז ממה שאמרו בגיטין דף כ"ג ע"א: שפוי ונשתפה וחזר ונשתפה כשר וכו', הרי מפורש שהקלול שבינתיים אינו מאבד פחו של השליח, ואיך יגרע זכותו של המשלח מדין השליח.

ואם גבי שליח לא בעינן כי אם תחילתו וסופו בדעת, בודאי שגם גבי משלח הדין כן, ואיך יחלק הט"ז על הב"י בשעה שמשנה מפורשת מסייעת לו להב"י, עכ"ל. ולכאורה יפה הקשה כ"ג, אבל אפתי לא נניח.

דאדמקשה על הט"ז יקשה על הר"י בתוספות גיטין דף ע' ע"ב ד"ה ה"ה ו"בגט שכיב מרע אומר ר"י דצריף לזנהר שלא יתקלקל בין פתיכה לנתינה, דאם נתקלקל בינתיים אפילו נתפקח לבסוף אין מועיל אפילו לריש-לקיש וכו", עיי"ש וברא"ש ובק"נ.

והנה הרמב"ם פסק בפ"ב מגירושין הט"ו, דבריא שאמר כתבו ותנו גט לאשתי ואח"כ נבעת וכו' ואם כתבו ונתנו לה קודם שיבריא הר"ז פסול ע"כ. והקשה ע"ז בכ"מ, דהא מהגמרא משמע דבטל הוא ואינו פלוג? וזע"ן בהגהה במשל"מ שם, דמתרין בשם הג"פ דע"כ לא פסול אלא מדרבנן, דאל"כ פסק שליחות הבעל, וכיון שפן לכשישתפה אמאי אין צריף לאימלוכי בו וכו'.

וצריף לדעת מה בין זה להיא דתנו בסוף פירק המביא, תניין כל שתחילתו וסופו בדעת פשר והתם נמי פשנשתטה נתבטלה שליחותו ופסק פחו של בעל ואם נתנו לה בעודו שוטה אינו גט כלל ואפ"ה לכשישתפה נותנו ואין צריף שיחזור הבעל לחדש השליחות כמבואר, עכ"ל.

- וכמו כן יקשה להטור ודעימיה והמחבר בסימן קכ"א, דפסקו בבריא שעשה שליח ונשתטה דאם כתבו ונתנו אותו בחלו דהגט בטל, ובכ"ז פתבו דלכשישתפה אין צריף לאימלוכי ביה וקשה קושית הג"פ פנ"ל.

והנראה לי דהנה בגיטין דף י"ג. במשנה, האומר תנו גט זה לאשתי וכו' ומת לא יתנו לאחר מיתה. וברש"י שם הטעם משום דגיטא לא הוי עד דמטא לידיה וכי מטי לידיה הא מית ליה משחרר ופקעה ליה רשותיה. ובתוספות שם ד"ה לא-יתנו כתב, דהטעם הוא משום דאין גט לאחר-מיתה וקמ"ל דאע"ג שמינה המגרש בחייו השליח, לא חשיב להיות פמותו אחר מיתה פאילו הוא עצמו קיים, אלא חשיב גט לאחר מיתה, ע"כ.

והנה לדעת רש"י דהטעם הוא משום דכבר פקע רשות הבעל ואינה אגידא ביה, מוכרח לומר דשלוחו של אדם פמותו אף היכא שמת המשלח, אלא דהתם פקעה זיקתו, ובנשתטה דאגידא ביה אם גירשה השליח הוי גט מן התורה, אלא מדרבנן פסול שלא יאמרו שוטה בר-גירושין הוא.

וזהו שיטת הרמב"ם דאף לר"י לא הוי אלא פסול מדרבנן, ועיין בקצוה"ח סימן קפ"ח שהאריך בדבר. ומעתה אמינא, כי גם להפוסקים דסברי דבטל מן התורה, גם הם סוברים דכיון דרבי קרא דשלוחו של אדם פמותו נעשה פגוף המשלח דא אריכתא, ואף שנשתטה המשלח לא פקעה השליחות מן השליח, אבל נהי דלא פקעה השליחות בכל זאת מעשיו אינם פלוג, דכיון דאם המשלח בעצמו כתב אונתן הגט אין במעשיו פלוג ואין בהם ממש גם השליח לא מצי עביד.

וכשם שבמנוי השליחות כל מילתא דאיהו לי מצי עביד שליח לא מצי משוי, פן הוא גם אחר שנעשה שליח, אם אין המשלח מצי עביר גם השליח לא מצי עביד גם השליח לא מצי עביד ולכן אין במעשיו פלוג, והשליחות מועילה רק לכשישתפה אין צריף לאימלוכי ביה.

ומצאתי לי סמיכות מדברי התוספות הנ"ל, דלא פירשו משום דפקע רשות הבעל פריש"י וגם לא פירשו משום דכיון דמת המשלח אין פאן שליחות, רק משום דאין גט לאח"מ, ומשמע ג"כ דאין החסרון משום השליחות, רק משום דכיון דאין גט לאח"מ וגם הבעל לא מצי מגרש לאח"מ גם השליח לא מצי עביד, וזהו פדברינו לעיל.

נדעת הר"י בתוספות שם וקרא"ש לפי גירסא הנ"ל בפסקיו דצריך להיות שפוי ולא יתקלקל בין פתיבה לנתינה פדעת הט"ז, יש לומר דכבר חקרו בענין שלוחו של אדם פמותו, אם המשלם מוסר פחו ונדו להשלים, או להיפך השלים מוסר פחו ונדו להמשלם.

והובא בספר מנצל מאש בשם הרשב"א, דכתב בענין שליחות יש לדון בתרי אנפי, או דהמשלם מקנה פחו להשלים ועשיית השלים פאילו עשה המשלם פינון דהמשלם הקנה לו פחו, או די"ל דהשלים מקנה פחו להמשלם ועשייתו תהיה פחצר ושלים המשלם ולא פידו דאינה סמוכה לו.
ע"כ.

והנה להנהו רבב רבבי דלעיל דסברי דגם אם מת המשלם או נשתטה לא פקעה השליחות, ע"כ דסברי דכח המשלם נמסר להשלים ולכן גם בנשתטה השליחות קיימת, ולכן אם נתקלקל המשלם בינתיים לא איכפת לן ויכול לגרש פשישפתה ולא צריך לאימלוי פנ"ל.

ולר"י בעל התוספות ודעימיה צריך לומר דסברי להיפך, דכח השלים נמסר להמשלם וכ"ז ששהמשלם קיים השליחות קיימת, ולכן בשלים שנתחרש או נשתטה לא פקעה השליחות, אבל בנשתטה המשלם דלאו בר-גירושין הוא בטלה השליחות ג"כ דדמי למת, משום דאין פאן משלם, ותהיה דעת הר"י לא פרש"י ולא פהתוספות ויתורץ בזה קושיתו על הט"ז.

והדברים ראויים להשמע, ויש עוד לדקדק ולהאריך בזה אבל אין המקום ראוי לזה. ובפשטות הנה אמינא דלא קשה מידי, דהני דפוסלין אם נתקלקל בין פתיבה לנתינה הוא מדרבנן פדי שלא יאמרו שוטה מצי מגרש ובבעל גזרו ולא בשלים, ופשוט.

והנה מה שצייד פבודו עפ"י הנוב"י לפרש דדעת הרמב"ם היא בעדות ולא בגט דבעינן דוקא סימני שוטה השנויים בפרייתא דחגיגה, פכר העיר פבודו בעצמו, דא"כ הנה לו להרמב"ם להביא סימני שוטה בגט וכדומה.

וכן מה שרצה לומר דשוטה יכול לגרש בגדול עוע"ג, ג"כ הקשה ע"ז פבודו בצדק דלא דמי לכתיבת הגט וכאשר תירצו בתוספות, אבל לשליחות ולגירושין צריך פן דעת וחשו"ק לאו בני דיצה נינהו.

וכבר מזה ע"ז בספר בית-מאיר מגמרא יבמות וגיטין שהביא פבודו. והאמת נראה לי שהגאון נוב"י אשר מימיו אנו שותין לא פינון זאת להלכה, רק בתור סניף למעשה דקליווא אשר הנה בגדר ע"ח וע"ש וכמו שפנראה מדברי הפ"ת בסימן קכ"א.

ובאמת לא הובאו תשובות הנ"ל בס' הנוב"י שהוקבעו להלכה למעשה, וע"כ אין למדין מזה פלום, רק לצרפם לאיזה סניף בעלמא. והנה כ"ג מחליט להיתרא עפ"י הגר"ש מאמשטרדאם ג"כ בספר הנ"ל שכתב, שמה שכתב הרמב"ם בשוטה דצתו משונכשת בדבר מן הדברים, היינו דוקא פמו הנה ד' דברים השנויים בהברייתות ותו לא.

ונה הבעל אין לו דמיון פלל לאחד מהד' דברים הנ"ל, עכ"ל. - והנה פכר פתבנו דהד' דברים מיירי פשראינו בו פעמים ושלש עושה מעשה שטות אף שאח"כ איננו רואים בו שום שטות פכר הוחזק לשוטה.

וא"כ למה כתב הרמב"ם שדעתו משונבשת תמיד בדבר מן הדברים? ומוכח דמילתא אתריתא היא, וכשדעתו משונבשת תמיד אפילו בדבר שאינו דומה להד"ד הנ"ל, ג"כ הוא שוטה דהא חזינן דדעתו מטורפת ואינו בר-דעת שלמה.

וכן מה שהביא בשם הנוב"י בספר הנ"ל דדעת הרמב"ם שמחמיר בשוטה הוא רק אם עושה דבר-שטות בפועל פהני ד"ד הנ"ל, גם זה לא יתכן, והא מי שאחזו קורדניקוס או נשתתק או גוסס, שחיישינן מטורף הדעת אף שלא שינה בהם איזו מעשה, והגע בעצמה, האם אי-אפשר טורף הדעת גם בלא מעשה? ועכ"פ ספיקא הוי.

וע"כ פנ"ל דזה לא נאמר אלא לענין הנ"ל דוקא ולשפת יתר לפולא בעלמא ולא הובא בהספר נוב"י קמא או תנינא מפני שאין למדין מזה להלכה למעשה, ופשוט. ולענ"ד נראה לומר דכל הדייתרים דלעיל הוא להחמיר, דאף דאין דעתו משונבשת רק קצת, אבל אם עשה אחד מד' דברים הנ"ל או דומה להם, או שעשה שטות אחרת במעשה ובפועל (להנוב"י) אף שמצד הדעת אין אנו רואים שבשוש פל פה, אף המעשה מחזיק אותו לשוטה.

אבל כשאנו רואים שדעתו משונבשת הרבה ומשונבשת תמיד, הרי זה שוטה וכל דיני שוטה יש לו. ובגידון דידיה צריך לראות עד כמה דעתו משונבשת בחזק בדמיונותיו אם הוא עד כדי טורף-הדעת או משונבשת קצת, ואפשר שאין זה מטורף כלל, וזה הפל כמו שיראה הדיין שאי אפשר לכונן את הדעת בכתב פלשון הרמב"ם.

ועיין בס' דברי חיים להגאון מצאנז בח"ב סימן ע"ג וע"ד שמצדד להקל בכגון דא. ברוב פבוד יהודא ליב זעלצער
ב"ה.

ח"י תמוז ת"ש. פבוד ידיד-נפשי רב חביבי, הגאון מוהרי"ל זעלצער שליט"א שלום עד העולם ! מכתב תשובתו הנכון הגיעני, והנני בזה לא להוסיף פי-אם לחזק את דברי הראשונים אשר הם ישרים ונכונים.

- והוא שמה שכתב כ"ג שלא פנונתי יפה במה שכתבתי שכמעט כל הראשונים הביאו דין סימני שוטה פלשון הברייתא, וכ"ג לא מצא כ"א רבינו אביגדור במרדכי בשיטה זו ודעתו דעת יחיד.

- במחילה מכ"ג, הגה הרא"ש בפ"ק דחולין, הטור ביור"ד, השו"ע יור"ד, רבינו שמחה משפירא מובא בב"י אה"ע סימן קי"ט, הריב"ש בב"י סימן קכ"א ורבינו יצחק בר מלכי צדק - פולם השתמשו בלשון הברייתא ולא הזכירו אף ברמז שהנהו סימנים לאו דוקא.

ואפילו הרמ"א שהביא בדרכי משה סימן קי"ט, דעת מהרי"ו, שמי שהוא שוטה בשאר דברים אע"פ שאינו לן בבית-הקברות או קורע פסותו אפ"ה מקרי שוטה, אף-על-פי-כן לא הגיה בשו"ע כלל על דברי המחבר והניח הדברים כפשוטם שנשנו בהברייתא, שרק אלה הם סימני שוטה.

אם-כן דעת רבינו אביגדור לאו דעת יחידאי היא. והנה כ"ג העמיד עצמו לימין הט"ז נגד הב"י ומתאמץ לדחות הראיה שהבאתי להב"י מדין חשו"ק שפשרים לכתוב את הגט בגדול עומד על גביהם, וכי יכול הגדול העומד ע"ג להיות בטוח שלא יהיה שוטה בקלקולו אף רגע? אלא ודאי שהדין עם הב"י שאפילו אם נתקלקל בינתים אין בכך פלום.

וטוען ע"ז כ"ג, שהפכת מוכיח שעשה השוטה כדעת הגדול המלמדו. - אתפלא מאד על כ"ג, וכי יש לנו מהפכת הוכחה שגם בין פתיבת תיבה לתיבה לא עברה עליו רוח שטות לרגע? ואם השוטה ביקש להנפש מעט ולהפסיק על זמן-מה את הפתיבה הלא בודאי פשוט בגדול עומד על גביו, ומי זה יכול לערוב בעדו שלא היה לו בינתים איזה קלקול במוחו בטרורף-הדעת? אלא על-פרקו שלא איכפת לן על איזה קלקול שבינתים.

ועל מה שהקשתי על הט"ז, ממה שאמרו שפוי ונשפטה וחסר ונשפטה פשוט, הרי מפני ש שהקלקול שבינתים אינו מאבד פחו של השליח, ובמה יגרע פחו של המשלח מהשליח % - עבד לי כ"ג נניח-נפשי וכתב שלכאורה יפה הקשיתי, אבל עד שאני מקשה על הט"ז הרי יש להקשות זאת על הר"י בגיטין דף ע'.

- נבדלתי מדברי כ"ג אלה. הלא כל דברי הר"י והט"ז סובבים על אלה דברי הר"י והם מחולקים איך לפרש דברי הר"י, אם-כן הקושניא היא אף ורק על הט"ז אשר הוא מפרש דברי הר"י שלא כהב"י.

ומה שמתרץ כ"ג בפשטות את הט"ז, בחילוק בין בעל והשליח, - לא זכיתי לדעת מאין המציא הט"ז סברא זו בכדי לדחות את דברי הר"י ולאמר שאין כל יסוד לבנין הר"י, בשעה שמשניות מפני שטות וסוגית הגמרא מאירים פספירים דברי הר"י.

ומה שדחה כ"ג מה שהבאתי מהנודע ביהודה בספר אור-הישר ואומר, שהנוב"י אשר מימיו אנו שותים לא פנינון זאת להלכה והסימן הוא, שלא הדפיס תשובה זו בהנודע-ביהודה. - נוראות נפלאתי על כ"ג, וכי אנו שותים את מימיו רק מפלי אחד מהספר נודע-ביהודה? והאם מימיו בכלי-זהב בספר אחר אינם מים-חיים הם? - הלא מראה יחזקאל בנבואתו זאת היתה כלפיד-אש וכחו וגבורתו בהוראה זו מלא עולם בדורו ועד סוף כל הדורות.

ומה שלא הביא תשובה זו בהנוב"י, הוא מפני שהספר אור-הישר נדפס בערך עשר שנים לפני הנודע-ביהודה ונתפרסם בכל העולם, אם-כן מדוע ידפיס דבר הנדפס? וכי בשביל שלא נשנו דבריו בספר נוב"י, רשאים אנו חלילה להעביר פלאחר-יד דבריו הקדושים והמקובלים? - ומה שהקשה כ"ג על הנוב"י, שהחליט דעת הרמב"ם שמחמיר בשוטה וארבעה סימנים לאו-דוקא, הוא רק אם עושה מעשה שטות בפועל ומעשה ממשפחהו ארבעה דברים המפורשים בהברייתא, אבל בדברי שטות בלי מעשה-שטות לא נחשב לשוטה, והלא במי שאחזו קורדייקוס, נשתתק או גוסס, חיישינו לטרורף הדעת אף לא בלא מעשה, וכי אי-אפשר לטרורף הדעת גם בלא מעשה? - גם על דברי כ"ג אלה עמדתי כמשותם.

הן לפ"ד הנוב"י כן שיערו חז"ל, שכל זמן שהטרורף-דעת אינו מביאו למעשה-טרורף אות היא שאינו מטורף לגמרי, כי לוא היה שוטה גמור כי אז הראה שטותו גם בפועל במעשים של שוטה. וכמוכן שאימתי נוכל להשתמש בזה הסימן, הוא אף אם יש לו פח וגבורה לעשות פעולה של שטות ובכל-זאת איננו עושה, הרי זה סימן טוב שעדיין לא הגיע לכלל שוטה גמור. אבל אם הוא חולה וחסר-אונים או גוסס מוטל במטה ואינו יכול לעשות מאומה, אז אפשר לחוש שהגיע טרורף-דעתו למדרגת שוטה גמור, ומה שאינו מראה שטותו בפועל, הוא אף מפני שאין בכחו לעשות כלל.

על כל פנים מפל האמור במכתבי הקודם בחיזוק מכתבי זה, וכפי ששמעתי נמצא בספר בית-אפרים ובספר דברי-חיים החלטה הלכה למעשה להורות פן-הנגי עומד על דעתי להתיר את הבעל החולה בדמיניות ודברי-הקבל ורעות-רוח, לגרש את אשתו הלכה למעשה, בתנאי קודם למעשה שישכמו לזה שלשה מגדולי-דורנו שבמדינתנו.

ואז אני אומר שרשאים אנו לסדר זה הגט ומצוה רבה יש בזה, להתיר אשה ענייה עגונה כמו שנצטוונו. ידדו עוז אזהבו מוקירו ומכבדו, דו"ש כה"י, חותם ברגשי אהבת-אחים ומחכה לתשובתו והספמתו,

ה.

ב"ה.

ב' מסעי ת"ש. שלום ונחמה בעיר ה' שמה, כבוד ידי"נ הגאון מהר"י קאנוויץ שליט"א שלום ורב ברכה! מכתבו מח"י בחודש קבלתי היום והנני מנדרז להשיב פי לא דק בדברי תשובתי.

לא אמרתי כי הראשונים לא הביאו לשון הש"ס בתגיגה, אף אמרתי כי לאו בדוקא, רק הני ודדמי להו, ומלשון הר' אביגדור משמע דדוקא הוא. ובהגהות על יור"ד ימצא מפונש פן ורמזתי שם ע"ז.

ועיין בערוף-השולחן שכתב דדברי הר"א נדחו מכל הפוסקים, כמזכירם שלשונו פה הוא, עכ"פ הכוונה פה היא. וממילא אין זה יסוד להיתר פאשר כתב כ"ג בפשיטות.

ועוד באתי ע"ז מצד הסברא, ואטו בעיר שאין בה ביה"ק לא יהיה אפשר לרוב הונא דמצריף כולן - מציאות דין שוטה, אתמהא! ומה שהרמ"א שבד"מ הביא דעת מהרי"ו, שמי שהוא שוטה בשאר דברים וכו' ג"כ מיקרי שוטה, ובכ"ז לא הגיה פלום בשו"ע על דברי המחבר, אין זו הוכחה כלל.

דהא המחבר עצמו שבכ"מ מפרש להדיא דעת הרמב"ם דארבעה דברים לאו דוקא, ג"כ לא הביא דעת הר"מ גם בשם יש מי שאומר, וע"כ מפרשים דהמחבר שהביא לשון הכרייתא לאו דוקא, רק הני ודדמי להו וכל מה שנראה להדיא דדעתו משונפשת הרי זה בכלל שוטה, - ואדרבא, מדלא הגיה הרמ"א ע"ז וכמוכא בד"מ, משום דמפרש דעת המחבר ג"כ פה ולא הגיה לו מה להגיה, ופשוט.

ומה שכבודו עושה סניגורין לקושיתו על הט"ז מחשו"ק שכתבו שפטר בגדול עומד ע"ג, שהקשה וכי יכול הגדול להיות בטוח שלא יהא שוטה בקלקולו אף רגע אחד, אלא נדאי שהדין עם הב"י דאפילו אם נתקלקל בינתיים וכו'.

וכתבתי ע"ז, שהכתב מוכיח שעשה השוטה כדעת הגדול המלמדו". וע"ז השיב כ"ג אתפלא מאד וכי יש לו מהכתב הוכחה שגם בין כתיבת תיבה לתיבה לא עבר עליו רוח-שטות לרגע?", עכ"ל בקצרה.

הנה ידידי מעכ"ג לא דק היטב בדברי, דהעיקר שכתבתי הוא דהא שוטה הוא ובשעת כתיבה כולו הגיה שוטה, ומה לנו לחשוש אם עבר עליו רוח שטות רגע אחד בין תיבה לתיבה, מפנין ששוטה הוא מתחילתו עד סופו, אלא לכתיבת גט אם גדול עומד ע"ג ומוכח שמה שכתב ופשה הוא כדעת המלמדו, שפיר דמי.

ומה ש'הוא שוטה לא איכפת לו, דאין צריף לכתובת הגט בן-דעת ולכן גם קטן פשר לכתוב בגדול עומד ע"ג, אבל בשאר מקלי שצריכים בני-דיעה חשו"ק פסולים, ופשוט וברור. ומה שתפס עלי במה שפתבתי עליו "אדמקשה על הט"ז הרי יש להקשות זאת על הר"י בתוספות שם", וע"ז כותב פבודו "נבהלתי מדברי כ"ג אלה, הלא פל דברי הר"י והט"ז סוכבים על אלה דברי הר"י והם מחולקים אידלפרש דברי הר"י, א"כ הקושיא היא אף על הט"ז אשר הוא מפרש דברי הר"י שלא כהב"י, עכ"ל.

והנה האמת אגיד לידידי, פי אין לי אה"ע עם הנו"כ רק עם פ"ת ולא יוכלתי לעיין בט"ז אם יסודו הוא הר"י או לא. אבל עכ"פ דברי לא נזו ממקומם, דהא בתוספות כתבו מפרש שלא יתקלקל בין פתיבה לנתינה, ובב"י מפלפל בזה וא"כ הט"ז לא מדעת עצמו פתב פו.

והב"י שמחליט לשנות הגירסא או שלא דוקא בין פתיבה לנתינה אלא שיהא שפוי גם בשעת נתינה, עכ"פ לא הביא ראיה ממשנה זו שהביא פבודו, ונהיטכן שנעלם גם מהב"י המשנה הזאת? ל ו"כ צדקתי במה שפתבתי, מדוע יצא לרדוף אחר הט"ז ירדוף אחר הר"י גופא ומפל שפן אחר הב"י שגם הוא עבר על המשנה הזו בשתיקה, ומוכח שאין ראיה מזה, אם פי לנו צריף עיון בזה מה נשתנה.

עכ"פ אין תפיסה מזה על הט"ז אם רוצה לקיים הגירסא בתוספות כפי הנמצא ולא לשנותה, ומה פל הצעקה? ל בכלל קשה לי להלום הרעיון להשיג על הט"ז ממשנה או מש"ס מפרש ולבלי לתלות החסרון בקוצר העיון שלנו.

ובדברי הנוב"י אני חוזר על דברי במכתבי הראשון, פי אין לעשות מזה יסוד להיתר. ראשית נפלאו דבריו, במה שרצה לומר פי בגדול עומד ע"ג יוכל לגרש, ודברים אלה מתמיהים ביותר כאשר העיר בזה גם כ"ג, וע"כ שלא נאמרו בזה אלא לסניף רחוק מאד לאותה מעשה דקליווא אשר רבו עליה דברים פתנורו של עכנאי.

וגם מה שחידש דעת הרמב"ם דארבעה דברים לאו דוקא אבל עכ"פ צריף לעשות מעשה-שטות, הנה מלשון הרמב"ם אינו מוכח זאת כלל, ונראה שגם הדברים האלה שייכים למעשה קליווא הנ"ל אשר היו שם יסודות להיתר מלבד זה.

וכן מה שלא נדפסו אח"כ בספר נודע-ביהודה שיצא להלכה למעשה, הוכחה גדולה היא. ובכלל אגיד לדי"נ, הסברא אומרת: פי הנהו שוטים שדעתם משונבשת תדיר מנ"ל לומר פי הם אינם בכלל שוטים, ושוטה שנזכר בחז"ל הוא כשהוא תמיד פיקח ורק ראינו ממנו פעמים ושלש איזה מעשה של שטות, ונשאר בחזקת שוטה פל ימיו אם לא שידענו שהיה חולה והבריא.

ובשוטה פנה יש לפלפל אם דייק ע"י מעשה, פי דברי שטות מתרמי אצל פל אדם לצאת פעם מגדרו ולומר דברי-הבל. אבל כשאנו רואים אהד שדעתו בלתי שלמה לדבר אהד, הנה עכ"פ אין דעתו שלמה ומאן מפייס לומר שאין לו שעור שוטה? - נאטו שוטה במעשה תליא, שוטה בדעת תליא.

וע"כ צריף לאמוד דעת המשונבש ומי יוכל לעמוד ע"ז? - וע"כ צריף לעיין היטב בספר דברי חיים ובספר בית-אפרים ולראות אם בנידון דידן הדבר מכונן לעובדות דידהו, יש לעשות פמעשיהם בין לאיסור ובין להיתר.

ידידו הכותב פה באין ספרים וגם בחפזון גדול.
כבוד וברכה
יהודא ליב זעלצער ב"ה.

יום ג' אדר"ח אלו ת"ש. הו"כ ידידי ורב חביבי ה"ה הגאון הגדול המפורסם לשם ולתהלה וכו'
כש"ת מוה"ר יוסף קאנוויץ שליט"א, אבד"ק נוארק, יע"א.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר: ראיתי את קונטרסו ע"ד השאלה באשה אשר בעלה חולה בטרורף
הדעת מסיבת איבוד רכוש, והנה כתר"ה יצא להתייר מפבלי העיגון ע"י ג"פ בכח שלשה
היתרים: - א) מטעם דכיון דשואל פענן ומשיב פהגון הרי הוא בכלל ע"ח וע"ש, ולסמוך על
הפוסקים דאף שאין לו זמן קבוע לחלמותו נידון כבריא, ולא חיישינו שמא תטרף דעתו ולא יהא
שפוי עד גמר התינה.

ר (ב) לסמוך על דעת הגאון נו"ב דאף להפוסקים המחמירים וסברי דלא דוקא הגי סימני שוטה
דחשיב התנא מחזיקין אותו לשוטה אלא גם באיזה שטות אחרת מחזיקין אותו לשוטה, אבל זהו
דוקא בעושה מעשה-שטות בידיים דומיא להגי דחשיב התנא שיש בהם מעשה, אבל לא שוטה
כזה שהוא רק לדבר דברי-שטות.

ג - לצרף דעת הפוסקים דסברי דלא נחשב לשוטה רק בהגי דברים דחשיב התנא. זהו תוכן
הקונטרס של כתר"ה שליט"א.

והנה אף שבתקמה מדבר, אמנם הרבה יש להעיר ואין ביהמ"ד בלא חידוש. א) גרסינו בחגיגה
דף ג': ת"ר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלן בביה"ק והמקרה את פסותו.

איתמר רב הונא אמר עד שיהו פולן בבת אחת, ר' יוחנן אמר אפילו באחת מהן. ה"ד אי דעביד
להו דרף שטות אפילו בחדא נמי, אי דלא עביד להו דרף שטות אפילו פולהו נמי לא.

לעולם דקא עביד להו דרף שטות, והלן בביה"ק אימור פדי שתשרה עליו רוח טומאה הוא דקא
עביד וכ"ו. - והנה נחזה אנו הא דקאמר התנא איזהו שוטה, אטו לית אנו ידעין מי הוא שוטה?
הלא שוטה נזכר לפל וגם ילדים קטנים יודעים ומכירים מי הוא שוטה, וביותר יש לברר ע"י
רופאים מומחים.

וע"כ פוננת התנא ליתן שיעור, כלומר: דאף מי שאינו שוטה כפי הנראה וגם הרופאים אינם
מחליטים עליו לומר כי שוטה הוא, מטעם שעושה מעשים ככל האנשים הבריאים, ובכל זאת
נתנו חכמים שיעור -- היינו שיעור למטה - לומר דאף האנשים אשר למראית-עין המה בריאים
אבל אם עושים מעשים כאלה, נחשבים הם לשוטים ע"פ דין.

והיינו שיש שוטים המוחזקים לכל השוטים הם, ויש שוטים כאלה אשר הדין עושה אותם
לשוטים ואין משגיחים על מעשיהם הטובים, מטעם כי העושה אותן הדברים דינו כשוטה ופסור
מן המצוות וכל מעשיו בטלין ומבולטלין מפני חסרון-דעת ודעתו דעתא קלישא.

- וזהו מה שכתב הרמב"ם בפ"ט מעדות ה"ט וז"ל: , השוטה פסול לעדות מן התורה לפי שאינו
בן מצוות, ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר פלים וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה
דעתו ונמצאת דעתו משונבשת תמיד בדבר מן הדברים אעפ"י שהוא מדבר ושואל פענן בשאר
דברים, הר"ז פסול ובכלל שוטים יחשב", עכ"ל.

הרי מבואר להדיא דיש שני מיני שוטים ונחכמים דברו מהשוטה שהוא לדבר אחד בלבד, ובכל זאת דינו פשוטה לכל מילי. (ב) והנה מבואר בפוגיא, דאם הוא שוטה לדבר אחד הוי שוטה לכל מילי.

והוא מהא דפריה הש"ס: ה"ד אי דעביד דרף שטות אפילו בתדא נמי ל ומשני דבתדא יש לתלות דלא עביד דרף שטות אלא מכונן לאיזו מטרה דלא הוי דרף שטות. אבל זה נדאי דאם עושה דרף-שטות כו"ע סברי דהוי שוטה לכל מילי.

והא דסבר ר"ה דבעינו שלשתן, זהו משום דבתדא מינייהו יש לתלות דנתפנון לאיזו מטרה השנייה לזה. - ולפי"ז יש להבין מ"ט דר' יוחנן דסבר דאפילו באחת מהן דינו פשוטה ומדוע לא אמרינן דעושה פו בשביל המטרה השנייה לזה? ל ועוד, דיש להלך בטר רובא דאינשי דלאו שוטים גינהו וגם בטר חזקה דמעיקרא, דע"כ מייירי דמקודם הנה בריא.

- וע"כ צריף לומר דסבר ר' יוחנן דאיש כזה שעושה דבר שהוא בעצם מעשה של שטות ובכלל שוטה יחשב. דכיון דאין דרף בני אדם לעשות מעשים פאלה, אז גם המטרה שהציב לו שטות היא ניצא מכלל רוב בנ"א.

ונכון בזה הא דכתב הרמב"ם כל שנטרפה דעתו ולא הביא הסימני שוטה דחשיב התנא וכמו שפדייק הכ"מ, דלפי מה שבארתי אתי שפיר. דכיון דקיי"ל כר"י דאפילו באחת מהן, א"כ כש"כ בשאר דברים, דמה הני דחשיב התנא שיש בכל אחד לתלות שעושה פו למטרה ובכ"ז אנו אומרים דלשוטה יחשב מטעם דהמטרה בעצמותה כעין שטות היא, מכש"כ פשעושה דברים בלא מטרה.

- ויש לעיין מדוע לא כתב הרמב"ם הני דחשיב התנא ולפסוק כר"י דאפילו באחת מהן הוי שוטה, לאפוקי מדעת ר"ה דסבר דבאחת מהן תלינן דאימור למטרה נתפנון. וצ"ע.

- ונראה לומר, דסבר הרמב"ם דר"י דאמר אפילו באחת מהן, אבל עכ"פ בעינו שיעשה פו של פעמים שהן חזקה, ומדויק בלשון הרמב"ם שכתב "תמיד", וע"כ הפנונה בשחזוק וזהו בשלש פעמים.

ולפי"ז הא דפלגי ר"ה ור"י, ע"כ בזה פליגי. דר"ה סבר דבעינו שיתחזק בשלושה מיני מעשים דאז נעשה כשור המועד ע"י נגיחת שלשה מינים, ור"י סבר דסגי גם במעשה חדא בשלש פעמים ולא תלינן עובדא של שלש פעמים באימור וכו'.

וגם ר"ה לא פליג אלא בזה דבעינו מעשה בשלש מינים, וזה כתב הרמב"ם בהדיא דסגי במעשה חדא. והנה הב"י בחו"מ סימן ל"ה כתב ג"כ דבעינו שתהיה דרכו בכף, וע"כ הביאור תלתא זימנא - והובא דבריו בש"ף יו"ד, עיי"ש.

- והנה השמ"ח הביא בשם הראש יוסף דגם בפעם אחת סגי. ומביא התבוא"ש ראיה מדברי התוספות חגיגה ג' ד"ה פיון, ומחד בשלשה זימנא וכו', משמע דעד השתא איירי בחד זימנא, ועיי"ש.

הרי מתבאר דדעת התוספות דבאופן דעביד דרף-שטות סגי בחד זימנא. אבל נראה דיש לדחות, דהנה אעפ"י שיש לומר דלפי הס"ד הכי סבירא להש"ס, אבל להמסקנא דהש"ס מדמה זה לשור-המועד בעינו לכו"ע תלתא זימני.

וגם מהא דקאמר הש"ס דטעמא דר"ה דבעינו דעביד לכולן, משום דבחד מינייהו תלינן באומר וכו'. והקשה הטו"א, הלא עכ"פ מידי ספיקא לא נפיק ודלמא דרה-שטות קא עביד? ל ומתריץ דמספיקא לא נעשה שוטה, מטעם דרנבא דאינשי לאו שוטים נינהו, ועיי"ש.

והנה לפי"ז אתי שפיר הא דכתבו התוספות דלר"ה לא מהני אפילו בתלתא זימני, משום דלא הוי יותר מחזקה וכיון דרנבא דאינשי בריאים - רנבא וחזקה רנבא עדיף. והנה לפי"ז ר"י דסבר דגם בחדא איתחזק לשוטה, ע"כ הפוננה באופן דאיתחזק בתלתא זימני, משום דאין לנו לעשות פלוגתא רחוקה ביניהם.

וקא דלא אזיל ר"י בתר רנבא, אפשר דסבר דשאני בהשתנות הגוף שע"כ יצא מכלל רנבא. דוגמא לזה בבכורות מ"ב: "אפילו תימא רבנו, הואיל ואינשי אינשי, דכו"ע אמרינן הואיל ואינשי אינשי".

- והסברא בזה, דבמקום שאנו רואים שינוי בגוף לא שייך בו רנבא כיון דבהכרח יצא מכלל חב - אבל הסברא נוטה דכל זמן שלא עשה כן שלש פעמים ויש לתלות בדבר אחר, עדיין לא הוה חזק לשינוי הגוף.

והנה בהא דאיתא בב"ב קנ"ה: בפחות מכן עשרים שמכר בנכסי אביו אתא לקמיה דרבא אמרו לו קרוביה זיל אכול תמרי ושדא ביה קשייתא בי רבא, עבד הכי אמר להו זביניה לאו זביני, עיי"ש.

הרי חזינו דגם בפעם אחת החזיקו לשוטה ומדוע לא תלא זה מטעם חנצפא, כמו שלבסוף נודע לו שמטעם חנצפא עביד הכי, - נראה דכיון שאמרו חכמים דלא ימכור אדם בנכסיה אפנה בפחות מכן עשרים, ממילא בריעותא פל דהוא ביטל הזביניה.

והנה יוצא מזה דבתלתא זימני בכל אופן הוה חזוק לשוטה, אף בדברים שיש להסתפק ולתלות דלאיזו מטרה נתפונן. ג) והנה לפי"ז במי שהחזיק שוטה לדבר אחד, אז דינו פשוטה לכל דבר ופטור מכל המצוות שבתורה אפילו אם יש לו דעת בכל מילי, והיינו משום דדנין אותו לדעתא-קלישתא בכל דבר ודינו כקטן.

וע"כ שאין דינו כע"ח וע"ש אשר בעת חלמותו דינו ככריא, משום דע"ח היינו שהסיח דעתו מאותו שגועון שהחזיק בו עד עתה, דאל"כ דינו פשוטה לכל דבר אף באופן שמשיב פהוגן, כיון דקיי"ל דשוטה לדבר אחד דינו פשוטה לכל דבר.

- וא"כ בנידון זה אשר לפנינו בדבר השגועון בדמיון שלא סר ממנו עד עתה זה כי"ג שנה, לכן אין לדנו לע"ח וע"ש כיון שעדיין מחזיק בדמיונו ודינו פשוטה אעפ"י שמשיב פהוגן על השאלות ששואלין אותו, וזהו מטעם דעתא קלישתא.

ולא דמי להא דנשתתק דסמינן אבדיקה כמבואר בגיטין ע' ובשו"ע סימן קכ"א ס"ה, דשאני התם דלא בענין לידע רק אם הוא שפוי בדעתו עדיין וכיון דע"י הבדיקה נתברר שהוא שפוי בדעתו, דנין אותו בחזקת בריא כדמעיקרא, משא"כ במי שהחזיק לשוטה ופשטותו טרם הלקה ממנו, א"כ מאי מועילה הבדיקה כיון שדינו פשוטה מצד הדין.

איברא דיש לדונו לע"ח וע"ש מטעם דיש לדמותו לקא דחרש אליבא דר"א ביבמות קי"ג, דסבר שם הש"ס דיש מקום לומר דסבר ר"א דחרש הגי ע"ח וע"ש - והיינו דאעפ"י שאין ברור לנו חלמותו.

אבל שיטת ר"א דע"כ יש גם שעה שהוא חלים וקדושיו קדושין, ומ"מ לא מצי מגרש פמבואר שם, וע"כ הביאור בזה דאף דתיישינו לקדושין מטעם דשמא הנה חלים בשעה זו, אבל פיון דשטותיה לא הלכה ממנו לא מצי לגרש.

וביותר לרבנו דסברי דלא תיישינו לחלמותו כלל אעפ"י שגם רבנו סברי דיש עתים שהוא פריא, דע"כ אין לעשות מחלוקת במציאות כמו שפיתבו הראשונים במקום אחר, אלא שרבנו סברי פיון דשטותו משתרר בו לכן אין לחוש לחלמותו המעט, והיינו פיון דשטותו וחלמותו מעורבים יחד לכן אין לחוש לחלמותו.

סימן ט"ז
בדין שמות בגיטין שאלה: אחד ששמו מעריסה הוא יצחק אייזיק (הפהו) וכן נקרא לתורה וגם חותם בשני השמות יחד, ורק בפי האנשים הוא נקרא בשם אייזיק לבד, איך צריכים לכתוב את שמו בגט? - תשובה: ב"ה.

חי מר-חשנו תרצ"ג. הורה הטיב-גיטין באחד אשר שמו מעריסה יהושע העשל וכן עולה לתורה וחותם בשניהם יחד, יש לכתוב יהושע המכונה העשל, והוראתו זו אינה מוכנה לי כלל.

אחרי אשר בשמות של קודש אין לחלק שמות הלכה ושני השמות באים כאחד, מדוע זה נפריד בין הדבקים אם שם אחד מהם הוא של חול? אמנם לוא הנה עולה לתורה בשם יהושע לבד, כי אז אפשר לאמר שפאמת אין לו אלא רק שם אחד והוא שם הקודש ומעריסה ניתן לו שם פנוי העשל להשתמש בו בענייני חול.

אולם פיון שעלה לתורה בשני השמות יחד, על-כרחי ששני השמות עולים בקנה אחד ואין להפרידם וסימן מובהק הוא "מדאורייתא" שזה שמו יהושע העשל וזה זכרו לדור-דור. וכיון ששני השמות מצטרפים כאחד אלא שבפי האנשים נקרא רק בשם העשל לבד, מוכרחים אנו לכתוב יהושע העשל דמתקרי העשל ולא המכונה, כי על שם אשר הוא חלק משם העריסה א"א לכתוב המכונה.

ונאפילו אם נאמר כשיטתו של הט"ג, שכל מי שקורא את בנו מעריסה בשם אחד של קודש ובשם שני של חול, פנונתו ורצונו לייחס אליו רק את שם הקודש ואת השם החול קבע לענייני חול לבד.

ואע"פ שבנו השתמש אח"כ בשני השמות יחד לעלות לתורה ולחתום שמו, בכ"ז כלל הוא לפי סברת הט"ג שחוק ולא יעבור הוא ששמו הוא רק שם הקודש והשם של חול הנמשך אחריו הוא רק שם פנוי, - א"כ מאי איכפת לן שגם בהגט נכתוב יהושע העשל והלא לפי הכלל של הט"ג ידעו כולם לפרש שהשם הקודש הוא שמו העיקרי והשם של חול הנגדר אחר שם הקודש הוא רק פנוי, ולא נשאר לנו לברר בגט כ"א עובדא זו שבפי האנשים נקרא בשם החול לבד, ולכן צריכים לכתוב דמתקרי העשל, וכלל הוא שלשון דמתקרי כשר אף במקום המכונה.

והנה מלבד זה שביארתי עוד יש לנו מבצר מגדל עוז תורת-משה מרן החת"ס אשר פסק באחד ששמו אליעזר ליפא וגם עלה לתורה בשם זה ובפ"כ נקרא ליפא, שיש לכתוב אליעזר ליפא דמתקרי ליפא.

ובעל ערוף-השולחן לא שם לבו לבאר דין זה פראוי, רק העתיק המעשה מהט"ג ולא הוסיף ולא גרע ולא חידש בזה מאומה, וביותר יפלא מה שפנים אם שמו מעריסה שלמה זלמן והפל קוראים אותו שלמה זלמן, דאז יש לכתוב שלמה דמתקרי שלמה זלמן, ונדבר זה לא ניתן להאמר פלל.

ובעהמ"ס "קב ונקי" שזכה לשם טוב פי הוא עולה על כל ספרי הלקוטים בעניני גיטין, כתב לכתוב יהושע העשל דמתקרי העשל, וכן אליעזר ליפא דמתקרי ליפא. - ולכן בנידון דידן עלינו לכתוב יצחק אייזיק דמתקרי אייזיק הפהו, כיון ששמו מעריסה הוא יצחק אייזיק ועולה לתורה וגם חותם בשני השמות יחד, ורק בפ"כ הוא נקרא בשם אייזיק לבד, וכלל זה הוא בכל השמות.

כנלע"ד בעזה"י.
סימן י"ז בדין מינוי נשים לנשיאות ולדינות * ב"ה.

יום כ"ה שבט, תרפ"ג. שו"ר לידיו"נ עוז רב חביבי איש פלכבי, הרב הגאון המפורסם לתהלה כש"ת ר' יעקב לעווניזאן שליט"א.

בטח יתפלא על מכתבי זה אחרי שפבר עבר זמן רב מיום שקבלתי ספרו, "שויון הנשים" ולא כתבתי לו אודותיו מאומה עד עתה, ומה הנה לי כי נזכרתי כעת לענות לו. האמת, כי כאשר קבלתי ספרו רשמתי הערות בצדו והנה אז בדעתי לכתוב זאת למע"כ, אף מפני סיבות שונות נדחה הדבר וכיון דאדחי אדחי.

עד שפא כעת לידי ספרו של ידידנו הגאבד"ק האבאקען שליט"א, ראיתיו מתעסק בענין זה ונזכרתי, פירשמתי בגליון ספרו דמר איזו הערות, אמרתי עתה עת פנוס ולמסור הדברים למע"כ.

לדעתי עד כמה שמוכח מדברי הרמב"ם בהלכות מלכים פרק א' הלכה ד' ובהלכה ה', אין למנות אשה לשום נשים נשיאות ודינות בישראל. שבהלכה ה' כתב סתם: "וכן כל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש", אבל בהלכה ד' מפורש: "ואין צריך לומר דין או נשיא שלא יהיו אלא מישראל" - לאפוקי נשי ישראל, שאינן ראיות לשום התמנות, כי הכתוב מדבר רק באנשים מישראל ולא בנשי ישראל.

גם אחרון על נכון, כי הפלל של המשנה בנדה: כל הכשר לדון פשר להעיד" והירושלמי מוסיף: "מעשה שאין אשה מעידה אינה דנה", גם כן מנוסד על יסוד זה שענין דינות בכלל התמנות אשר נשים נתמעטו מזה, ולא דמי דינות להוראה.

ובנוגע לקושית הראשונים שמצינו שדבורה שפטה את ישראל, יפה תירוצ הרדב"ז ז"ל שלא מינו אותה לדין ושופט, רק שלמדה להם המשפטים בתור הוראה ולא בכח בית-דין. אי נמי, על פי הדיבור הנה, עכ"ל.

רצה לומר, כי האיסור הוא אף על ישראל שלא ימנו אותה לשופטת, אבל כאן גבי דבורה לא ישראל, בחרו אותה, כי אם על פי הדיבור מהקב"ה בעצמו שהזמינה ויעדה להיות שופטת את ישראל, וכיון שכן הרי נעשה המינוי שלה בהיתר.

ובזה אין עוד מקום לקושית ה"באר הגולה" שהקשה "לא בשמים היא", כי לא צונה הקב"ה לישראל שהם ימנו אותה, שזה לא יתכן לתת תורה חדשה, רק הקב"ה גלה עפ"י הדיבור שרצונו שדבורה תשפוט את ישראל וכן הנה כן גם אין מקום עוד לדברי רצ"ה חיות ז"ל.

עוד תינצו בתוספות (גיטין, בבא קמא ושבועות) "ושמא היו מקבלים אותה עליהם משום שכינה". לדעתי ברור, שלא הצבור קבל אותה עליהם - שנה נגד הדין של תורה - אלא פונת התוספות, שכל פעם שהיה איזה סכסוך בישראל נתרצו שני הצדדים לקבל אותה לדין עליהם, אבל לא היתה פאן שום התמנות מהצבור ולא היה לה שם דין תדירי, אף הבעלי-דין בעצמם סמכו עליה שהיא תחתון דינם, משום שידעו שהשכינה שורה עליה.

והביאורים שלי מוכרחים מדברי הרשב"א שבועות פ"ד אשר הביא כת"ר ונה לשונו: "וא"ת הא כתיב היא שופטה את ישראל, י"ל דלא שופטת ממש אלא מנהגת כשופטים ששפטו את ישראל. ואע"ג דאמרינן בספרי שום תשים עליה מלה ולא מלכה, התם לא מינו אותה אלא היו נוהגין בה כדין מלכה והיו נוהגין על פיה".

רצה לומר, כי לא היה מצד ישראל שום מינוי אליה והאיסור הוא רק המינוי, ואם הקב"ה הזמין לשופטת כמו שבארתי בדברי הרדב"ז, או שהיו נוהגין בה כדין מלכה בלי שום התמנות - הרי זה דבר היתר אעפ"י שדנה ושפטה ממש.

עוד מוסיף הרשב"א "וא"ג שופטת ודנה שהיו מקבלים אותה כדרך שאדם מקבל אחד מן הקרובים", עכ"ל. רצה לומר, ששני הצדדים קבלו אותה תמיד עליהם לגמור הדין ביניהם ולא הצבור מינה אותה, דאם לא כן היה לו להרשב"א לאמר: שקבלו אותה כדרך שאדם מקבל אחד מן הקרובים.

שאם דבורה שפטה את ישראל מפני שכל ישראל הסכימו עליה כמו שמקבלים קרוב או פסול, הלא היתה פאן רק קבלה פעם אחת מצד הצבור ותו לא, ומדקאמר הרשב"א "שהיו מקבלים אותה" על-כרחו שבעלי-הדין בעצמם בחרו בה בכל פעם והיו מקבלים אותה עליהם, כדרך שאדם מקבל אחד מן הקרובים, ולא היתה לה שום שליטה על הצבור כמו שבארתי זאת גם בדעת התוספות לעיל.

ולכל התירוצים של הראשונים ז"ל, אין כל אופן להצבור למנות אשה לשום שרות להיות בנשיאות או באיזו התמנות, אף אם תהיה כדבורה הנביאה, כי כבר גזרה התורה "כל משימות שאמה משים לא יהיה אלא מקרב אחיה", וכן כל משימות שבאשראל אין ממנים בהם אלא איש.

ידידו עוז אהבו מחבבו ומוקירו הדו"ש יוסף קאנוויץ
ב. א' תצוה ט' אדר תרפ"ג.

ידידי ואהובי באמת, הרב הגאון המפורסם חריף ופקי וכו', כש"ת ר' יוסף קאנוויץ שליט"א רב ואב"ד בעיר טרענאטאן. אחדש"ת באהבה.

שמחתי לקבל מכתבו, מכתב אהבה וידידות ומה גם דברי תורתו ע"ד "שניון הנשים", וזהו שאני רואה לע"ע להשיב על דברי כת"ר. (א) מה שכתב כת"ר כי בהלקה ד' ברמב"ם הלכות מלכים, מפורש.

ואצ"ל דין או נשיא שלא יהיה אלא מישראל" בא לאפוקי נשי ישראל שאינן ראיות לשום התמנות, כי הכתוב מדבר רק באנשים מישראל ולא בנשי ישראל, עכ"ל. אבל באמת בהלקה ד' מדבר אודות פסול מינוי אינו ישראל ומביא ע"ז הפסוק "מקרב אחיה", ולא אודות פסול נשים להתמנות, שנה ממעט מן "מלה ולא מלכה".

ב) גם מה שכתב כת"ר, פי"ה הכלל של המשנה בנדה: כל הפשר לדון פשר להעיד, והירושלמי מוסיף: עתה שאין אשה מעידה אינה דנה, ג"כ מיןסד על יסוד זה שענין דינות בכלל התמנות אשר נשים נתמעטו מזה, עכ"ל.

ולדעתי אם נאמר "שענין דינות בכלל התמנות אשר נשים נתמעטו מזה" כמו שכתב כת"ר, א"כ ל"ל הכלל וההוספה של הירושלמי "מעשה שאין אשה מעידה אינה דנה", הלא מה שפסולה לדון אינו יוצא מהכלל של אינה מעידה, רק משום התמנות שיוצא מן הפסוק "מלך ולא מלכה".

וגם למה מביא הירושלמי למוד מיןסד "ועמדו שני האנשים" כמוכא בתוספות נדה ג' ה"ל, ולא די לו הטעם של התמנות מהפסוק "מלך ולא מלכה". וכבר הארכתי בקונטרס "שניון הנשים" פרק שלישי, לבטל דעת הרדב"ז שיש באשה הדנה גם איסור "מלך ולא מלכה" והבאתי ע"ז ראיות נצחות.

ג) מה שביאר כת"ר דברי התוספות נדה "עפ"י הדבור היתה", ר"ל שהאיסור הוא רק המינוי וכו' (כבר הראיתי גם אני בקונטרס "שניון הנשים" מדברי הרשב"א שעיקר האיסור הוא המינוי) והקב"ה גלה דעתו, שהזמינה ויעדה להיות שופטת את ישראל וכינן שהמינוי שלה היה מן הקב"ה ולא מישראל הרי נעשה המינוי שלה בהיתר, עכ"ל כת"ר.

בנדאי סברה זו טובה וישרה אעפ"י שכל מפרשי התוספות לא פירשו ככה, וגם על סברה זו יש לפקפק, וזהו: איך מינה אותה הקב"ה בעצמו מסתמא ע"י בת-קול או על ידי נביא, והלא מצנות מינוי דינים היא מצנות-עשה בתורה, ועתה בא הבת-קול או הנביא למנות דין ולבטל אותם ממצוה זו של מינוי הדינים, אפשר שזה נכנס בכלל "לא בשמים היא" במקום שבא לבטל כלל ודין ידוע, ואין הבת-קול נאמן לפי תירוץ התוספות יבמות י"ד ע"א ד"ה ר' יהושע היא ועוד בכמה מקומות.

וגם הנביא אינו נאמן לבטל שום מצוה (ענין רמב"ם הקדמה לסדר זרעים והלכות יסודי התורה פ"ה) וע"כ צריכים אנו לאמר שהודיע ה' את המינוי ע"י נביא בתורה וראת שעה וזהו באמת פתרוצו של הבאר הגולה שדחה כת"ר.

ואפשר לאמר שמינוי כזה בשם ה' ע"י נביא אינו נקרא ביטול מצוה, מפני שעיקר תכלית מינוי דינים הוא כדי להעמיד משפט ולהציל עשוק מיד עושקו, ומה לנו אם ישראל בעצמם מינו אותם או על ידי הקב"ה, סוף סוף יש מי שיעמיד משפט בארץ.

אגב ראיתי, בחדושי הר"ש ש נדה נ' שהקשה על דברי התוספות ו"ל: "קשיא לי דלעבור על ד"ת אין רשות לנביא אלא לפי שעה ולמגדר מילתא", ואני איני מבין: הלא הוא מביא תשובתו בצדו באמרו "אלא לפי שעה", ואיך לא עלה על דעתו שגם גבי דבורה היה "לפי שעה" פתרוצו של באר הגולה.

ואם נאמר שהוראת שעה לחוד אינו מספיק להתיר מינוי אשה על-ידי נביא וצריך לצרף גם טעם "למגדר מילתא", הלא גם אצל דבורה היה מגדר מילתא במינויה שע"י שתהיה שופטת תגדל השפעתה על ישראל וישמעו אליה לצאת למלחמה ולהציל את ישראל.

ואם נאמר כדברי כת"ר שהנביא לא מינה אותה אלא הקב"ה אין מקום לקושית הר"ש ש. ובה הנני ידידו ומוקירו כערפו הרם לעווינזאן